

5

Літаратура і мастацтва

№ 18 (2597)
ПЯТНІЦА
5
мая 1972 г.
Выдаецца з 1932 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

**ПОДЗВІГ
НАРОДА
У ВЯЛІКУЮ
АЙЧЫННУЮ
ВАЙНУ —
НЕВЫЧЭРПНАЯ
КРЫНІЦА
ТВОРЧАГА
НАТХНЕННЯ**

Колькі зім, колькі летаў прайшло, прашумела з тае пары, як грывулі апошнія залпы Вялікай Айчыннай — залпы святочнага салюта Перамогі. За гэтыя гады ўвайшлі ў сілу дрэвы, пасаджаныя на вогнішчах былымі франтавікамі, вырасла новае пакаленне, якое ні разу не чула, як вые пікіроўшчык, як цяжка ўздыхае дом перад тым, як абрынуцца на зямлю гарой другу, як тонка дзынькае шальная куля, як ціха робіцца ў хаце, калі паштальён прыносіць самаробны канверт «трохкутнік», надпісаны незнаёмай рукой.

Пакаленне людзей, якое не ведала вайны! Радуючыся міру, будуючы светлае жыццё, нельга забывацца на ўрок мінулага. Нельга забывацца, што гвалт і забойствы адбываюцца тады, калі бесклапотнае чалавецтва пад авечай шкурай, якую нацягвае на сябе фашызм, не заўважае яго воўчай сутнасці.

Светлая памяць пра тых, хто загінуў, пра вялікі подзвіг савецкага народа жыве ў сэрцы кожнага сумленнага чалавека.

Ёй прысвячаюць свае лепшыя творы мастакі і паэты, кампазітары і драматургі, скульптары і кінематаграфісты.

На нашых здымках — кадры з нарцін, прысвечаных падзеям Айчыннай вайны, якія здымае зараз «Беларусьфільм»: «Ушацкая аперацыя» (аб'яднанне «Летапіс»), «Руіны страляюць» («Тэлефільм»), «Капітан Ян» (сумесная вытворчасць Беларускай і Славацкай студый — інтэрв'ю з дырэктарам фільма Вільямам Чанкі чытайце на 15-й старонцы).

1-га Мая рэспубліка чула і іх галасы — Ніны Саламахінай і Станіслава Гацілы...

Фота Ул. Круна.

7 мая —
Дзень радыё

РЭПАРТАЖ АБ РЭПАРТАЖЫ

«Я — Вулкан! Я — Вулкан! Ало! Як чуецца? Прыём».

Юра Рабіч, у навушніках, з мікрафонам у руках размясціўся ля невялікага перадачыка, настойліва паўтарае:

«Ало! Ало! Вулкан! Вулкан! Чуецца мяне добра? Лічу: раз, два, тры, чатыры... дзевяць, дзесяць. Як чуецца? Прыём».

Так пачыналася святочная раніца 1-га Мая для інжынера Беларускага рэспубліканскага радыё Рабіча. Павіна адбыцца адказная і складаная перадача: рэпартаж з Цэнтральнай плошчы сталіцы Беларусі Мінска, прысвечаны Дню міжнароднай салідарнасці працоўных. Праз некалькі гадзін значнеца ўрачысты мітынг і дэманстрацыя прадстаўнікоў працоўных горада, і трэба, каб уся апаратура: прыёмнікі, перадачыкі, мікрафоны — працавала дакладна, спраўна. Кіруе гэтай адказнай работай старшы інжынер Яўген Тураў.

На скверы Янкі Купалы за трыбунамі знаходзіцца перасоўны трансляцыйны пункт — машына з радыёапаратурай. Шафёр-тэхнік Іосіф Капуэта і гукарэжысёр Барыс Кавалеўскі забяспечваюць работу мікрафонаў, устаноўленых на ўрадавай і гаспадарчых трыбунах.

Але асноўны трансляцыйны пункт для правядзення святочнай перадачы размясціўся ў адной з кватэр на пятым паверсе дома на рагу Ленінскага праспекта і вуліцы Энгельса.

Вокны і вялікі, на ўвесь вугал дома, балкон у нашай незвычайнай ст-

дыі выходзяць на Цэнтральную плошчу. Як на далоні перад імі ўрадавал трыбуна і трыбуны для ганаровых гасцей — сталіцы, зводны духавы аркестр Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі.

Ля акна імправізаванай студыі ўстаноўлены мікрафоны так, каб журналістам і дыктарам, якія вядуць рэпартаж, быў бачны ўвесь цырыманіял дэманстрацыі. Другі пакой займае радыёапаратура: тут устаноўлены пульт кіравання, за якім варожыць гукарэжысёр перадачы Анатоль Юзэфавіч — ён перасоўвае мікшэры на панелі пульту кіравання, правярае сілу, і чысціню тону ўсіх мікрафонаў, работу магнітафонаў, якімі загадвае гукааператар Таццяна Абадоўская. У гэтым пакоі стаіць і кантрольны тэлевізар.

Трэба ўзяць пробу дыктарскіх галасоў. Дыктары папарна падыходзяць да мікрафонаў, чытаюць для пробы першыя фразы і ўжо, як гэта ні дзіўна, хваляюцца, хоць разумеюць, што пакуль яшчэ не эфір, што гэта толькі падрыхтоўка да перадачы...

Але больш за ўсіх турбуюцца, хваляюцца, напружана дапрацоўваюць матэрыялы рэпартажу журналісты рэдакцыі «Апошніх паведамленняў», тыя, хто ў канцы рэпартажу сціпла аб'явіць аб сабе: «У перадачы прымаюць удзел калектыву журналістаў радыё».

Адным з першых прыйшоў сёння на работу (так, так — на работу, бо ёсць людзі многіх прафесій, для якіх святочныя дні напоўнены вярлімі працоўным напружаннем) галоўны

рэдактар рэдакцыі апошніх паведамленняў Міхаіл Валатковіч.

За сталом ажыўленал гутарка — гэта аўтары рэпартажу Георгій Мар'ясаў, Ніна Саламахіна, Станіслаў Гаціла, Юрый Машкоў яшчэ раз праглядаюць сцэнарый.

У студыі хваляванне перад пачаткам рэпартажу дасягнула мяккі. Пехта нервова курыць, снуюць карэспандэнты, арганізатары і рэжысёры перадачы. Як гэта не падобна на нашы ціхіх, за двума тоўстымі дзвярыма студыі, дзе гукі крокаў змякае дыван на падлозе, дзве настольныя лямпы мякка асвятляюць тэксты дыктараў, прывычна свеціцца квадрацікі лямпачак на панелі пульту пад мікрафонам з указальнікамі: «мікрафон уключан», «даць плёнку» або «ўсё гатова»...

...Дыктары «спрабуюць галасы», апошні раз заглядае гукарэжысёр і напамінае дыктарам: пасля ўключэння мікрафона патрэбна невялікая паўза. І вось усё гатова.

Пад мікрафонам, на дыктарскім пульце запальваецца зялёная лямпачка: эфір дае «зялёную вуліцу» святочнай перадачы.

Празрыста, лёгка і ўрачыста гучаць прывычныя, такія дарагія сэрцу гукі пазыўных Беларускай радыёстанцыі: «Радзіма мая дарагая...»

Перад мікрафонам — заслужаныя артысты БССР, дыктары Беларускага радыё Ілья Курган і Ілія Стасевіч. Мала не 50 разоў вялі яны рэпартажы ў дні ўрачыстасцей і святаў. І сёння іх галасы гучаць хваляюча, свята, святочна: «Увага, га-

ворыць Мінск! Гаворыць сталіца тройчы ардэнаноснай Савецкай Беларусі! Пачынаем перадачу, прысвечаную Дню міжнароднай салідарнасці працоўных — 1 Мая. Са святам вас, дарагія таварышы!»

Быццам на крылах лунаюць у эфіры сардэчныя словы Заклікаў ЦК КПСС: «Няхай жыве Камуністычная партыя Савецкага Саюза — баявы авангард рабочага класа і ўсіх працоўных, правядыр і арганізатар савецкага народа ў барацьбе за камунізм!». «Няхай жыве вялікае непарушнае адзінства партыі і народа!»

У рэпартажы прымаюць удзел дыктары Мікалай Чырык і Галіна Сядзельнікова, Эдуард Данчанка і Вера Шыбека.

Сёння хочацца асабліва шчыра і дакладна данесці да слухачоў сэнс, пацудзе свята. Трэба перамагчы хваляванне, трэба трымацца ля мікрафона ўпэўнена. Майстэрства дыктарскае ў тым, каб хваляванне ад пацуды адказнасці, незвычайнасці рабочай абстаноўкі перарасло ў творчае хваляванне.

Галасы гучаць святочна, узнісла, бадзёра, урачыста. І нездарма: з акна льюцца святочныя маршы, перад вачыма палюшчуца сцягі. Для дыктара гэта амаль адзіная перадача, дзе ты ў густыні падзей, дзе ты адчуваеш усёй сваёй істотай колер, гук, водар свята, дзе ты — трыбун, агітатар, каментатар, удзельнік усяго таго, што адбываецца вакол.

Менавіта ў такой перадачы, як трансляцыя ўсенароднага свята з плошчы сталіцы, дыктары як ніколі адчуваюць сябе чытальнікамі-публіцыстамі.

Мітынг працоўных адкрывае кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС,

першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі Пётр Міронавіч Машэраў. Ён звяртаецца да працоўных сталіцы рэспублікі, да ўсіх працоўных Беларусі з цёлымі словамі святочнага вішавання.

На плошчы — фізкультурнікі, праслаўленыя спартсмены. Сотні сцягоў: пунсоўных, блакітных, зялёных.

Складанасць перадачы ў тым, што яна носіць імправізаваны характар. На балконе з вялікім палывым біноклем у руках назірае за рухам калон журналіст Ніна Саламахіна. Яна як дэзорны. Трэба беспамылкова вызначыць, калона якога прадпрыемства набліжаецца да трыбун: аб іх пойдзе зараз размова. Туж жа на балконе і рэжысёр перадачы, журналіст Станіслаў Гаціла. Ён паведамляе на трансляцыйны пункт, аб чым і пра што мы павядаем зараз расказ.

Я ўжо не кажу пра тое, як складана і адказна падрыхтаваць і даць дыктарам для чытання патрэбны матэрыял, даць слова выступаючым паэтам, рабочым, гасцям рэпартажу, знайсці момант, калі павіны прагучаць урыўкі рэпартажу з Масквы і прывітанні з іншых гарадоў... Але трэба бацьць, як Георгій Мар'ясаў стаіць за сінной дыктара і разам з ім (гэта не будзе перабольшваннем) «чытае» блізуцтва, «сам сабе», «знутры», увесь рэпартаж ад першага да апошняга слова. А як радаваўся Мар'ясаў, калі ў чытанні Кургана знайшоў асабліва ўдалую, лагічна адзіна магчымую інтанацыю — так можна ацаніць работу дыктара толькі чалавек, які тонка і правільна

У Камітэце па Міжнародных Ленінскіх прэміях «За ўмацаванне міру паміж народамі»

21 красавіка г. г. пад старшынствам акадэміка Скальбелы Д. В. адбылося пасяджэнне Камітэта па Міжнародных Ленінскіх прэміях «За ўмацаванне міру паміж народамі».

Камітэт разгледзеў паступіўшыя прапановы аб прысуджэнні Міжнародных Ленінскіх прэміяў за 1970—1971 гг. і прыняў пастанову па гэтым пытанню. Сёння публікуецца пастанова Камітэта аб прысуджэнні Міжнародных Ленінскіх прэміяў.

Пастанова Камітэта па Міжнародных Ленінскіх прэміях «За ўмацаванне міру паміж народамі»

АБ ПРЫСУДЖЭННІ МІЖНАРОДНЫХ ЛЕНІНСКІХ ПРЭМІЯЎ «ЗА ўмацаванне міру паміж народамі» ЗА 1970—1971 ГАДЫ

За выдатныя заслугі ў барацьбе за захаванне і ўмацаванне міру прысудзіць Міжнародныя Ленінскія прэміі «За ўмаца-

ванне міру паміж народамі»:

Э. Х. С. Бурапу — вучонаму, прэзідэнту Сусветнай федэрацыі наву-

ковых работнікаў (Англія).

Рэната Гутуза — мастаку, грамадскаму дзеячу (Італія).

Цоле Драгойчавай — грамадскай і палітычнай дзеячцы (Народная Рэспубліка Балгарыя).

Камалю Джумבלату —

грамадскаму і палітычнаму дзеячу (Лібан).

Эрнсту Бушу — дзеячу мастацтваў (Германская Дэмакратычная Рэспубліка).

Альфрэда Варэла — пісьменніку, грамадскаму дзеячу (Аргенціна).
Масква, 21 красавіка 1972 года.

Віктар ГАРДЗЕЙ.

ЗАПАВЕТ

«Бывай, Радзіма, не здаюся!» —
Застаўся надпіс на сцяне.
...Над Брэстам дзень не развіднеў. —
Святальны дзень на Беларусі...
Крывавай памяці не сцерці:
Шалёна «юнkersы» равуць,
І пыл бінтуе галаву
Салдату, што ідзе ў бяспмерце.
Заслана сонца чорным дымам.
А слова клікае брвых...
Гарыць высокая, быццам штых,
Радок-уздых: «Бывай, Радзіма!»

ПРА СЛАЎНАГА ЗЕМЛЯКА

Сярод таленавітых савецкіх палітавідаў галоўнае месца належыць Маршалу Савецкага Саюза Васілю Данілавічу Саламоўскаму. З яго імем звязаны многія яркія старонкі гісторыі нашых Узброеных Сіл, перамогі на франтах Вялікай Айчыннай вайны. Да Дня

Перамогі ў выдавецтве ЦК КП Беларусі выхадзіць буклет «Маршал В. Д. Саламоўскі». Аўтар буклета пра нашага слаўнага земляка — намеснік дырэктара Гродзенскага гісторыка-археалагічнага музея А. Кіркевіч.

У. Валодзін.

разбярэцца ў шоансах нашага дня тэракага майстэрства.

І яшчэ шрых работы рэдакцыі. У час перадачы Міхал Валатковіч уважліва слухае рэпартаж, маўкліва ходзіць па пакоі, здаецца, што ён безважны. Але вась бачу — піша запіску і аддае Ільі Львовічу. Курган падышоў да дыктараў, нешта сказаў. Аказваецца, трэба чытаць больш павольна.

12 гадзін. У эфіры — апошнія наведанні. Гэты выпуск ладрыхтавалі карэспандэнты з абласцей рэспублікі. Мы знаёмімся з тым, як праходзіць першамайскае свята ў розных кутках беларускай зямлі.

Зноў Мінск. Гучыць прама ў эфір рэпартаж журналіста Аляксея Жука з калоны дэманстрантаў Мінскага двойчы ардэнаноснага трактарнага завода.

Трэба сказаць, што размова «на ходу», прама з гучыцы свята, тэхнічна складаная. Аляксей Жук ідзе з мікрафонам сярод дэманстрантаў, гутарыць, каменціруе, а інжынер Юрый Рабціч, той самы, які ранкам правяраў перадатчыкі і прыёмнікі пераноснай радыёстанцыі, цяпер крочыць тут жа, у калоне дэманстрантаў, побач з журналістам «нясе» гэтую радыёапаратуру і ажыццяўляе сувязь з галоўным трансляцыйным пунктам.

Мы даведваемся аб значнай старонцы ў біяграфіі завода-гіганта: з канвеера яго ў гэтым годзе сыдзе мільёны трактар. Ідзе расказ аб натхнёнай працы, аб творчасці нашых слаўных трактаразаводцаў, аб той высокай ацэнцы дзейнасці калектыву, якую даў ЦК КПСС у сваёй пастаноўе «Аб рабоце партыйнай арганізацыі Мінскага трактарнага завода на павышэнні вытворчай і грамадска-палітычнай актыўнасці працоўнага калектыву».

А вась ля мікрафона — стругальнічкі завода аўтаматычных ліній Леанід Патаповіч. Ён расказвае пра свой завод, пра поспехі гаварыцца па працы. Краюцца гучыць шчырае прызнанне: «Я люблю свой завод, як брата, як роднага бацьку. Гавару гэта зусім не для красмоўства...»

Уключоўца ў эфір са словамі віншавання Украіна і Малдавія, Літва і Эстонія, іншыя рэспублікі — родныя сёстры ў сусор'і рэспублік саветкіх, якія ў гэтым годзе адзначаць 50-годдзе свайго аб'яднання ў СССР.

Гучаць галасы студэнтаў мінскіх навучальных устаноў, якія прыехалі ў Беларусь з розных краін свету. Яны раскажваюць аб тым, як вучацца, аб дружбе народаў розных кантынентаў з беларускім народам. Гэту размову з гаспадынямі трыбуны вядзе журналіст Уладзімір Губскі.

У рэпартаж уключаецца сталіца нашай Радзімы — Масква. Мы чуем Красную плошчу, словы прывітання беларусам...

Гадзіны бягуць як мінулы. Праходзіць апошнія калоны дэманстрантаў. Рэпартаж аб першамайскім свяце заканчваецца. Яшчэ адзін рэпартаж, яшчэ адно натхнёнае слова тых, каго называюць сціплым імем — радыёжурналісты.

А. КАЛАМІНСКАЯ,
дыктар Беларускага радыё.

ІМ ПРЫСВОЕНЫ ГАНАРОВЫЯ ЗВАННІ

За заслугі ў развіцці беларускага савецкага тэатральнага мастацтва групе работнікаў тэатраў рэспублікі прысвоены ганаровыя званні. У іх ліку:

З. Канпелька, І. Матусевіч, Ю. Агееў (Нікіцін), Г. Дубаў, М. Красоўскі, А. Мілаванаў.

Г. Аўсяннікаў, Т. Апіон (Нікалаева), Н. Старынава, І. Шынкунова, Я. Буракоў, Л. Звездачотава.

КАНАПЕЛЬКА Зінаіда Ігнатаўна — народная артыстка БССР. Нарадзілася ў 1918 годзе ў пасёлку Багушэўск Віцебскай вобласці. У 1932 годзе скончыла літэрацыйную студыю пры тэатры, у тым жа годзе была прынята ў трупу Беларускага дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа. Сяграла шэраг роляў у п'есах рускай і савецкай класікі. Сярод іх найбольш значныя: Наста («Несцерка»), Вярбіцкая («Вінонька жаваранкі»), Галі («Алазанская дзяўчына»), Дулі («Простая дзяўчына»), Паліна («Трыбунал»).

МАТУСЕВІЧ Іосіф Антонавіч — народны артыст Беларускай ССР. Нарадзіўся ў Мінску ў 1907 годзе. Працаваў рабочым на Беларускай чыгуначцы. З 1928 года — у тэатры імя Якуба Коласа. Ролямі, сыграў імя, вызначаныя на жыццёвай працяглай і яркай. Найбольш значныя з іх: Чыр («Любоў Яравая»), Судзія («Несцерка»), Кастылёў («На дне»), дзяўчына Есип («Навальніца будзе»), Палогі («Ворагі»).

АГЕЕВ (Нікіцін) Юрый Аляксандравіч — заслужаны артыст БССР. Нарадзіўся ў 1929 годзе ў горадзе Целове. Скончыў студыю пры Палацы культуры імя Першага пяцігодкі ў Ленінградзе. Працаваў у драматычным тэатры ў Ноўгарадзе. З 1964 года — артыст Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра. За гэты час сыграў шэраг розных роляў: Акадзіі («Платон Крэчат»), Генадзі («Вогненны мост»), Калаф («Прышчэса Тураціда»), Іван Ноздзіна («Між дзвюма»), Карбышаў («Я прысягаў Радзіме») і іншыя.

ДУБАУ Георгій Савельевіч — заслужаны артыст БССР. Нарадзіўся ў 1935 годзе ў Чыце. Скончыў Беларускае тэатральна-мастацкае інстытут у 1958 годзе. Працаваў у тэатрах Мурманска, Гродна, на Беларускай тэлебачанні. З 1964 года — артыст тэатра імя Якуба Коласа. Найбольш значныя роля стварыў у спектаклях: «Кароль Лір», «Шануй бацьку свайго», «Абуджанае сумленне», «Дамы і гусары», «Трэцяя пацэтычная», «Клоп», «6 ліпеня».

КРАСОЎСКІ Мікалай Піліпавіч — заслужаны артыст БССР. Нарадзіўся ў 1933 годзе ў горадзе Рэчыца. У тэатры оперы і балета Беларускай ССР працаваў з 1949 года на 1956 год. Затым — у Ленінградскім харэаграфічным вучылішчы, у оперных тэатрах Куйбышска, Чэлябінска, Адэсы, Баку. З 1961 года зноў выступае на беларускай сцэне. Стварыў яркія вобразы ў спектаклях: Базілі («Дон-Кіхот»), Прынца («Лебядзінае возера»), Мікалая («Мара»), Спартака («Спартак»).

МІЛАВАНАУ Аўгустын Лазаравіч — заслужаны артыст БССР. Нарадзіўся ў Волгаградзе ў 1937 годзе. У 1961 годзе скончыў Беларускае тэатральна-мастацкае інстытут і пачаў працаваць у тэатры імя Якуба Коласа. З 1962 года — артыст тэатра імя Янкі Купалы. Стварыў запамінальныя вобразы: Зурыко («Я, бабуля, Ліно і Іларыён»), Еўдакіма («Яшчэ раз пра каханне»), Нейгаўза («Канстэцыя Заслонаў»), Гелі Гел («Што той салдат, што гэты»), Вапкі («Зацоканы атостал»).

АЎСЯНІКАУ Генадзь Сцяпанавіч — заслужаны артыст БССР. Нарадзіўся ў Магілёве ў 1935 годзе. Беларускае тэатральна-мастацкае інстытут скончыў у 1957 годзе. З таго ж года — артыст тэатра імя Янкі Купалы. Стварыў шэраг цікавых вобразаў. Найбольш значныя з іх: Пустаравіч («Паўлінка»), Урый Дзямін («Што той салдат, што гэты»), Колька Сяргіні («Першая старшая»), Дармідонт («Поэзія каханне»), Акцёрскі Узлёт Аўсяннікава, надрыхтаваны многімі гадамі работы ў тэатры, — роля Калаба ў «Трыбунале».

АПІОН (Нікалаева) Тамара Івануўна — заслужаная артыстка БССР. Нарадзілася ў 1943 годзе ў вёсцы Старыя Ляды Мінскай вобласці. Беларускі тэатральна-мастацкі інстытут скончыла ў 1966 годзе. Там жа накіравана на працу ў Гродзенскі абласны драматычны тэатр. Многія вобразы, створаныя артысткай, атрымалі высокую ацэнку гледачоў і грамадскасці. Асабліва раскрыліся творчыя магчымасці Апіон у ролях: Натанш («104 старонкі пра каханне»), Зосі («Дамы і гусары»), Галіны («Алена Дундзіч»), Ірыны («Вогненны мост»), Галы («Маё сэрца з табой»), Кацярыны («Навальніца»).

СТАРЫКАВА Клаўдзія Федараўна — заслужаная артыстка БССР. Нарадзілася ў 1935 годзе ў Данецкай вобласці. Працавала бібліятэкарам, лабарантам на шахце. Скончыла Харкаўскую кансерваторыю ў 1956 г. З 1965 года — салістка тэатра оперы і балета БССР. Найбольш яркія партыі: Натанш («Русалка»), Таціяна («Яўгеній Анежін»), Тамары («Дэман»), а таксама Аліда, Тосці, Чыо-Чыо-Сан. Лаўрэат конкурсу вакалістаў-выканаўцаў рэспублікі Прыбалтыкі і Беларускага дыпламанта Усесаюзнага конкурсу вакалістаў.

ШЫНКУНОВА Ірына Сямёнаўна — заслужаная артыстка БССР. Нарадзілася ў вёсцы Камуна Любанскага раёна Мінскай вобласці ў 1940 годзе. Скончыла Беларускае кансерваторыю ў 1964 годзе. З таго ж года — салістка Беларускага тэатра оперы і балета. Найбольш яркія партыі: Мікаэла («Кармэн»), Таціяна («Яўгеній Анежін»), Марфа («Царская івэста»), Дэдэмона («Атэла»), Віялета («Травіята»), Мімі («Вагема»). Сяважна дастойна прадэсталяла беларускае мастацтва ў Фінляндзі, куды выязджала разам з групай беларускіх артыстаў.

БУРАКОУ Яўаў Георгіевіч — заслужаны работнік культуры БССР. Нарадзіўся ў 1911 годзе ў мястэчку Душа Эстонскай ССР. Скончыў чыгуначную школу, працаваў слесарам у доп. З 1931 года працуе ў тэатры імя Якуба Коласа аперам, інспектарам сцэны. Як актёр удзельнічаў у спектаклях «Ворагі», «Іван ды Мар'я», «Рэпетыр», «Настаўнік танцаў», «Несцерка» і іншых.

ЗВЕЗДАЧОТАВА Лідзія Якаўлеўна — заслужаная работнік культуры БССР. Нарадзілася ў Мінску ў 1943 годзе. Працавала настаўніцай, потым грывіёрам у драматычным тэатры імя Якуба Коласа. Разам з мастакамі А. Грыгар'янам і Я. Нікалаевым стварыла партрэтныя характары вобразаў Леніна, Дзяміянскага, Сярдлова, Бабушкіна, Чырвына, Шымарова, Заслонова. Афармляла спектаклі «Ворагі», «Раскіданае гляздо», «Алазанская дзяўчына», «Кароль Лір» і іншыя.

ДЫПЛОМЫ БЕЛАРУСКІМ АРХІТЭКТАРАМ

214 экспанатаў было прадэстаўлена на III Усесаюзна агляд дзясяцігоддзя савецкай архітэктуры, прысвечаны 50-годдзю ўтварэння СССР. Сярод іх праекты жылых комплексаў, школ, бальніц, спартыўных збудаванняў, прамысловых прадпрыемстваў, вёсак, грамадскіх і адміністрацыйных будынкаў, інстытутаў, санаторыяў і пансіянатаў, творы манументальнай і ландшафтнай архітэктуры, створаныя

за апошнія пяць гадоў. Беларуская архітэктура на аглядзе атрымала высокую ацэнку.

Пасёлак Леніна Магілёўскай вобласці, комплексна і кампактна забудаваны па праекце архітэктараў Г. Бяганскай, В. Емяльянава і А. Калмынш, адзначан дыпламам і прэміяй.

Ганаровымі дыпламамі ўзнагароджаны архітэктары Ю. Грыгор'еў і Л. Маскалёвіч за высокую архітэктурную і мастацкую выразнасць комплексу пансіяната на Заслаўскім вадасховішчы; прафесар У. Чантурый за глыбокую навуковую распрацоўку пытанняў гісторыі беларускай архітэктуры, выкладзеных у кнізе «Архітэктура Беларусі»; архітэктар В. Цямноў за цікавае раэзіне добраўпарадкавання і малых архітэктурных форм дзіцячага сада ў Мінску.

ПАДЗЕІ, ФАКТЫ, НАВІНЫ

□ У Маскве ў выдавецтве «Музыка» выйшла кніжка «У. І. Ленін у песнях народаў СССР». У ёй змешчаны тэксты і ноты народных песель пра Леніна, артыкулы і даследаванні. Сярод іх — беларускія народныя песні, даследаванні музыкантаў Я. Мухарынскай «Ленінская тема ў беларускім песенным фальклоры». Гэта адзін з першых зборнікаў, у якім так шырока прадэстаўлена фальклорная Ленініна.

□ Камсамольска-маладзёжная агітбрыгада Пухавіцкага раённага дома культуры падрыхтавала новую тэматычную праграму пад назвай «Будучыня пачынаецца сёння». Першы выезд самадзейных артыстаў зрабілі

ў Мар'янагорскі саўгас-тэхнікум.

М. Шмарлоўскі.
□ У Глыбоцкім раёне пачаўся фестываль самадзейнага мастацтва, прысвечаны 50-годдзю ўтварэння СССР.
□ З новымі праграмамі глядачоў знаёмяць інтэлектывы мастацкай самадзейнасці калгасаў «17 верасня», «Герой Працы», імя Кірава і іншых.
М. Бельскі.
□ У Львовым дзяржаўным тэатры оперы і балета адбыліся гастроля оперы беларускай оперы народнага артыста БССР З. Бабія, З. Бабія выканаў партыі Каварадоў у оперы Дж. Пучыні «Тоска» і Фаўста ў аднаіменнай оперы Ш. Гуно. Выступленні З. Бабія на львовскай сцэне прайшлі

з вялікім поспехам.

Ю. Грушчэні.
□ «І песня, і верш збліжаюць народы...» На такую тэму выдаў на Глушчыне для працоўнікаў калгаса «Зара» і рабочых спіртзавода «Халопенічы» правялі вусны масовыя работнікі раённай бібліятэкі. У часопісе выкарыстаны творы паэты-землякоў: С. Грахоўскага, В. Віці, В. Матэвушана, М. Аўрамчына, А. Пысіна і мясцовых літаратараў.
□ Да святковай даты 50-годдзя ўтварэння СССР з вусным часопісам «Краіна родная мая» бібліятэкары Н. Кірду, А. Жалкоўскай, Э. Бацарова, Р. Чарнягубовскай і П. Фадзеева пазнаёмяць хлебарабоў усях калгасаў і саўгасаў раёна.
В. Лаўрыновіч.

230 СУСТРЭЧ З ГЛЕДАЧОМ

Грамадскасць Гродна ўрачыста адзначыла 25-гадовы юбілей свайго абласнога драматычнага тэатра. Калектыву вітальна сакратар абкома КПСС А. Ульяновіч, намеснік міністра культуры БССР Р. Мачулін, які ўручыў старэйшым работнікам тэатра Ганаровыя граматы Міністэрства культуры БССР і БРК прафсаюза за работніцкую культуру, а ўсяму калектыву — вымпел за прыкладнае абслугоўванне працоўнікаў сямлі, старшын аблвыканкома С. Пронька, дырэктар Акадэмічнага тэатра імя Купалы І. Міхалюта, дырэктар і мастацкі кіраўнік Беларускага тэатра імя Венгер-

кі Б. Орліч. З цёплымі словамі ў адрас тэатра выступілі прадстаўнікі гродзенскіх прадпрыемстваў, навучальных устаноў, калгасаў, воіны гарнізона.
— За чвэрць стагоддзя, — сказаў дырэктар тэатра У. Курута, — наш калектыв паставіў больш як 230 спектакляў, якія прагледзела звыш пяці мільёнаў гледачоў. На нашай сцэне ішлі п'есы Кальдэрона, Гюго, Лопе дэ Вэга, Чэхава, Горкага, Л. Талстога, А. Астроўскага. Вялікае месца ў яго рэпертуары займаюць п'есы лепшых савецкіх драматургаў: Карнейчука, Лаўранева, Зорына, Штэй-

на і іншых. Упершыню ў рэспубліцы галоўны рэжысёр тэатра А. Струнін ажыццявіў пастаноўку драмы Чароднічкі «Дачка Расіі», дзе былі створаны вобразы Карла Маркса і Фрыдрых Энгельса. З вялікім натхненнем працаваў калектыв над спектаклем «Паміж ліўнямі» Штэйна, у якім ролю Уладзіміра Ільіча Леніна іграў вэтэран тэатра народны артыст рэспублікі Я. Кімберг. Калектыв імкнецца і заўсёды імкнецца да стварэння спектакляў высокамастацкіх, значных па сваіх ідэйных якасцях.
У заключэнне святковага вечара адбыўся агляда канцэрт. У ім прымалі ўдзел артысты тэатра і навучцы Гродзенскага культасветвучылішча.
Ул. ДЗЕМІН.

ДА ЮБІЛЕЮ ПЕСНЯРОЎ

Трасцінская сельская бібліятэка рыхтуецца адзначыць слаўнае 90-годдзе з дня нараджэння песняроў беларускага народа — Янкі Купалы і Якуба Коласа.
Надаўна на коласоўскі вечар актывісты бібліятэкі запрасілі вэтэрана Вялікай Айчыннай вайны, старэйшага чытача бібліятэкі Паўла Пракопавіча Сычова. Юнкі і дзюлачы слухалі жывога сведку незабыўнай су-

стрэчы працоўных Ходімшчыны з Якубам Коласам.
Дапамогу бібліятэцы аказаў літаратурны музей пісьменніка. Праз супрацоўніцу музея Л. Чыгрынаву бібліятэка атрымала каля двух дзе-

сяткаў рэдкіх фотаздымкаў.
Прыкметна ўзрос попыт чытачоў на кнігі Янкі Купалы. Чытачы рыхтуецца да літаратурнага вечара, прысвечанага нупалаўскай паэзіі.
В. АРЦЕМ'ЕУ.

«КОРЗУНАВА ПАЛЯНА»

«Корзунава паляна» дарагая і мілая майму сэрцу ў любую пару года. І летам, калі я іду да яе праз вымыты дажджом бярозавы гай, што пачынаецца адразу ад дарогі. І восенню, калі ў бярозу паяўляюцца першыя аранжава-жоўтыя косы. І ў зімовую пару цягне мяне да «Корзунавай паляны», ля якой трыццаць з лішнім гадоў назад пралегла адна са сцяжынак майго апаленага вайной дзяцінства.

Паляна квадратная, з курганам пасярэдзіне, на якім двама стваламі-рагулінамі ўлёрся ў неба дуб-прыгажун. Назву паляна атрымала ад прозвішча аднаго хутараніна; які жыў тут у дваццатыя гады, а потым перабраўся ў вёску, пакінуўшы на кургане дуб-асілка, які з таго часу і вартуе цішыню гэтай мясціны.

Чырвоным дываном толькі што заціўшай канюшыны, была яна пакрыта і ў той чэрвеньскі дзень сорак першага года, калі прасёлкам міма паляны ішлі на ўсход запаленыя, стомленыя савецкія байцы. Я пасвіў тады сваю чэргу, мая пастушковая палатняная торбачка, куды маці паклала бутэльку малака, казалак сала, пару вараных яек і галоўку цыбулі, хутка апусцела — я раздаў свой полудзень байцам. Яны, прысеўшы пад дубам на гнілую калоду, выціралі пот, з трывогай пазіралі ў неба, якое з самага ранку запаланіў гук нашых і нямецкіх самалётаў. Не спяшаючыся, салдаты жавалі зачарсцвелы хлеб, па чарзе запівалі малаком з бутэлькі, потым устаўшы, дзякавалі і пайшлі далей. А сонца шчодра дарыла паляне, пунсавой ад канюшыны, пякучыя промні, дзесьці кукавала зязюля, у небе паволі плылі лёгкія хмурынікі. Адуць 3-за аблокаў раптам сарваўся натужны — на віражы — роў матора, яго перабіў ліхаманкавы перастук кулямёта. Дзе танклявыя, нібы стракозы, самалёткі з непрывычным званам, які пераходзіў у пошвіст, насядалі на нашага «ястрабка» і паласавалі яго доўгімі, нібы бичы, белымі трасамі. «Ястрабок» агрызаўся агнём, ваўчком круціўся вакол сваёй асі, так што яго кароткія закругленыя крылы пабліскавалі на сонцы люстэркамі. Раптам ад нашага знішчальніка пацягнулася па небе пяскава рыжы дым, самалёт зачыхаў маторам і стрымгалоў пайшоў уніз, неапагодна хутка паялічваючыся ў памерэх. Я з заміраннем сэрца чакаў, што вось-вось ад яго адарвецца чорны камячок, над ім адуванчыкам успыхне купал парашута. Ужо

маляваў сабе карціну, як падбягу да лётчыка і пачастую яго спелымі, сабранымі на палане, суніцамі.

..Бела-аранжавае дрыготкае воблака з гулам шыбанула ўгару, распляскалася па траве. Мінут праз дваццаць ад самалёта засталіся адны пакарнелыя «рзбы». Толькі з паўгадаўны на тым месцы яшчэ рэаліза пэроны. Потым падышлі два вясковыя дзядзькі з рыдлёўкамі, нехта прынёс адляцелае пры ўдары аб зямлю крыло з вялікай чырвонай зоркай, на крыло паклалі абгарэлы, без ног, труп лётчыка, данеслі яго да кургана на паляне і закапалі. Байцы, што праходзілі паблізу, даведаўшыся, каго

З ТЫХ НЕЗАБЫЎНЫХ ГАДОЎ

хаваюць, моўчкі знялі з плеч вінтоўкі, далі залп і пайшлі сваёй дарогай.

Хто быў той лётчык — невядома і да гэтага часу. Тутэйшыя калгаснікі расказвалі, быццам у траве паблізу месца падзення самалёта хлапчукі знайшлі паперку, на якой было напісана: «Новік Аляксандр Яфімавіч, вёска Селішча». Я наводзіў даведкі, мне адказалі, што ў Селішчах Слуцкага раёна Новікі ёсць, ала сярод іх да вайны не было лётчыкаў...

Адна надзея — на архіў Міністэрства абароны СССР, куды паслана запытанне. Магчыма, так і не высветліцца прозвішча лётчыка, што ў апошнія секунды жыцця, скурзь дымную заслонку убачыў пунсавую ад кветак канюшыны паляну з дубам пасярэдзіне.

З таго чэрвеньскага спякотнага дня «Корзунава паляна» запаланіла маё сэрца, з неадольчай сілай вабіць да сябе першароднай цішыняй, чысцінай задумлівых бяроз, курганам з дубам-вартавым на макуцы, сцежкамі майго далёкага дзяцінства.

ДУБ-АСІЛАК

Ён стаіць на ўзлеску, у самым канцы вёсачкі — гэты асілак у тры абхаты, з шурлатай, у глыбокіх насечках, карой, на якой можна убачыць і сляды сякеры, і доўгую, пабурэлую пасму ад удару маланкі.

Толькі ў канцы мая — пачатку чэрвеня, калі на лясных палянках паяўляюцца спелабокія суніцы і грыбы-вясёлкі, «гультая» канчаткова скідае пакарнелае леташняе лісце і вяртае новы ўбор.

Аднойчы я ўбачыў пад дубам сівога, сухенькага дзеда ў палатняных — цяпер такіх рэдкіх у вёсцы — портках, у рудой суконнай світцы. Прыкрыўшыся ад сонца казырком жылістай далоні, ён пазіраў на пышныя шаты «гультая» і з нейкім дакорам у голасе, нібы размаўляў з нашкодзіўшым унукам, гаварыў сам сабе: «Ну, што, выкачаў да самых сенакосаў, нагуляўся. А за маю памяць ты, дружа, пасля Юр'я выкідаў ліст. Старэш, як і я, браце...»

Калі падысці бліжэй да дуба, то можна ўбачыць вакол сляды шматлікіх вогнішчаў — і не вельмі даўніх, і ўжо кранутыя зялёнай скарынкай моху. Не адно пакаленне вясковых хлапчукоў прыходзіла сюды пасядзець ля вогнішча, папалчы ў прыску бульбачку, пасмажыць на ражончыку сала і да глыбокай поўначы, пакуль Вялікі Воз не перавернецца над чорнай купінай дрэва, моўчкі пазіраць на чырвонае вуголле, слухаць гукі начнога лесу. Многія з тых хлапчукоў, дажыўшы да глыбокай старасці, спяць на вясковых могілках за дваццаць крокаў ад дуба. Такіх менш. Большасць не вярнулася з вайнай. Вось і з апошняй, Айчынай, з гэтай невялічкай — на пятаццаць двароў — вёсачкі загінула дваццаць чалавек, усё болей бязвусых, нежанатых хлапцоў, што спяць вечным сном на берагах Віслы, Буга і Наравы. Кажуць, з вайны дуб і перастаў упору распускацца.

АПОШНЯЯ ГАРМАТА

Такой ліпавай алеі, як ля вёскі Старица, на Капыльшчыне, я не сустракаў яшчэ ніколі. На добры кіламетр двама радамі векавых дрэў выцягнулася яна па пагорку, што збягае да штучнага вадасховішча, створанага летась меліяратарамі на сродкі мясцовага калгаса.

Па дамбе, што перагародзіла раўчук Грывень, шуміць-гудзе машынамі гравійка. Узбоч яе — брацкая магі-

ла з гіпсавым салдатам за штакетнікам. Тут паказаны салдаты сорак першага года. Сто пяцьдзесят тры чалавекі.

На ствалах дрэў яшчэ і цяпер можна убачыць насечкі і рваныя лісьці — сляды даўняга бою. А калі меліяратары насыпалі дамбу, то на дне Грывеня знайшлі 122-міліметровую гармату-гаўбіцу ўзору 1938 года. З пачынаю асколкамі шчытом, з адбытым колам, без адной станіны. Пра знаходку даведзіліся жыхары вёскі. Прышоў былі партызан, пенсіянер Антон Берднік. Зняў моўчкі шапку і ціха сказаў:

— Яны стаялі тут да апошняга снарада. Я памятаю той бой...

..Малады бязвусыя бульдозерысты знялі зашмальцаваныя кепкі.

..Было гэта 3 ліпеня 1941 года. Танкі Гудэрыяна ўжо рваліся да Рагачова і Магілёва, а тут, можна сказаць, у глыбокім нямецкім тыле, на досвітку ў вёску ўвайшоў наш стралковы полк, што ўжо некалькі сутак з баямі вырываўся з акружэння. Чыронаармейцы ў кароткай сутычцы перабілі нешматлікую ахову немцаў і рушылі далей на ўсход. Але не паспелі абыць і артылерыя выйшлі на гравійку, як з боку вёскі Грозава пачуліся ляскат гусеніц і натужны роў матораў. На грабяні пагорка за алейя паказаліся чорныя танкі і ланцугі пяхоты. Адуць на вёску паляцелі снарады і кулі. На беразе раўчука стала наша гаўбічная батарэя і павяла па танках агонь прамоў наводкай. Ужо гарэлі тры машыны, а з чацвёртай ад прамога пападання зляцела вежа. Дымнымі кастрамі палалі за пагоркам падпаленыя варожыя аўтамашыны.

Тройчы фашысты ўзнімаліся ў атаку і кожны раз адкочваліся назад. Але сілы былі не роўныя. З Капыля на дапамогу ворагу спяшаліся машыны з пяхотай і артылерыяй.

Адна за адной выходзілі са строю нашы гаўбіцы. Цяпер агонь вяла ўжо толькі адна гармата. Невядома салдат з перабінтаванай галавой падпусціў варожы ланцуг і біў карцечку, пакуль сам не зваліўся скрываўлены ля пакарэжанай асколкамі станіны. І толькі пасля гэтага немцы адважыліся наблізіцца да гарматы. Варожы танк зваліў яе ў ручай. Старажылы расказваюць, што калі яны пазней падышлі да таго месца, то не ўбачылі ніводнага снарада — адны гільзы.

І вось праз трыццаць гадоў гармата ўзнята са дна, каб цяпер навечна стаць ля брацкай магілы...

М. ТЫЧЫНА.

Слуцк.

У РЕДАКЦЫІ Пухавіцкай раённай газеты і зараз успамінаюць былога супрацоўніка Аляксандра Пармона. Упершыню я пачуў пра яго некалькі гадоў назад, калі пасля заканчэння ўніверсітэта трапіў у дружны рэдакцыйны калектыў.

Скупыя радкі яго біяграфіі, пачутыя з дзсятых вуснаў акадэмічнасці смерці мужанага падпольшчыка, адсутнасць сведак на першых кроках пошукаў не вельмі абнадзейвалі. Да таго ж, большасць таварышаў, а яшчэ ён меў прамую сувязь па падпольнай барацьбе, загінулі: хто ў партызанах, хто на фронце.

Сам жа Аляксандр стаў першай ахвярай у доўгім спісе фашысцкіх злачынстваў па знішчэнні камсамольска-маладзёжнага падполля Пухавішчыны.

І ўсё ж па драбінках удалося стварыць пэласную карціну жыцця высакароднага і мужнага. Выявілася, што Пармон пасляхова спадучаў з журналісцкай дзейнасцю пазытыўную творчасць. Пачаліся новыя пошукі.

У рэспубліканскіх газетах удалося адшукаць паасобныя вершы Аляксандра — «Зямля», «Астроўскі-Карчагін», «Памяці Кірава» і іншыя.

І яшчэ адну хвалоўную хвіліну перажылі мы ўсе, калі ў нашых руках з'явілася бяспечная знаходка — камсамольскі білет Аляксандра, які ён, як высветлілася, у час акупацыі насяў у сабой, зрабіўшы для білета тайнік у боце.

Пезадоўга да арышту, адчуваючы, што варожыя кола ўсё больш звужаюцца, ён перадаў свой камсамольскі білет маці, наказаўшы зберагчы яго да светлых дзён перамогі.

ПАЙДУ НА ЗАКЛІК Я ГАРНІСТА...

Вось ён, расказ пра Аляксандра Пармона, журналіста-паэта, што не вярнуўся з вайны ў рэдакцыю.

У дзверы загрузкалі з такой сілай, што завірнелі шыбы. На дваіры пачулася ламаная руская гаворка.

Вязгучна запалкала маці. Стараўшая сястра Насця, у цемры перакульваючы ўслоны і табурэткі, падалася да дзвярэй.

Грукат паўтарыўся з новай сілай. Аляксандр зразумеў: прыйшлі па яго. Ён хуценька падышоў да шафы і выняў з яе тонкі стос папер. Успыхнула запалка і праз некалькі секунд з паперамі было скончана.

У хату ўварвалася чалавек дзясць. Гітлераўцы накінуліся на юнака, павалілі на падлогу, звязалі...

..Немцы ў Тальцы з'явіліся нечакана. З двара старога чыгуначніка Міхаіла Міхайлавіча Кавалючка было бачна, як да вакзала падляцела дрызіна і з яе саскочыла каля дзясціка фашыстаў. Яны агледзелі ваданачку, станцыю, пакаў за паходзілі па пуцях.

Назаўтра на станцыю з'явіўся вялікі атрад немцаў. Яны пачалі работу па звужэнні калей. Хутка праз Тальку пачалі праходзіць варожыя эшалоны, у памяшканні школы размясціўся нямецкі гарнізон.

Неўзабаве павяліліся і першыя шыбенцы...

Камендант Талькі обер-лейтэнант Гекер вывесіў загад, які абавязваў усіх камуністаў і камсамольцаў прайсці рэгістрацыю ў Мар'інай Горцы.

У Тальцы засталася шмат вы-

пуннікоў мясцовай школы. Сярод іх Іван Пятроўскі, Мікалай Паўловіч, Мікалай Акульчык, Іван Абрамовіч, Мікалай Кульбіцкі, Мікалай Стока, Мікалай Даніленка, Зіна Акульчык, Эма Ліскоўская.

У адказ на загад немцаў камсамольцы вырашылі стварыць падпольную камсамольскую арганізацыю. На адной з чарговых сустрэч правялі сход і выбралі сакратара. Ім стаў Іван Пятроўскі.

Мікалаю Кульбіцкаму, які яшчэ ў школе захапляўся радыё і быў у школьным радыёгуртку, даручылі сабраць радыёпрыёмнік. Зіна і Эма павінны былі перапісаць і распаўсюджаць лістоўкі. Івану Пятроўскаму дасталося самае адназначнае заданне: наладзіць сувязь з партызанамі.

Праз сувязнога Паўла Галіўскага, які працаваў конюхам у мар'інагорскай жандармерыі, удалося звязацца з падпольшчыкам Мар'інай Горні, а праз іх з атрадам «Польмя»...

Перапалчэнню спежак Івана Пятроўскага і Аляксандра Пармона дапамог выпадак. Каб пазбегнуць падазрэнняў, Іван разам з бацькам уладкаваўся на работу ў Талькаўскую школу.

Стараўшая сястра Аляксандра Насця, якая таксама працавала раней настаўніцай, вымушана была шукаць работу, каб хоць нейкім чынам забяспечыць сям'ю хлебам. На сямейнай нарадзе было вырашана, што Аляксандр сходаць да Пятроўскіх і папросіць дапамагчы ўладкаваць на работу сястру.

Іван Пятроўскі сустрэў Аляксандра пытаннем: «Што будзеш рабіць далей? — І, крыху памаўчаўшы, дадаў: — Калі згодзен увайсці ў падпольную камсамольскую групу, давай згоду. Будзем разам

біць фашыстаў!» Давяраць Аляксандру ў Івана былі ўсе падставы, Аляксандр камсамалец з 1938 года, працаваў у рэдакцыі раённай газеты.

Да Айчынай вайны ў рэспубліканскіх газетах наярэдна з'яўдзіліся яго цікавыя матэрыялы і вершы. Летам 1939 года Аляксандр, як маладога здольнага паэта, запрасілі ў Мінск на творчы семінар пачаткоўцаў. Асабліва запомніўся Івану верш, зменшаны ў газеце «Літаратура і мастацтва» ў ліпені 1939 года. Трывожны быў час, над светам згушчаліся хмары вайны.

Аляксандр пісаў:
Люблю цябе, зямля Саветаў,
Твае зялёныя сады —
І ў востры пошню і летам,
І ў дождж, і ў месяц малады.

Гэтай зямлі ён прысягаў на вернасць, за яе рыхтаваўся ісці ў смяротны бой.

Калі ж праклятыя фашысты вайны раздзьмухаюць агні, Пайду на заклік я гарніста Твае палеткі бараніці!

На прапанову Івана Аляксандр адказаў згодай. У сваю чаргу падзяліўся навіной, што трымае сувязь з былым сакратаром раённай газеты Барысам Траціяковым, што з хлопцамі падабраў тое-сёе са зброі на полі бою.

На развітанне дамовіліся, што Пармон напіша тэкст клятвы падпольшчыкаў.

Неўзабаве падпольшчыкі здзейснілі некалькі дыверсій на чыгунцы. Член іх групы Іван Абрамовіч падклаў некалькі магнітных мін пад прыстарны з палівам, і эшалон пасля прыбыцця на станцыю Асіповічы ад выбуху загароўся і запаліў суседні састаў з боепрыпасамі. Саша Пармон і Саша Кушнерчык з вёскі Насцік уварвалі чы-

У баі пад Пяцігорскім Пяці Заіцава не стала.

І вось другое пісьмо, ужо ў канцы вайны. Яго напісаў з фронту бацькам семнаццацігадова Сяргей Юдэнка з гарпасёлка Васілевічы:

«Прывітанне з фронту. Добры дзень, дарагая мама, браты Лёнік і Генік! Сёння я іду на штурм фашысцкага лагавы. Жывы буду — буду пісаць. Мама, пра мяне не турбуйся і не плач. Я нежам адпомічу за вас, за горы матак... Не плач, мама...»

Ваш сын Сяргей.

І рады Юдэнка, як і многія яго аднагодкі, загінуў смерцю храбрых... Або-

два гэтыя лісты яднае высокі патрыятычны дух савецкага салдата, яго імкненне ў што б там ні стала перамагчы ворага, адпомсціць за зганьбаваную Радзіму.

Але вернемся да пачатку вайны. Несакрушальнай верай у перамогу прасякнута і пісьмо Міхаіла Аляксеевіча, які загінуў у 1942 годзе пад Сталінградом. Гэтае пісьмо бацькам у Веткаўскі раён з Віцебска было напісана ўсяго праз чатыры дні пасля нападу гітлераўскай Германіі на нашу краіну:

«Фашысцкая гадзіна парушыла нашу спакойнае жыццё... Вораг будзе разбіты і перамога будзе за намі. Я і мае таварышы знаходзімся зараз у Віцебску і робім усё, каб абараніць насельніцтва ад ворага. Шаноўныя бацькі! Прашу вас, не перажывайце вельмі... Нам выпала стаць на абарону свайго народа, і мы з гэтым выканаем свой абавязак. Я думаю, што ў гэтым мяне падтрымаюць і мае браты, а вашыя сыны Андрэя і Сямён. Прашу вас, дарагія бацькі, як можна толькі памагайце на калгасных палках, каб мы маглі ваяваць супраць Гітлера...»

А якім клопам аб фронце і савецкім тыле прасякнута пісьмо калгасніка з Веткаўскага раёна Рыгора Буцякова! Пісьмо датавана 1941 годам.

«Прывітанне з фронту дарагой жонцы Марусі і дзецям Веры і Валодзю. Жадаю вам заўсёды быць шчаслівымі ў вашым будучым жыцці. Дарагая жонка, я — жывы, а здароўе маё — сама ведаеш, два разы кантужаны. Ты сісала, што Баранай Грышка прыехаў у адпачытак. Я не прыеду, мяне пакуль не чакай дамоў. Трэба разбіць Гітлера, а тады з перамогай вяр-

навокал (з той пары як перайшлі Дняпро) — мясі і балоты, дарог мала і вёскі рэдкія. Нашы часты ўпарта пракладаюць сабе шлях на Запад. Вынальваем фрыцаў са шматлікіх дэстаў, бандажоў, траншэй. Барацьба ідзе не на жоніц, а на смерць. Трэба толькі бацьчы, як б'юцца зараз байцы! Не схавайце рабаўнікам і забойцам ад расплат.

Родная, любімая мая мама! У гэтыя дні я перагледзеў усё сваё жыццё: ці не было ў ім якой памылкі? Я ўбачыў сваімі вачыма ўсё да канца. Былі такія хвіліны, калі ў душы міжвольна ўжо развітваўся з усім дарагім на свеце...

У мінулым месяцы наша часта ў ліку іншых вызваліла «лагер смерці». Сярод балота, абнесенага калочай агароджай, паміралі стражнік, галоднай смерцю звыш 10 тысяч старых, жанчын і дзяцей... Жалівае карціна зярынага злачынства гітлераўцаў назаўсёды ўрэзалася ў сэрца.

Родная мая, я ўсё думаю пра цябе і не дачакаюся таго дня, калі зноў убачу тваю добры твар... У агні і дыме я нашу заветную мару: закончыцца вайна, я вярнуся да вас і сваёй працай зраблю жыццё родных і любімых шчаслівым. Што б там ні было наперадзе — сія у мяне хопіць. Да хуткай сустрэчы!»

Ён загінуў, вызваляючы нашу беларускую зямлю... Мы заўсёды застанемся глыбока ўдзячнымі Наталлі Дзмітрыеўне, якая вырасіла і выхавала такога сына. І не толькі ёй — многім, многім маці, сыны якіх не вярнуліся з поля боя. І ўдзячнымі нашчадкамі ніколі не будуць забыты імёны тых, хто змагаўся на франтах Вялікай Айчыннай вайны і аддаў у барацьбе за Радзіму самае дарагое — жыццё.

...Журботна перабіраю невядомы стос пажоўклых пісем, чытаю зівезімыя прозвішчы землякоў. Сярод іх трапляецца на вочы копія ліста Наталлі Цярэнцьеўны Кусковай, муж якой пахаваны ў Чачэрскай раёне (магілу воіна вкляпатліва даглядаюць хлопчыкі і дзяўчынкі мясцовай школы). Ім удава і піша ліст, якім мне хочацца закончыць гэтыя нататкі:

«Добры дзень, чырвоным следопытам! Адказвае на ваша пісьмо жонка Рыгора Кускова, воіна, аздаўшага жыццё за Радзіму. Дарагі дзеці! Ваша пісьмо вельмі ўсхвалявала мяне. Вы самі разумееце... Яно падмацавала маю веру ў тое, што ў нас расце добрае маладое пакаленне, вельмі чулае, якое так шануе паміць загінуўшых абаронцаў нашай Радзімы. Рада за вас, вялікае вам мацярынскае дзякуй ад сябе асабіста і родных Рыгора Асеевіча за вашу ўвагу... На гэтай праклятай вайне не стала самага блізкага мне чалавека — бацькі траіх дзяцей. Цяжка ўсё гэта ўспамінаць. І ў той жа час, перадумваючы ўсё, крыху супакойваюся: мой муж аддаў жыццё, каб вы, дзеці, жылі спакойна і шчасліва...»

Яўген КАРШУКОУ.

Час хаду у новы дзень прыспешвае, Успаміны горкі драбніць... А ўсё роўна помнім сорак першы, Як і сорак пяты — да драбніць. Не закрывай ні радасцю, ні бытам Тых, што упалі німа на лаўжы. Колькі іх, забітых і забітых Пад нагамі нашымі ляжыць!

Колькі! Мой стрыечны брат Леанід Таранаў згарэў у танку на прыбалтыйскай зямлі. Цяжка адшукаць магілы і іншых. А лісты захаваўся...

Вось два кароценькія пісьмы пачатку і канца вайны.

Першае піша Пётр Заіцаў з вёскі Малая Нямкі Веткаўскага раёна ў 1941 годзе сваёму сябру:

«Добры дзень, дарагі друг Вяня! Танкісцкае балое прывітанне з Пяцігорска... Як табе вядома, я ўжо ваджу танк і іду ў бой танкістам. Раскажы пра гэта ісім аднавяскоўцам, асабліва дзядзючатам. Нахабнаму Гітлеру, які чэжнецца сваімі бруднымі лапамі да нашай шчаслівай Радзімы, мы зломім шыю, і болей ніколі не будзе існаваць паганая гітлераўская дзяржава! Так, Вяня? Шкада толькі, што хлопцы праляваюць кроў з-за гэтых гітлераўцаў...»

ён неаднаразова бываў.

Паэма засталася незакончанай. Памерам яна была ў агульны шчытак, і падзялялася на раздзелы. Размова ў ёй ішла аб арганізацыі і рабоце мясцовых падпольных груп.

Добра памятаю, як на другі дзень пасля арышту Аляксандра на печы я знайшла лісток паперы з вершам: «На магіле партызана». Толькі яго прачытала, як убачыла, што да нас у хату ідуць паліцэйскія на чале з Васілём Кульбіцкім. Верш я парвала і спаліла. Змест яго быў наступны: У барацьбе з ворагам магчыма падпольшчыкі і партызаны загінуць, але іх сяброўкі (былі названы імёны Зіны, Мары і Тані) пасля перамогі будуць памятаць сваіх загінуўшых таварышаў і ўпрыгожваць іх магілу вянкамі з кветак. Нехта з партызанаў прыдумаў да верша матыў, і песню часта спявалі.

Аб гэтым у навакольных вёсках успамінаюць і сёння.

Пасля мітыngu і сходаў партызаны спявалі яго на канцэртах і ў перапынках паміж баямі.

Разам з іншымі аднавяскоўцамі Сашу ставілі ахоўнікам на чыгуныцы. Калі брат быў на пасту, узрываў не было. Партызаны рабілі гэта, каб адвесці ад яго падазрэнне. А як толькі ён аддзяжурчыць праз некалькі гадзін рэйкі ўзлятаюць у паветра.

Неўзабаве мы даведаліся, што Сашу накіроўваюць у абоз. Не спадзеючыся хутка вярнуцца, брат перадаў паэму ў вёску Калючы Пяцю Мінічу, а прыёмнік я ў мяху з бульбай пранесла праз увесь Насыць і перадала яго Уладзіміру Кушнерчыку.

Вясной 1942 года, дакладней у канцы сакавіка, у Тальцы пачаліся вобыскі ў падпольшчыкаў. Прыляцела паліцыя і да нас. Арыштавалі брата, Уладзіміра Кушнерчыка, Аляксандра Астратку і Міхаіла Пятроўскага. Арышт праводзілі немцы і мясцовыя паліцэйскія

Кульбіцкі і Трус. Арыштаваных павезлі ў Тальку.

— На другі дзень пасля арышту брата, — раскавае далей Анастасія Іванаўна, — і пайшла ў Талькаўскую паліцыю. Начальнік паліцыі Кульбіцкі выгнаў мяне. Ён брыдка лаўся і са слоў яго я здагадавалася, што хлопцы спрабавалі ўцячы, але ім гэта не ўдалося.

Назаўтра іх спешна адправілі ў Асіповічы. Пасля допыту пагналі за горад. Відавочцы раскавалі, як ішлі яны па апошнім вяснавым снезе, моцна прывязаныя адзін да аднаго, босыя і акрыўленыя. Праз некалькі дзён хтосьці паказаў нам месца, дзе падпольшчыкі былі расстраляны.

Пахаваць мы іх не паспелі. На наступны дзень фашысты арыштавалі мяне, маці і брата Паўла, які прыехаў з Мінска. Разам з намі былі арыштаваны Аляксандр Мазанік і Люба Кульбіцкая. Усіх нас адправілі ў асіповіцкі канцлагер.

На месцы загінуўшых месціцаў у строй станаўлілі новыя змагары. 24 кастрычніка 1942 года партызаны атрада «Польмя» правялі смелую аперацыю па ўзрыве моста праз раку Сіняўна. Разведку мясцовасці і сіл праціўніка правялі маладыя падпольшчыкі Талькі, сябры і таварышы Аляксандра Пармона.

Даўно адгрымелі баі і паходы. Але чым далей адносіць нас гадзі ад грозных падзей мінулай вайны, тым больш яскрава, больш велічна паўстае перад намі подзвіг савецкага народа. Многім не давялося дажыць да светлага дня Перамогі. Не вярнуўся ў сваю рэдакцыю і Саша Пармон. Але памяць аб ім, як свет далёкай зоркі, што патухла ўжо, будзе нягасны.

Анатоль ЯРОХІН.

Комсомольскі білет і нарэспандэнцкае пасведчанне А. Пармона.

сандр Мазанік, Сашка па начах некуды знікаў. Пачаліся выбухі на чыгуныцы. Аднойчы ён забег у хату і гаворыць мне і маці: «Не палхайцеся, зараз будзе выбух». Не паспеў ён зачыніць дзверы, як пачуўся выбух. Тады ён і кажа: «Малайчына Сашка!»

Неяк у пачатку зімы 1941 года брат паехаў у Талькаўскі млын малаць зерне. Там ён быў амаль усю ноч. Толькі пад раніцу з'явіўся дадому. Калі ён яшчэ спаў, маці ў клеці ўбачыла радыёпрыёмнік і сказала аб гэтым мне. Мы пачалі працьбіць брата, каб ён схавай прыёмнік. Вечарам да нас прыйшлі Іван Пятроўскі і Мікалай Сток, узялі той прыёмнік і сталі ўстанавліваць у нашай варыўні. Мы з маці ў гэты час назіралі за вуліцай. Праслухаўшы перадачы, Іван і Мікалай засталіся ў нас начаваць.

Мы з маці заўважылі, што Саша пачаў імаць пісаць. Аднойчы ён нам прызнаўся, што піша паэму «Клятва».

Наколькі я памятаю, аб вершах Аляксандра да вайны прыхільна гаварыў Міхась Лынькоў, у якога

РАДКІ ФРАНТАВЫХ ПІСЕМ

вораг, пакуль ён не разбіты, не варта і гаварыць аб доўгачаканых сустрэчах...

Незвычайна хвалюе ліст сержанта Юрыя Хобачава, які загінуў недалёка ад палескага гарадка Калінкавічы. У горадзе свята шануюць памяць украінскага хлапца з Харкава. Вучні мясцовай сярэдняй школы выдуць перапіску з маці Юрыя — Наталлі Дзмітрыеўнай. Яна, дарэчы, і даслала некаторыя пісьмы сына.

Хочацца без скарачэнняў перадаць адно з іх, апошняе:

«Родная і любімая матуля! Ты не ўяўляеш, якое шчасце для мяне прыносяць твае пісьмы. Кожны дзень я з нецярпеннем чакаю нашага паштальёна, і калі ёсць для мяне ліст — дзень становіцца светлым, як святло. Хай паміж намі сотні кіламетраў шляху, але маё сэрца жыве разам з табой. Мілая мама, я часта думаю аб тваім лёсе. Няўжо, кажу я сам сабе, для яе не наступіць светлы дзень, няўжо за ёй гора, пакуты душа майі мамы не зведае радасці і суцяшэння. Я ненавіджу стражніцкай салдацкай нянавісцю праклятых ворагаў, якія прынеслі нам такое гора, я помічу за зляччанае жыццё, за пакуты і кроў. З 11-га мы наступаем. Наша часта ўдзельнічала ў боях за Беларусь. Мы ў ліку першых уваваліся ў Калінкавічы. Нельга раскаваць, што гэта за баі! Немцы супраціўляюцца ярсна і з нейкай вар'яцкай упартасцю. Адчуваюць, гадзі, што ім прыходзіць канец. Мясцовасць

Кульбіцкі і Трус. Арыштаваных павезлі ў Тальку.

— На другі дзень пасля арышту брата, — раскавае далей Анастасія Іванаўна, — і пайшла ў Талькаўскую паліцыю. Начальнік паліцыі Кульбіцкі выгнаў мяне. Ён брыдка лаўся і са слоў яго я здагадавалася, што хлопцы спрабавалі ўцячы, але ім гэта не ўдалося.

Назаўтра іх спешна адправілі ў Асіповічы. Пасля допыту пагналі за горад. Відавочцы раскавалі, як ішлі яны па апошнім вяснавым снезе, моцна прывязаныя адзін да аднаго, босыя і акрыўленыя. Праз некалькі дзён хтосьці паказаў нам месца, дзе падпольшчыкі былі расстраляны.

Пахаваць мы іх не паспелі. На наступны дзень фашысты арыштавалі мяне, маці і брата Паўла, які прыехаў з Мінска. Разам з намі былі арыштаваны Аляксандр Мазанік і Люба Кульбіцкая. Усіх нас адправілі ў асіповіцкі канцлагер.

На месцы загінуўшых месціцаў у строй станаўлілі новыя змагары. 24 кастрычніка 1942 года партызаны атрада «Польмя» правялі смелую аперацыю па ўзрыве моста праз раку Сіняўна. Разведку мясцовасці і сіл праціўніка правялі маладыя падпольшчыкі Талькі, сябры і таварышы Аляксандра Пармона.

Даўно адгрымелі баі і паходы. Але чым далей адносіць нас гадзі ад грозных падзей мінулай вайны, тым больш яскрава, больш велічна паўстае перад намі подзвіг савецкага народа. Многім не давялося дажыць да светлага дня Перамогі. Не вярнуўся ў сваю рэдакцыю і Саша Пармон. Але памяць аб ім, як свет далёкай зоркі, што патухла ўжо, будзе нягасны.

Анатоль ЯРОХІН.

Анатоль ЯРОХІН.

НА XXIV з'ездзе КПСС Л. І. Брэжнеў гаварыў, што поспехі саведкай літаратуры і мастацтва былі б лічце больш значнымі, а недахопы ажываліся б хутчэй, калі б наша літаратурна-мастацкая крытыка больш актыўна праводзіла лінію партыі, выступала з большай прышчэповасцю, спалучаючы паграбавальнасць з тантам, з беражлівымі адносінамі да творцаў мастацкіх каштоўнасцей...

Гэтыя словы Л. І. Брэжнева пры- вёў кандыдат мастацтвазнаўства **А. Красінскі** ў сваім дакладзе на пленуме Саюза кінематаграфістаў БССР, прысвечаным стану і зада- чам кінакрытыкі ў святле рашэн- няў XXIV з'езда партыі і Пастано-

твора. Чыста рэкламныя мэты ста- вяць перад сабой «Кінагэзень Мінска», «На экраны Беларусі», а таксама некаторыя артыкулы, што з'яўляюцца ў перыядычным дру- ку. Вельмі мала ўвагі ўдзяляюць кінамастацтва часопісы «Мала- досць», «Неман», «Польмя» і «Бе- ларусь». Нават тыя выданні, якія сур'ёзна займаюцца пытаннямі кі- намастацтва, абмяжоўваюцца ў ас- ноўным рэцэнзіямі ці рэпартажамі і вельмі мала змяшчаюць праблем- ных артыкулаў. Хацелася б і на старонках «Літаратуры і мастац- тва» бачыць больш цікавых дыску- сій, спрэчак, глыбокіх абгульняю- чых артыкулаў.

А. Красінскі заклікаў членаў Саюза кінематаграфістаў да ства- рэння сапраўды творчай атмасфе-

Мастацкі кіраўні аб'яднання «Летапіс» **Б. Сарахатунаў** выказаў нездавальненне тым, што ў да- кладзе, як і ва ўсёй кінакрытыцы, недастаткова месца ўдзельва тако- му важнейшаму жанру кіно, як дакументалістыка, хоць менавіта дакументальныя стужкі «Бела- русьфільма» не раз удастоіваліся высокай ацэнкі на ўсесаюзных і міжнародных конкурсах. **Б. Сара- хатунаў** заклікаў кінакрытыкаў больш пільна і ўважліва сачыць за пошукамі кінадакументалістаў, не збіваць іх неапраўданымі камплі- ментамі, і не закрэсліваць іх твор- часць пры нлўдачы.

Кандыдат мастацтвазнаўства **Е. Бондарова** дала разгорнутую характарыстыку кінакрытыцы на старонках нашай прэсы. У прыват-насці, прамоўца адзначыла жанра- вую аднастайнасць матэрыялаў па кіно ў «ЛіМе»: гэта ў асноўным рэцэнзіі і рэпартажы са здымач- ных пляцовак, прычым крытычная інтанацыя першых, на жаль, рэд- ка супадае з прыўзнята-святловым тонам апошніх. Вельмі мала дру- куецца праблемных артыкулаў і аглядаў.

Адзначыўшы вельмі нізкі ўз- ровень рэцэнзій у абласным і ра- ённым друку, **Е. Бондарова** падзя- лілася сваім вопытам падрыхтоўкі кінарэцэнзентаў на факультэце журналістыкі БДУ.

Пра адсутнасць сапраўдных творчых кантактаў паміж секцыямі Саюза кінематаграфістаў гаварыў кандыдат мастацтвазнаўства **В. Смалё**. Паколькі практычна не працуюць секцыі мастацкага, даку- ментальнага кіно, тэлебачання, — кінакрытыкі фантычна абмяркоў- ваюць фільмы толькі ў сваім вузкім коле. Шмат гаворыцца на розных пасяджэннях і нарадах пра неаб- ходнасць сістэматычнага абмерка- вання сцэнарый і фільмаў на роз- ных этапах творчага працэсу. Ад- нак практычных вывадаў не робіцца. На думку прамоўцы, рэакцыя пэўнай часткі кінематаграфістаў на крытыку няправільная. Паўтара года на кожным пасяджэнні работ- нікі студыі з крыўдай успамінаюць артыкулы **В. Нячай** і **А. Гантмана** «Беларусьфільм» — учора, сёння, заўтра», аспрэчваюць асобныя прыватныя моманты і не закранаюць сутнасці праблемы: чаму на «Беларусьфільме» з'яўляецца так многа шэрых стужак.

Прад'яўляючы да фільмаў са- мыя высокія патрабаванні, крыты- кі бераюць далёка не такімі па- трабавальнымі да слёб, сказаў са- кратар праўлення Саюза кінема- таграфістаў БССР **І. Дабралоў**. У існых рэцэнзіях сустракаюцца прыкрыя недакладнасці, якія свед- чаць пра непавагу да работы рэжы- сёра, і такім чынам зніжае жадан- не прыслухоўвацца нават да карыс- ных заўваг. Хацелася б ад кры- тыкаў большай дакладнасці, кам- пэтэнтнасці, дасведчанасці і, без- моўна, добразычлівасці, якая пра- яўляецца не ў кампліментарнасці, а ў шчырым жаданні дапамагчы. На думку прамоўцы, менавіта такой добразычлівасці не хапіла аўтарам справаздачы з абмеркавання філь- ма «Неспадзяванае каханне», зме- шчанай у «Літаратуры і мастац- тве».

І. Дабралоў сказаў, што Саюз кінематаграфістаў недастаткова ўдзяляе ўвагі тэарэтычным пытан- ням кіно. Часцей праводзіцца вы- творчыя канферэнцыі, і часам эканамічныя паказчыкі становяцца больш важнымі, чым ідэйна-ма- стацкія вартасці карцін.

Недастатковую ўвагу крытыкаў да праблем тэлебачання справядлі- ва адзначыў галоўны рэжысёр Бе- ларускага тэлебачання **Ул. Станке- віч**. Наша тэлебачанне назапсіла ўжо дастатковы практычны вопыт, і настаў час тэарэтычна яго аб- гульняць і тым самым дапамагчы студыі ў яе далейшым творчым росце.

У спрэчках па дакладзе выступі- лі рэжысёры **І. Вейнаровіч**, **П. Васілеўскі**, крытыкі **Г. Тарасевіч**, намеснік старшыні Усесаюзнай камісіі тэорыі і крытыкі Саюза кінематаграфістаў СССР **Я. Гро- маў**.

У рабоце пленума прыняў удзел загадчык аддзела культуры ЦК КПБ **С. Марцалеў**.

Пленум прайшоў у дзелавой, прышчэповай атмасферы агульнай зацікаўленасці ў далейшым плён- ным развіцці беларускага кінама- стацтва.

БАЙЦЫ З ПЛЕНУМА ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА КІНЕМАТАГРАФІСТАЎ АДНАГО ФРОНТУ

вы ЦК КПСС «Аб літаратурна-ма- стацкай крытыцы».

Партыйныя дакументы заклі- каюць усіх нас лічце і лічце раз уважліва выверыць крытэрыі ацэ- нак твораў мастацтва, — сказаў **А. Красінскі**, — падтрымаць усё добрае, плённае ў крытыцы і сама- крытычна аднесціся да яе недахо- паў. Трэба адкрыта і прама гаварыць пра тое, што нас задавальняе і што перашкаджае нашай рабо- це.

У дакладзе **А. Красінскага** былі разгледжаны здыткі і недахопы сённяшняга беларускага кіназнаў- ства і крытыкі ў цеснай сувязі з развіццём усяго нацыянальнага кі- намастацтва. **А. Красінскі** аднёс да дасягненняў беларускай кінемата- графіі такія стужкі, як «Канстан- цін Заслоў», «Гадзіннік спыніўся апоўначы», «Дзючынка шукае бацьку», «Праз могілкі», «Альпій- ская балада», «Масква — Генуя», «Іван Макаравіч», «Паланез Агі- скага», а таксама шэраг дакумен- тальных фільмаў аб'яднанняў «Ле- тапіс», тэлеаб'яднання кінастудыі і Беларускага тэлебачання.

З паліцём «беларускае кінама- стацтва» глядач перш за ўсё звяз- вае фільмы пра Вялікую Айчы- ную вайну, сказаў **А. Красінскі**. І таму, што ўдзельная вага іх на «Беларусьфільме» вялікая, і таму, што менавіта ў гэтых фільмах з найбольшай перананаўчасцю рас- крываецца мужны характар нашага народа. На жаль, спрод фільмаў аб сучасным жыцці няма глыбокіх, значных па ідэйных і мастацкіх вартасцях твораў.

У пэрым беларускай кінакрыты- ка імкнецца ўздзейнічаць на твор- чы працэс, узнікаючы актуальныя, надзёжныя пытанні мастацкага і дакументальнага кіно. Сістэматыч- на выступаюць у прэсе па гэтых пы- таннях кіназнаўцы **Е. Бондарова**, **В. Смалё**, **В. Нячай**, **Г. Ратніцаў**, **Г. Падбярэскі**, **С. Міхайлава**, **Э. Мілова**, літаратары і журналісты **В. Бур'ян**, **В. Поляк**, **Д. Манаева**, **Р. Ярохін**, **А. Чарноў**, **Г. Цвяткова**, **Ф. Яфімаў**, **І. Рэзнік**, **Я. Крупеня** і іншыя. Мы вітаем новых аўтараў, якія ўліваюцца ў атрад кінакрыты- каў з ліку журналістаў, студэнтаў, людзей сумежных і несумежных прафесій.

За апошнія гады ў рэспубліцы прыкметна ажывілася кіназнаўства, яно ўмацавалася тэарэтычна і пра- фесійна. Апошняя работа беларус- ких вучоных — двухтомнае выдан- не «Гісторыі беларускага кіно» **А. Красінскага**, **В. Смалё**, **В. Ня- чай**, **Г. Ратніцава** і **Г. Падбярэскага** — атрымала станоўчую ацэ- нку ва ўсесаюзным друку. Выйшлі асобныя кнігі беларускіх кіназнаў- цаў **Е. Бондаровай** і **Л. Шылавай**, **В. Смалё**, **В. Нячай**, **А. Красінска- га**.

Адзак наша кінакрытыка і кіна- знаўства, гаворыць дакладчык, лічце не падлічыць на ўзро- вень задач, якія дыктуе сучас-насць. У некаторых рэцэнзіях глыбокі аналіз фільмаў, якога чакаюць іх аўтары, падмяня- ецца павярхоўным разборам, пераказам сюжэта, прыбліжным апісаннем знешніх прыкмет кіна-

ры, у якой і аўтары фільмаў, і іх рэцэнзенты будуць байцамі агуль- нага фронту барацьбы за выдат- ную якасць карцін з маркай «Бела- русьфільм».

Першым у спрэчках выступіў аператар **Ю. Марухін**. Ён сказаў, што асобныя творчыя работнікі кі- настудыі часам занадта хваравіта ўспрымаюць крытычныя заўвагі рэцэнзентаў, нібыта апошнія віна- ваты ў іх творчых праліках. Аднак і некаторыя рэцэнзенты лічаць ма- гчымым публікаваць матэрыялы, у якіх яны проста канстатуюць фак- ты, ацэньваючы фільм па «пачы- тальнай сістэме». Гэта, зразуме- ла, нічога не дае аўтарам фільма, для якіх вельмі важна асэнсаваць прычыны свайго поспеху ці няўда- чы. Калі творчым пошукам рэ- жысёраў і акцёраў лічце ўдзяляецца ўвага крытыкаў, то аператар звязаны толькі ўпамінаецца ў дужках. У самым лепшым выпад- ку яму прысвятчаецца адна фраза, заўтра, ён вельмі прыгожа зняў за- хад ці ўзыход сонца. **Ю. Марухін** выказаў пажаданне, каб крытыкі больш сур'ёзна, больш уважліва ад- носіліся да ўсіх стваральнікаў фільма.

Кандыдат мастацтвазнаўства **В. Нячай** прывіла вытрымку з да- клада **І. Мележа** на пленуме Саю- за пісьменнікаў пра дыскусію па кіно ў «Літаратуры і мастацтве». Мележ лічыць, што гэта была во- страя і цікавая дыскусія, якая, на жаль, асаблівых змен у стане на- шых спраў не дала; становішча ў мастацкай кінематаграфіі застаец- ца трыясковым, у фільмах шмат ра- месніцтва, мала сказана глыбокага, сапраўды ад сэрца пра жыццё бе- ларускага народа. Нашай нацыяналь- най кінематаграфіі, гаворыць пра- моўца, маглі б прынесці вялікую карысць сумесныя абмеркаванні сцэнарнага партфеля студыі з Саю- зам пісьменнікаў. Нізка якасці многіх нашых кінасцэнарый па- вінна зрабіцца праблемай нумар адзін не толькі для беларускай крытыкі, але і неадродна для ра- ботнікаў кінастудыі. Хацелася б, каб Саюз кінематаграфістаў больш увагі ўдзяляў эстэтычнаму выха- ванню гледача: наладжванню ды- скусій, абмеркаванням новых філь- маў з гледачамі, выступленням творчых работнікаў перад самымі рознымі аўдыторыямі.

Аб ідэйна-мастацкіх крытэрыях, партыйнай прышчэповасці і патра- бавальнасці крытыкі гаварыў пер- шым сакратар праўлення Саюза кі- нематаграфістаў БССР **Ул. Корш- Саблін**. Адзначыўшы кінакрытыкі асабліва ўзрастае ў сувязі з папу- лярнасцю нашага кіно, самага ма- савага з усіх мастацтваў. Не гаво- рачы ўжо пра спецыяльныя наву- ковыя даследаванні па кінамастац- тве, нават проста добрал рэцэнзіі можа стаць дзейным сродкам не толькі эстэтычнага, але і палітыч- нага выхавання працоўных, моц- най зброй ідэалагічнай барацьбы.

Ул. Корш-Саблін спыніўся на прыкладах, калі кампліментарная ці занадта рэзка крытыка пераш- каджала рэжысёру аб'ектыўна ацэ- ніць вынікі свайго працы і, аднаве- да, не садзейнічала яго творчаму росту. Прамоўца гаварыў таксама пра ролі рэдактара ў творчым працэсе.

«Н ўжо амаль поўдзень!» Жарт жартам, але, вылятаючы тыдні два назад з Мінска ў Гомель, я, чакаючы пасадкі ў самалёт, зябка пацпеваў плячыма — пранізлівы, амаль марозны вецер праці- наў мяне праз плашчык ледзь не наскрозь. А праз гадзіну, апынуўшыся ў горадзе на Сожы, давалося зняць і перакінуць той плашчык праз руку — тут лагодна, зусім па-летняму сяціла сонца, вока цешыла яркая зялёная лістоў, на вуліцах ва ўсю гандлявалі марожаным і хлебным квасам, а па праспекце імя Леніна шыпела і штур- хала перад сабой рознакалёрую я- сёлку машына-палівачка — кожная кропелька-пырска зяля-пералівалася ў сонечных праменнях...

Іван Кірзевіч, прыжмурывшыся (мы доўга сядзелі ў пакоі), праранаву: — Мо пойдзем у парк? Там людна- вата будзе, але пагананіць можна.

Пайшлі ў парк. У ім аказалася не люднавата, а людна — дзень быў су- ботні. Найбольшы тлум быў унізе, на набярэжнай шырокага (яшчэ не ўвайшоў у берагі) Сожа. Тут грыве- ла музыка, ля прычалаў, да якіх раз- параз падыходзілі прагулачныя цеп- лаходзікі, тоўпіліся ўперамешку да- рослыя і дзеці, загарэлыя (ужо загарэлыя!) хлопцы і дзяўчаты ў ку- пальніках спускалі на ваду і выцягвалі з вады байдэркі і канозы.

— Гэта яшчэ нішто. Пачатак. От паз- ней крышку, — Іван Кірзевіч павёў рукой, — увесь бераг будзе застаўле- ны лодкамі. — І даду: — Я сваёй яшчэ не спускаў сёлета... Люблю Сож. Лепшы адпачынак — махнуць па ім, прыпахішы палатку і харчоў, уніз альбо ўверх...

Тут, у слаўным Гомельскім парку, мне даводзілася быць, лічы, упершы- ню, і Іван Кірзевіч неўпрыкмет стаў маім гідом — дасведчаным і зацікаў- леным. Ён расказаў мне гісторыю паскевічаўскага палаца, сабора, каплі- цы («Пара б ужо было зняць рышта- ваны, зацягнулася рэстаўрацыя»), на- зіральной вежы. Ля будынка зімовага саду (аб яго існаванні я нават не ве- даў) затрымаўся даўжэй; абышлі бу- дынак вакол, зазірнулі, любуючыся дзівоснымі заморскімі раслінамі, у закрываныя вокны.

— Цікавейшая гісторыя гэтага са- ду, — казаў Іван Кірзевіч. — Не даў- нейшая, а нядаўняя. Сад ацалеў у вайну. Выратавала яго, кажучы, жан- чына, што даглядала яго і да вайны. На свой страх, дзе толькі магла, шука- ла-здабывала дрывы, на свеіх плячах цягала іх сюды, каб абгарэць буды- нак, каб не вымерзлі дрэвы... Па- мёрла хутка па вайне. Спрабаваў ад- шукаць яе сляды, ды не ўдалося. А ўчынак больш чым гераічны. Трэба будзе пацікавіцца яшчэ...

Па прыступках спускаемся ўніз, да ракі. Патаптаўшыся колькі хвілін у га- манкой і варухлівай чарзе, сядзем на цеплаходзік — «адчуць Сож». У ніж- нях салонах — ні душы, усе, нават з малымі дзецьмі, наверх. Цеплахо- дзік з песнямі вырульвае на сярэдзіну ракі. Адсюль палац — на высокім, крутым беразе, у абсадзе старых, вы- сачэзных дрэў — выглядае асабліва велічна і прыгожа.

— Ніштаваты сабе відок? Адчуваў граф прыгажосць? — Іван Кірзевіч казае тое, не чакаючы адказу. — Да- рэчы, адзін з упраўляючых графа Пас- кевіча пахаваны ў нашых Пакалюбі- чых. І легенда яшчэ пра яго ходзіць. Нібыта графіня купіла яго хлопчыкам у гартыч пакалюбіцкай сям'і...

— Пакалюбічы? — пераптываю я. — Значыць, у кніжках гэта...

— Ага, Падлюбічы. А Старое Ся- ло — Стараселле, Мар'іна — Мары- ніна...

— Дык, значыць, Ваня Сырцоў — гэта...

— Пра гэта ў мяне дзеці часта пы- таюцца. А дзе цяпер Санька, а што робіць Іван, а што з імі сталася... — У майго суб'еядніка і спадарожніка ўсмешка добрая і гарзлівава. — Сёння ў мяне студэнтка адна была, з Мінска. Дыпломную піша. Дажыўся ўжо... Дык таксама: «Сырцоў — гэта вы? А Санька? А бабуля? А Няўмы- ка? Былі такія? Што на гэта скажыце? Аналогіі нейкія, пэўныя прататыпы можна, вядома, адшукаць, але ж хіба ў гэтым справа?

ЖУРАУДЕУ Васіль Пракозавіч. Літарату- разнавец. Нарадзіўся ў 1931 годзе ў вёсцы Радзель Магілёўскай вобласці. Мінскі дзяр- жаўны педагагічны інстытут імя А. М. Горькага скончыў у 1954 годзе. Кандыдат філалагічных навук, старшы навуко- вы супрацоўнік Інстытута літарату- ры імя Я. Купалы АН БССР. Аўтар манарграфічных характарыстык твор- часці Я. Маўра, Э. Самуіліўна, І. Ме- лежа ў «Гісторыі беларускай савец- кай літаратуры». В. Дуіна-Марцінке- ліч у «Гісторыі беларускай дана- стрычніцкай літаратуры» і інш.

У ГРОЗНЫМ
41-М...

Не было вады, перарвалася сувязь з фронтам, скончыліся боепрыпасы і медыкаменты, але гэты маленькі астравок у вярхоўным акружэнні трымаўся да апошняга. Герой не здаваўся, героі не здаваліся...

Аб гэтай сапраўды нечалавечай стойкасці і непахіснай веры савецкіх людзей расказвае спектакль Брэсцкага драматычнага тэатра «Брэсцкая крэпасць». Упершыню гераічную эпопею па п'есе К. Губарэвіча паставіў у 1953 годзе А. Міронскі. За спектакль тэатру была прысуджана прэмія Усеаюзнага Ленінскага камсамола. А зусім нядаўна ветэраны «Брэсцкай крэпасці», тыя, што амаль дзесяць гадоў назад расказалі са сцэны аб людзях бессмяротнай цытадэлі, для якіх вайна была выпрабаваннем на трываласць характару, на чалавечую годнасць, усхвалявана перажывалі яшчэ адно нараджэнне спектакля, пастаноўку якога ажыццявіў Г. Волкаў. Эстафету старэйшых прыняла моладзь тэатра, якая сёння пераканана і палымана гаворыць пра подзвіг, што стаў ужо гісторыяй.

Чым жа прыцягвае новае працэнтавае тэатрам п'есы? Канечне, эмацыянальным настроем, страсным сцвярдзеннем высокага прызначэння чалавека на зямлі. У ёй пануе дух непакорлівасці, невычарпальнага імгненнага герояў да свабоды. Так, сцвярджае тэатр, вайна—гэта смерць сяброў, жорсткасць і забойства. Але тое, што было, не павінна паўтарыцца.

...У нядзелю 22 чэрвеня ў крэпасці быў адменены выхадны. Пакуль гэта толькі мера перасцярогі. У гарнізон не ўсё спакойна, але спакой гэты нейкі напружаны. Усе спрабуюць развесіліцца, а трывога расце.

Імкненца здавацца спакойным і палкоўнік Ермашоў (артыст В. Уласаў). Усяго адзін раз яго прыхваляе напружанне выплэскаецца вонкі—далабылі, што вораг пацягнуў артылерыю да граніцы. І Ермашоў раз'юсана крычыць: «Спыніць танцы!» Але ўжо праз імгненне ён зноў «набывае форму». На такіх, як Ермашоў Уласава, зямля трымаецца. Ён мудры і чулы, валавы і спакойны.

Грымнула бяда... І на сцэне зажылі зусім іншыя людзі—лютыя ў сваім справядлівым гневе, бескампрамісных, таму што паўстала пытанне аб жыцці і смерці роднай краіны. Ім, адважным, суджана было ўвайсці ў бессмяротнасць.

Камісар Калеснікаў (арт. І. Млечкоў) і яго жонка Надзя (арт. С. Ніканчык) вучыліся ў педагагічным інстытуце, яны павінны былі стаць настаўнікамі, выхоўваць дзяцей, вучыць іх чалавечасці, а давалася ваяваць, забіваць.

У самую трагічную хвіліну адкрываецца гледачу каханне старшага лейтэнанта Пінчука (арт. Настальцаў) і ваенурача Зорынай (арт. Т. Волкава). Як гімн іх нязбыўнаму каханню, гучыць песня «Свяшчэнная вайна». На нашых вачах адбываецца сталенне героя Ю. Газева—Кукушкіна. «Свяшчэнная вайна» — гімн і гэтымудоўнаму, дужаму, адважніку хлопцу, які дайшоў да вышэйшага разумення чалавечай місіі на зямлі—служыць людзям, паміраць за людзей.

Урачыста гучыць музыка, і ўзрушаная зала ўстае, аддаючы даніну павагі абаронцам Брэсцкай крэпасці.

І сёння спектакль «Брэсцкая крэпасць» нагадвае: фашызм—гэта не толькі забойствы, кроў, насялле, але і вялікая хлусня. Яна атручвае сядомасць людзей, заклікае знішчаць чалавечасць у чалавеку. Аб гэтым нельга забываць!

Э. АГРАНОУСКАЯ.

Врост.

Мікола ГІЛЬ.

Іван Сяркоў з адным са сваіх чытачоў.

З ХЛОПЦАЎ ПІСЬМЕННІКІ І КНІГІ
ТЫХ, ЖЫВУЧЫХ

Сапраўды няёмка атрымалася. Ведама ж, недарэчы ў мяне тое выражана. Але ж... Добра разумеючы гэта, ведаючы, што ў Івана Кірзевіча расце двое сыноў (ладнаватая ўжо хлопцы), бачачы, што галава яго ўжо зусім сіва, я ўсё ж, глядзячы на яго, не магу не думаць пра тое, што перада мной... Ваня Сырцоў, Альбо Санька Макавей. Смешна, вядома, ды што зробіш, калі яно неадчэпнае, адчуванне гэта. Узнікла яно, канечне, не зараз, от на гэтым цеплаходзіку, а раней, калі чыталіся (з захапленнем, у адзін, як кажуць, прысест) кніжкі Івана Кірзевіча, але і зараз, пасля знаёмства з ім, не развеялася, а, наадварот, яшчэ больш умацавалася... Ды пра гэта — пазней. Спачатку хочацца вярнуцца на колькі гадоў назад, калі да сочень малых і дарослых чытачоў, у тым ліку і да мяне, так нечакана і так жадана-хораша прыйшоў удумлівы і сур'езны, вясёлы і дасціпны празаік Іван Кірзевіч Сяркоў...

Гэта было сапраўды нечакана: празаік дэбютаваў кніжкай, якая адразу ж знайшла шырокае прызнанне. Маю на ўвазе не толькі і, можа, не так тое, што апавесць «Мы з Санькам у тыле ворага» атрымала другую прэмію на рэспубліканскім конкурсе на лепшую кнігу для дзяцей.

Асабіста на мяне, паўтараю, яна зрабіла незвычайнае ўражанне. Калі я чытаў яе, у маёй душы ўзнікла і не прападала перакананне, што такая кніжка не магла быць не напісана. Здавалася, што ва мне даўно жыло жаданне сустрэцца з ёй, і радасна было ад таго, што вось яна, перада мною, у маіх руках. За ёй паўставала дзяцінства, пачатак біяграфіі цэлага пакалення, зрэшты — майго пакалення.

Аповесць складаецца з пазсобных кавал. І зноў жа — мусіць, менавіта так, а не інакш яна павінна была напісана. У кніжцы гаворыць памяць — памяць дзяцінства. І кожная з гэтых кавал — як усплёск памяці, як выкладзення на паперу пазсобных, найбольш уражлівых кавалік яе шчодрых запасаў. Ды каб жа проста выкладзення! Разбуджаная памяць настроіла душу пісьменніка на тую адзіную хвалю шчырасці, неспрэчнасці, непадробнага хвалявання, калі розум і сэрца прыходзяць у шчасліваю суладнасць між сабою і спараджаюць тое, што не можа не знайсці адпаведнага водгуку ў душы іншага чалавека.

Так, мне здаецца, нарадзілася апавесць І. Сяркова. Яна палоніць малага і сталага чытача менавіта гэтымі сваімі якасцямі — шчырасцю, неспрэчнасцю, непадробнасцю пацуючы, што ідзе ад вялікага даверу пісьменніка да ўласнага жыццявага, чалавечага вопыту. Паспеху апавесці ў чытача паспрыяла яшчэ і тое, што да ўсяго гэтага надта ж хораша далучыліся па-

народнаму здарова і жыццядзейная сяркоўская вясёласць і дасціпнасць. Гэтае святло, што выпраменьвае пісьменніцкая — то іранічна-гнеўная, то гарэзліва-бесклапотная — усмешка, дадае твору не толькі прыцягальнасці, але і змястоўнасці.

Гаворыць падрабязна пра апавесць «Мы з Санькам у тыле ворага» няма, бадай, патрэбы — пра яе пісалася ўжо няма. Да сказанага дадам яшчэ толькі тое, што багатая на самабытны характары дарослых (чаго варты адзін вобраз бабулі) і дзяцей, на трапныя і дакладныя дэталі і назіранні, апавесць дужа шмат гаворыць нам пра час, пра складаны абставіны і акалічнасці суровай і трагічнай пары, урэшце — пра вытокі савецкага патрыятызму, пра нязломнасць і мужнасць нашага народа.

Да апавесці «Мы з Санькам у тыле ворага» на творчым рахунку І. Сяркова быў, бадай, толькі нейкі дзесятак—другі баек і гумарэсак. Тым большай неспадзяванкай можа падацца той поспех, які выпаву на долю яго першага буйнога твора. Але ўжо другая апавесць — «Мы — хлопцы жывучыя» — падобнага адчування не выклікала: поспех яе быў ужо, так сказаць, занадта мерны і натуральны. Працаг хлапчай эпопеі (на гэты раз пасляваеннай ужо) атрымалася, па агульным прызнанні, такім жа змястоўнай і хваляючай. (Дарэчы, «Мы — хлопцы жывучыя» былі ўдасноены першай прэміяй на ўсеаюзным конкурсе на лепшы твор для дзяцей і юнацтва). Магчыма, гэта маё суб'ектыўнае ўражанне, але другая апавесць прышлася мне па душы больш, бадай, чым першая. Мне яна падалася больш стройнай, больш ашчаднай у адбор фактаў і сітуацый, а яшчэ — почырк празаіка стаў больш уплывуны. Карацей, пісьменніцкае майстэрства ўзрасло. «Рос» І. Сяркоў, калі можа так сказаць, і да першай сваёй кнігі. І калі яна павялілася ў нейкім сэнсе пазнавата (калі меркаваць па матэрыяле, яна магла быць напісана і раней), дык гаворыць гэта толькі за тое, што І. Сяркоў не спяшаўся (кніжка выйшла на трыццаць дзевятым годзе яго жыцця) свядома, баячыся, магчыма, неасцярожным, не да канца вывераным дотыкам сапсаваць вельмі дарагі для яго набытак уласнай памяці і душы. Паўна можа сказаць адно: падступіў да гэтага свайго матэрыялу І. Сяркоў не тады, калі рука вывела на паперы першы радок апавесці, а задоўга-задоўга да таго — і тады, бадай, калі, каўтанушы філасофскі камоў, бегаў у бурках і бахілах у школу, і калі вучыўся, пасля сямігодкі, на падрыхтоўчых вайсковых курсах, і ў час афіцэрскай службы ў Савецкай Арміі, і ў гады працы ў рэдакцыі Гомельскай раён-

най газеты... Апавесцям «Мы з Санькам у тыле ворага» і «Мы — хлопцы жывучыя» ён аддаў, несумненна, вельмі шмат свайго асабістага, непрадуманнага. І таму, хоць Іван Сырцоў гэта не Іван Сяркоў, усё ж, глядзячы на пісьменніка, гаворачы з ім дома, у парку, на цеплаходзіку, я міжволі бачыў у ім то Івана Сырцова, то Саньку Макавея, — карацей, бачыў у ім аднаго з тых, жывучых хлопцаў...

Зараз Іван Кірзевіч працуе галоўным рэдактарам Гомельскай студыі тэлебачання. Праца гэтая вельмі турботная, мітуслівая, не надта (як ён сам кажа) творчая, а больш адміністрацыйна-гаспадарчая. Яна забірае ў яго шмат дарагога часу. І, можа, па гэтай прычыне за апошні час творчы яго дэробак не дужа багаты. Гэта—на думку самога Івана Кірзевіча. Думаецца, сказана тое было дарэмна, бо вось жа — яго ўласныя словы:

— Зрабіў сцэнарый тэлефільма. Па другой апавесці. Пра жывучых хлопцаў. Што там атрымаецца, пакуль невядома, да экрана яшчэ далёка... Пісаў яшчэ адну рэч. Апавесць. Але ўжо не для дзяцей. Напісалася мназгавата, ды не рэзшуся каму пазнаваць...

Некалькі казалькаў з апавесці (назваецца яна пакуль што так: «Мае апошнія буслы») Іван Кірзевіч згадзіўся прачытаць. Слухаў я тыя старонкі з цікавасцю і асаходай. Усюды адчуваецца ранейшая пісьменніцкая ўвага да дэталі, да побыту, дакладнасць псіхалагічных характарыстык, уласцівая для яго жывасць апавядання. Шмат у творы і гумару—чыста сяркоўскага: незлазлівага, светлага. Цікавым мне ўбачыўся вобраз старога Хоўры—простай вясковай кабеты-ўдавы, якая ў прадчуванні блізкага адыходу спрабуе нейкім чынам падвесці рахункі праўдзівага—нялёгкага, але сумленнага—жыцця.

Сказаў пра гэта Івану Кірзевічу. Ён памаўчаў, быццам збіраючыся з думкамі, але паўтарыў тое, што гаварыў раней:

— Хай паляжыць. Адчуваю, што не ўсё атрымалася так, як след. Паўна, адной габлёўкай не абмыдзецца, трэба будзе перапісаць. А пакуль—хай паляжыць. Каб крыху адысці ад яе, паглядзець праз пэўны час чужымі вачыма...

Пасля гэтых слоў я ўжо не рашыўся прасіць яго, каб даў адзін з раздзелаў у «Ліма» — пазнаёміць нашых чытачоў.

З той жа сціпласцю і шчырай чалавечай сарамлівасцю гаварыў пісьменнік і пра свае творчыя планы. Прызнаўся, што захапіўся гісторыяй Беларусі, найперш—гісторыяй роднай Гомельшчыны. (Гэта я адчуў, слухачы яго расказ пра гісторыю будаўніцтва паскевічаўскага палаца).

— Сабраў нямаюць цікавага матэрыялу. У архівах, музеях. А ў шматомнай «Гісторыі БССР» наткнуўся на адну мясціну, якая падказала задумку гістарычнай апавесці. Нездзе з часоў Багдана Хмяльніцкага. З часоў трывожных і смутных. Хочацца стварыць вобраз тагачаснага беларуса—працавітага і свабодалюбівага, непакорнага і мужнага, бяспраўнага, але гордага, вясёлага і дасціпнага. А калі ўдасца тое зрабіць, дык, як кажуць, бог—бацька...

Што на гэта сказаў Цяцкам у духу Івана Кірзевіча! Ды я ўжо добра ведаю, што не так гэта, што ён ніколі не спадзяваўся на каго-небудзь, а з малых гадоў, з тых пор, калі быў «з Санькам у тыле ворага», сам адстойваў сваё права на жыццё, сам сцвярджаў сябе ў свеце і сярод людзей. А яшчэ, прыгадаецца, ёсць у кнізе «Мы — хлопцы жывучыя» такі раздзелчык: «Добра ж мне, што я Іван». Памятаюцца адтуль радкі: «А з тых гісторыяў, якія салдаты расказваюць, перабіваючы адзін другога, выходзіць так, што куды ні кінь—Іван і больш цягавіты, і больш працавіты, і больш жывучы, і хітэйшы, і разумнейшы за фрыца». Гаварылася гэта ўвогуле пра Івана, дакладней—пра «рускага Івана». Такто яно так, але ўсё ж мой суб'ядэнік—таксама Іван. Дык, значыць, можна не сумнявацца, што ўсё задуманае будзе ім здзейснена, што чытачы яшчэ неаднойчы сустрануцца з новымі творами пісьменніка.

ПРЫНЯТЫ У САЮЗ ПІСЬМЕННІКАЎ

МАСАРЭНКА Аляксандр Герасімавіч. Празаік. Нардзіўся ў 1938 годзе ў вёсцы Ходараў Магілёўскай вобласці. Член КПСС, Беларускай дзяржаўнай універсітэт імя У. І. Леніна скончыў у 1966 годзе. Загадчык рэдакцыі дзіцячай літаратуры выдавецтва «Веларусь». Выдаў апавесць «На баброных тонах» (1971).

МІХАЛЬЧУК Сяргей Апанасавіч. Празаік, перакладчык. Нардзіўся ў 1925 годзе ў вёсцы Скавін Мінскай вобласці. Беларускай дзяржаўнай універсітэт імя У. І. Леніна скончыў у 1951 годзе. Выдаў апавесць «Сто прыгод за адзін дзень» (1963), зборнік апавяданняў «Пашталён, шчырай крок» (1968). Пераклаў на дваццаці кніг з рускай і ўкраінскай моў.

ФЕДЗІОКОВІЧ Мікола Мікалаевіч. Паэт. Нардзіўся ў 1943 годзе ў вёсцы Гутава Брэсцкай вобласці. Член ЛКСМБ, Літаратурнага інстытут імя А. М. Горкага скончыў у 1970 годзе. Літаратурны супрацоўнік газеты «Чырвоная змена». Выдаў зборнік «Зямля-магіт» (1968) і «Мілавіца» (1971). Друкаваўся ў калектыўных зборніках «Сердцем прыказано» (1965), «Слава Арміі Савецкай» (1971) і інш.

ЯЛУГІН Эрнест Васільевіч. Празаік. Нардзіўся ў 1936 годзе на станцыі Асінаўка Віцебскай вобласці. Беларускай дзяржаўнай універсітэт імя У. І. Леніна скончыў у 1962 годзе. Карэспандэнт штотыднёвага «Літаратура і мастацтва». Аўтар апавесцей «Каміні Млечнаго пути» (1969), «Мстиславцев посох» (1971).

ВЯЛІКАЯ АЙЧЫННАЯ вайна была суровым выправаваннем матэрыяльных і духоўных сіл нашага народа, своеасаблівым экзаменам, які паказаў гістарычны перавагі савецкага сацыялістычнага грамадства, непераможную сілу і магучасць нашай Савецкай Арміі.

Беларускія пісьменнікі таксама прымалі актыўны ўдзел ва ўсенароднай барацьбе з фашызмам. Многія з іх самаздана змагаліся на франтах вайны і ў партызанскіх атрадах, супрацоўнічалі ў франтавых і партызанскіх газетах «Савецкая Беларусь», «За Савецкую Беларусь», «Партызанская дубінка», «Раздавім фашысцкую гадыну».

Выключную ролю ў развіцці беларускай савецкай літаратуры перыяду Вялікай Айчыннай вайны адыгралі палітычна завостраныя публіцыстычныя артыкулы і баявыя, па-майстэрску напісаныя вершы і паэмы старэйшых пісьменнікаў Я. Купалы і Я. Коласа...

Напярэдадні вайны, у чэрвені 1941 года, Я. Купала разам з А. Фадзеевым, А. Карнейчуком, П. Броўкам, М. Лыньковым і іншымі прымаў удзел у рабоце канферэнцыі Саюза пісьменнікаў Латвійскай ССР. Вяртаючыся з Рыгі, ён па запрашэнні літоўскіх пісьменнікаў спыніўся ў Каўнасе. Там яго і застала Вялікая Айчынная вайна. З вялікімі цяжкасцямі выбраўся Купала з Каўнаса і прыехаў у Мінск.

Грознае водгулле цяжкіх баёў, на першы погляд, здавалася, заглушыла на нейкі час мастацкае слова. Але гэта толькі на першы погляд. Яно знайшло сваё месца ў баявым страі. Яно, нібы набат, заклікала да помсты і перамогі. І ў гэты баявы строй адразу ж, з першых дзён, стала слова нашага любімага народнага песняра Янкі Купалы.

Аб першым публіцыстычным выступленні Я. Купалы ў пачатку вайны расказваюць у сваіх успамінах былыя супрацоўнікі газеты «Звязда» — пісьменнікі П. Кавалёў і А. Бялёв. На другі дзень вайны 23 чэрвеня 1941 года, калі Мінск быў у агні, у рэдакцыі газеты «Звязда» рыхтаваўся чарговы нумар. Здавалася ў набор выступленне Янкі Купалы, напісанае з прычыны вераломнага нападу гітлераўскай Германіі на нашу краіну. У ім Купала выказваў упэўненасць, што вораг знойдзе сабе магільню на нашай зямлі.

Раніцою 24 чэрвеня Купала разам з Уладзіславай Францаўнай пакінуў Мінск і пакіраваўся на сваю дачу ў Ляўкі, якая знаходзілася над Оршай. 30 чэрвеня яны рушылі ў напрамку Масквы.

«Праязджалі мы адно прыгожае месца, — піша Ул. Лудзевіч, — ужо каля Смаленшчыны. Ля дарогі раскінулася сенажаць, трава была высокая, шмат кветак, непадалёк быў лес. Купала захацеў спыніцца тут. Стомлены, ён выйшаў з машыны, лёг на траве і доўга, доўга глядзеў удалы; на вачах яго былі слёзы. Гэта было яго апошняе развітанне з роднай Беларуссю».

Пісьменнік М. Лужанін у сваіх успамінах «Дарогай жыцця» падкрэслівае, што Купала, едучы па бясконцай магістралі ў сталіцу Радзімы Маскву, быў маўклівы. Ён вельмі непакоіўся за лёс народа і сваёй роднай Белару-

сі. Перамагаючы сябе, паэт з болем сэрцы гаворыў: «І тая, што на свет пусціла, засталася там. — Купала не сказаў «маці» і праглынуў даўкі камію. — Абедзве ў няволі апынуліся. І тая, што нарадзіла, і тая, што слова ў рукі дала. Аднае можа жывое няма,

сты, склады і абозы... Пакуль будзе жыць хоць адзін беларус, не будзе на беларускай зямлі спакою фашысцкім захопнікам, горкае будзе іх жыццё — з кожнага дрэва, з кожнага рва сочыць за ім зоркае партызанскае вока».

17 ліпеня ў «Известиях» Я. Купала змясціў артыкул «Не будзе беларус

ных танкамі, самалётамі, бомбамі, спакойна знішчаюць мірнае насельніцтва, катуюць і забіваюць жанчын, дзяцей, старых. Яны пачалі ўжо ажыццяўляць праграму свайго «фірэра» — праграму знішчэння беларускага народа».

I. ЖЫДОВІЧ

У ГАДЫ СУРОВЫХ ВЫПРАБАВАННЯЎ

Да 90-годдзя з дня нараджэння Янкі КУПАЛЫ

а другая зноў у крыві. І хто ле не крывавіў».

7 ліпеня Я. Купала дабраўся да Масквы і спыніўся ў гасцініцы «Масква». Неўзабаве ён наведаў Я. Коласа, які спыніўся ў сваіх родзічах у Клязьме. Некалькі дзён правёў Купала ў свайго прыяцеля — мастака К. Елісеева па Вялікай Грузінскай вуліцы. Адсюль ён двойчы ездзіў на падмаскоўную дачу паэта А. Каваленкава. Пабыў Купала і ў ляснічыха Н. Шыманскага, знаёмага яшчэ па Аршаншчыне, які цяпер працаваў пад Масквою ў Чарнарэчанскім лясніцтве.

Паэт В. Ірынін у сваіх успамінах «Блізкае і далёкае» адзначае, што ў Купалы хутка прайшоў «бежанскі настрой. Ён быў бадзёры, энергічны, у яго словах, наперакор трагічным падзеям на фронце, гучала цвёрдая упэўненасць у нашай канчатковай перамозе, ён быў поўны жадання працаваць для гэтай перамогі. І, сапраўды, у далейшым, аж да апошняга дзён свайго жыцця, Купала, «прыраўняўшы да шыня пяро», актыўна выступаў у друку як паэт і як публіцыст.

Неўзабаве ў газеце «Известия» (11 ліпеня 1941 года) з'явіўся палымяны, напоўнены лютой нянавісцю да чужынцаў яго артыкул «Узнялася Беларусь». «У занятых ворагам раёнах, — пісаў Купала, — ствараюцца партызанскія атрады, конныя і пешыя. Вока за вока, зуб за зуб — адкажам мы фашыстам, не дадзім ім ні адпачынку, ні тэрміну. Паляццяць у паветра ма-

нявольнікам нямецкіх баронаў». У якім, побач са сцвярджаннем патрыятычных ідэй, героікі і мужнасці савецкіх людзей, выкрываў фашызм, яго ідэалогію, яго планы і звырыныя метады барацьбы.

У гэты дзень Я. Купала разам з Я. Коласам напісалі баявыя, напоўнены верай у перамогу над ворагам «Зварот да беларускага народа», які быў выдадзены асобнай лістоўкай і распаўсюджаны на акупіраванай беларускай зямлі.

У артыкулах-адовах, якія з'яўляліся ў цэнтральным, франтавым і партызанскім друку, у выступленнях па радыё Я. Купала зрываў маскі з людаеда Гітлера і яго памагатых. У артыкуле «Германскі фашызм — злейшы вораг беларускага народа», змешчаным у «Правде» (19 ліпеня 1941 г.) Я. Купала, выкрываючы і асуджаючы авантурыстычныя планы нямецка-фашысцкіх захопнікаў, пісаў: «Гітлераўскі фашызм пагражае беларускаму народу, як усім славянскім народам, фізічным знішчэннем. Фашысцкія бандыты зусім не хаваюць сваіх мэт. Яны з цынічнай нахабнасцю заяўляюць, што большасць славянскага насельніцтва ў захопленых краінах будзе фізічна знішчана, а тыя, якія застаюцца ў жывых, стануць прыгоннымі нявольнікамі нямецкіх князёў і памешчыкаў. Нечуванна зверствы, ад якіх стыне ў жылах кроў, творацца ў гарадах і сёлах Савецкай Беларусі, часова захопленай фашыстамі. Дзікары, узброе-

Я. Купала гаворыць, што беларускі народ «сумесна з усімі народамі нашай неабсяжнай Радзімы растопча фашысцкага гада! Мярзотны, ганебны знак сваёй будзе знішчаны назаўсёды».

Яшчэ ў самым пачатку вайны, калі крыважэрны вораг спадзяваўся на хуткую перамогу, Я. Купала прадракаў яму немінучую пагібель. Выдатны літоўскі паэт і грамадскі дзеяч А. Венцлава, які ў першыя месяцы вайны знаходзіўся ў Маскве, расказвае, што гарачыя, поўныя нянавісці да фашысцкіх катаў артыкулы Купалы карысталіся выключнай папулярнасцю. «Памятаю, як наша паэтэса Саламея Нерыс, — піша А. Венцлава, — прачытаўшы артыкул Янкі Купалы «Германскі фашызм — злейшы вораг беларускага народа», адразу ж пераклала яго на літоўскую мову і аднесла на радыё, каб перадаць на акупіраваную фашысцкімі катані Літву. Паэтэса была захопленая і глыбока ўзрушаная словам вялікага савецкага патрыёта і паэта».

Побач з артыкуламі, Я. Купала выступаў з вершамі-заклікамі, у якіх з тэвам і няважліва кляіміў крыва-вых захопнікаў. У вершы «Паўстаў народ» паэт паказвае, што на барацьбу з ворагам узяўся ўвесь народ:

Паўстаў народ, як і ў мінулых ён стагоддзях,
За волю, за зямлю, супраць сатрапаў азяралых.
Шчаслівых перамог, свабодны мой народзе!
Шчаслівай волі на загонах тваіх родных спелых!

ЗНОЙДЗЕНА ў АРХІВЕ ПАЭТА

Златому юбілею нашай дзяржавы, дружбе савецкіх народаў і іх культур Беларускае тэлебачанне прысвяціла цыкл перадач «У адзінай сям'і». Гледачы ўжо мелі магчымасць пазнаёміцца з «двахсерыйнай» перадачай пра ўзаемасувязі беларускай і ўкраінскай літаратур, а таксама з асобнымі перадачамі «Радкі вялікай дружбы» (аб творчым пабрацімстве Янкі Купалы і Якуба Коласа з Сяргеем Гарадзецкім) і «Нам разам раздасна ісці (Беларусь у творчасці народнага паэта Максіма Рыльскага)».

Рэдакцыя літаратурна-драматычных перадач (галоўны рэдактар Р. Александровіч) паставіла сваёй мэтай не толькі расказаць пра гісторыю творчых сувязей нашай літаратуры з літаратурамі братніх народаў, але і адшукаць нешта новае, цікавае, што невядома было дагэтуль даследчы-

кам і грамадскаці. І трэба сказаць, што добрая задума прынесла значны плён.

Мы ўбачылі на блакітным экране хвалюючыя кадры старой кінахронікі і фатаграфіі, якія не былі вядомы нам і якія так хораша перадаюць непаўторную атмасферу братняй еднасці беларускіх песняроў з рускімі і ўкраінскімі паэтамі.

Мы ўбачылі з экрана Янку Купалу, Платона Галавача і Васіля Шчарбакова на адкрыцці помніка Тарасу Шаўчэнку ў Харкаве, Якуба Коласа — на святкаванні 300-годдзя ўз'яднання Украіны з Расіяй, перад намі прайшлі унікальныя кадры, зробленыя ў Мінску ў 1936 годзе, калі ў нашу, прыгранічную тады, сталіцу з'ехаліся дарогія госці на пленум Саюза пісьменнікаў СССР. Ажылі на экране выступленні мастацкіх калектываў Беларусі на Украіне і

Сяргей Гарадзецкі і Якуб Колас. Фота А. САПЕТКІ.

ўкраінскіх — у нас. Знойдзены новыя творы і пісьмы Я. Купалы і Я. Коласа. У час падрыхтоўкі перадачы пра беларуска-армянскія сувязі работнікі рэдакцыі В. Данілевіч і В. Нікіфаровіч сустрэліся з унучкай Аванеса Туманяна Ірмай Сафразбекян, якая пазнаёміла іх са шматлікімі матэрыяламі з жыцця і творчасці Я. Купалы і Я. Коласа. Рукпісы 4 пісем Купалы, 80 пісем, 3 артыкулы і 20 вершаў Коласа знайшлі, нарэш-

це, шлях на радзіму і захоўваюцца зараз у Дзяржаўным літаратурным архіве БССР.

Тое, што робяць Р. Александровіч, В. Нікіфаровіч, В. Данілевіч — гэта не толькі добрая тэлежурналістыка, гэта яшчэ і своеасаблівае літаратуразнаўчае даследаванне.

Сёння мы змяшчам некаторыя матэрыялы, знойдзеныя ў архіве С. Гарадзецкага і нататку аб знаходках Ірмы Сафразбекян.

Тэсты пад Коль 200!
Землі тры, Коль 200! Будзе ласкай!
Захаві ў хаце, аддай ва спом!
І парка будзе і каўбаска,
Бо мы — наш 200 і наш пасол....

А перд тым, як выйсці тарку,
Мі гэтак голас узнісці!
За мір, за нашу гаспадарку!
За наш Савецкі і волю дані!

Ва літвінку, нашу славу
І за разам наш малады!
За нашу гармяно, Шчарбаку
І за ірароскія ідэі!

Заклічанне А. Друцкі-Літвінскага
Ажылі мы пад гэты мост:
Кожна з нас ідзе на запарку!
А ўсе дзіці — псу пад шыбай!

Падобна і трымаючы плычу
Канец падзеям, іх пустым,
А гэе славонік з Валкіскаму
Падчашуць К Спіке — жыві а тым.

Старонка знойдзенага аўтографу.

У другім вершы «Грабэжнік» Я. Купала з вялікім майстэрствам выкрывае чалавеканенавісціцкую сутнасць нямецка-фашысцкіх захопнікаў, паказвае, што яны прынеслі народам Еўропы галечу, смерць і рабства. Заклікаючы паднявольныя народы да грознай помсты, да гераічнай барацьбы, пясняр мужнымі, вострымі, як меч, словамі сапальваў гневам сэрцы людзей, якія апынуліся на акупіраванай тэрыторыі.

Вялікай мастацкай сілы дасягнуў Я. Купала ў вершы «Беларускім партызанам», напісаным у Чарнарэчкім лясініцтве пад Масквой 19 верасня 1941 года. Ён быў змешчан у многіх партызанскіх газетах, выдаваўся асобнымі лістоўкамі, перапісваўся ў сшыткі і бланкеты, завучваўся напамяць. Словамі з гэтага верша пачыналіся артыкулы многіх газет народных месціцаў і падпольшчыкаў. Звяртаючыся да беларускіх народных месціцаў, паэт заклікаў:

Партызаны, партызаны,
Беларускія сыны!
За няволю, за кайданы
Рэжце гітлераў паганых,
Каб не ўскрэслі век яны.

У кнізе «Партызанскія агні» Г. Шчарбатаў расказвае, як камсамольска-маладзёжны атрад імя Гастэлы, які па загадзе Беларускага штаба партызанскага руху ў канцы лета 1942 года накіраваўся ў глыбокі тыл ворага, у адной з беларускіх вёсак трапіў у школу. Паміж камісарам атрада і настаўніцай школы адбылася наступная гутарка:

— «Што выкладаеце? — запытаў камісар.

Настаўніца павольна дастала з унутранай кішэні куртку нейкую паперку і, ледзь усміхнуўшыся, падала яе камісару.

Панцалеенка разгарнуў паперку і здзіўліўся: у яго руках была зводка Савецкага інфармбюро за 30 жніўня.

— Гэта галоўны прадмет, — задаволеная зробленым эфектам, сказала настаўніца. — Ён часта замяняе нам і гісторыю, і географію.

Яна паказала нам даваенныя савецкія падручнікі.

— Праўда, матэрыял прыходзіцца паднаўляць. Нядаўна ўсім класам вывучылі новы верш Янкі Купалы.

— Які?
Настаўніца дастала з кішэні новую паперку і падала мне надрукаваны на машыцы верш Купалы «Беларускім партызанам». Гэты верш мы ведалі яшчэ ў Маскве, але з ім захваленнем я прачытаў яго палымяныя радкі тут, ужо на роднай зямлі.

Былая партызанка К. Загорцава, якая зараз працуе планавіком-эканамістам на Гродзенскай швейнай фабрыцы, прыгадвае, што ў суровы час барацьбы з гітлераўскімі акупантамі яна разам з іншымі партызанамі падрыхтавала літаратурна-мастацкі маніфэст, прысвечаны роднай Беларусі. У аснову яго былі пакладзены вершы Янкі Купалы: «Беларускім партызанам», «Паўстаў народ», «Зноў будзем шчасце мець і волю».

Аб росце партызанскага руху на Беларусі, аб палаўненні партызанскіх атрадаў тысячамі і сотнямі тысяч адважных патрыотаў Я. Купала расказ-

вае ў артыкуле «Партызанскі ўдар» змешчаным у газеце «Красный флот» 10 кастрычніка 1941 года. Размову аб патрыятызме і стойкасці беларускіх народных месціцаў Я. Купала вядзе не ў агульным плане, як гэта было ў папярэдніх артыкулах, напісаных у пачатку вайны, ён паказвае багату дзейнасць асобных камандзіраў буйнейшых партызанскіх атрадаў — Ціхана Бумажкова, Фёдора Паўлоўскага, сыноў і дачок Ленінскага камсамола — Валодзі Кіркаўца, Валянціны Герасімавай, Ганны Шубенак, Яўгена Зялінскага, Паўла Странко і многіх іншых.

У калектыўнай кнізе «Советским детям», выдадзенай у 1941 годзе, побач з творамі А. Талстога, В. Васілеўскай, С. Маршака, І. Эрэнбурга, А. Гайдара, быў змешчан нарыс Я. Купалы «Аб народнай вайне». Кніга ў тым жа годзе была перавыдадзена, а ў 1942 годзе яна выйшла ў Баку на азербайджанскай мове.

Жывучы ў Маскве, Я. Купала працаваў шмат і напружана, нягледзячы на тое, што ўмовы былі неспрыяльныя і цяжкія. Акрамя артыкулаў, нарысаў і вершаў. Ім у гэты час была напісана брашура «Народ-месцівец», выдадзена масавым тыражом на рускай мове ў 1941 годзе ваенным выдавецтвам НКА СССР. Ужо адзін той факт, што брашура была ўключана ў серыю выданняў «Бібліятэка чырво-наармейца», выразна сведчыць аб яе прызнанні. У пачатку 1942 года брашура была разаслана па франтавых вайсковых часцях і партызанскіх атрадах, якія дзейнічалі на Беларусі.

У канцы 1941 года ў Маскве выйшаў на рускай мове невялікі зборнік Я. Купалы «Стихи о Родине». Ён адкрываўся купалаўскім артыкулам «Германскі фашызм — злейшы вораг беларускага народа». Затым ішлі такія вершы паэта, напісаныя ў даваенны час, як «Хвалююцца морскай хваляй», «Камсамолу», «Сыны». «Выпраўляла маці сына», «Як у госці сын прыехаў», «Алеся», «Украіна», «Грузія», «Старыя акопы» і іншыя. Зборнік вызначаўся сацыялістычным гуманізмам, камуністычнай ідэянасцю і прыніповаасцю, узбройваў чытачоў высакароднымі пачуццямі савецкага патрыятызму, прывіваў нянавісць да чужынцаў-захопнікаў.

Свае артыкулы і вершы Я. Купала друкаваў у газетах «Правда», «Известия», «Красная звезда», «Красный флот», а таксама ў беларускім франтавым і партызанскім друку. Такія артыкулы, як «Узнялася Беларусь», «Не будзе беларус нявольнікам нямецкіх баронаў», «Германскі фашызм — злейшы вораг беларускага народа», «Узімайце, народ мой, на вялікую расплату!» і іншыя, сталі дакументамі эпохі, увайшлі як каштоўнейшы ўклад у скарбніцу савецкай публіцыстыкі.

У кастрычніку 1941 г. Я. Купала пераязджае з Масквы ў гарадскі пасёлак Печышчы, што непадалёк ад Казані. Нягледзячы на дрэнны стан здароўя, ён не спыняў актыўнай грамадскай, літаратурнай і навуковай дзейнасці. Яго часта можна было бачыць на пасяджэннях Саюза пісьменнікаў СССР, усеславянскага антыфашысцкага камітэта і Беларускай акадэміі навук. Купала многа да-

(Заканчэнне на 14 стар.)

НАС ПАЗНАЁМІЛА

дзівосная казка Сент - Экзюперы «Маленькі прынец». Нэла Шчасная рабіла вокладку кнігі і, на аснове малюнкаў самога Экзюперы, знаходзіла для афармлення свае ўласныя фарбы.

Нашы погляды на гэты твор поўнасцю супадалі. Я з пачуццём незвычайнай радасці перакладла казку на беларускую мову; аказалася, што маленькі прынец адзін з любімых герояў Н. Шчас-

Н. ШЧАСНАЯ. Вясна.

НЯЎРЫМСЛІВАЯ ДУША МАСТАКА

най. Яна часта малявала яго проста так, для сябе. А сваю малую дачушку, з яе адухоўленым тварыкам, называе Маленькім прынцам...

Захапленне мастацтвам прыйшло ў маленстве.

У мінскім Палацы піянераў Нэлу з прыхільнасцю сустраў мастак, педагог па прызнанні, Сяргей Пятровіч Каткоў. З уласнай кастэі змайстравала Нэла першы пэндзаль. Праўда, сімвалічна...

Першы настаўнік. Першыя ўдачы. Каткоў адрозу прыкмеціў незвычайны здольнасці Нэлы Шчаснай. Перш за ўсё, яго ўразіла ўпартае цярыплівацтва вучаніцы: яна магла доўгімі гадзінамі перарысоўваць — да самай дробнай рысачкі — гравюры да твораў Шэкспіра, Байрана.

«Без працавітасці самы арыгінальны талент заглохне», — гэтыя словы Сяргея Пятровіча заўсёды помніць Н. Шчасная, чые работы здзіўляюць цяпер сваёй самабытнасцю, арыгінальнай творчай манерай.

З удзячнасцю ўспамінае Нэла сваіх настаўнікаў — вядомых мастакоў В. Цвірко, П. Крохалева, у якіх вучылася ў Мінскім мастацкім вучы-

разумець характэрнае прыроды.

Мне ўяўляецца Н. Шчасная, перш за ўсё, чалавекам нястомнага пошуку і паэтам у жыцці. Можна доўга глядзець на карціны «Ля вогнішча», «Вясёлка», «Пад сонейкам» і кожны раз адкрываць у іх штосьці новае.

Дзяўчына сядзіць ля вогнішча. Спачатку здаецца, што яна марыць. Гэтым спрыяюць агульны настрой, водбліск вогнішча, задумленыя вочы дзяўчыны. Заўсёды ж каля агню прыходзіць да чалавек летуценны настрой.

Потым прыкмятаеш над галавой дзяўчыны, на заднім плане, два мужчынскія твары. І пачынаеш уяўляць, што тут не толькі дзявоцая мара, а глыбокі роздум. Магчыма, яна думае пра барацьбу добра са злом, шчасця з няшчасцем...

А, можа, гэта роздум пра першае дзявоцкае каханне? І гэтыя два вобразы за яе плячыма, як два вятры ў вершы Шчыпачова «Бярозка»? А яна «кому-то трэцьему верна...» Карціна настройвае на роздум, ты зноў вяртаешся да яе, зноў глядзіш і думаеш аб не-

агульнапрынятым «правілам».

Аказваецца, уся «Вясёлка» складаецца з маленькіх цэнтраў, ракавінак, кропачак: вакол іх ідуць арбіты і ўсё гэта пераляваецца тонкімі колерамі, адценнямі.

Не бярэся судзіць аб мастацкай тэхніцы.

Калі чытаеш добрую паэзію — зусім не думаеш аб тэхніцы верша-складання.

Вось гэтак і тут! Вельмі ўдаюцца мастаку жаночыя вобразы: «Снегірокі» — жанчына, зацярушаная першым снегам, першы іней на валасах і ярка-чырвоны агеньчык — снягір на галінцы, нібыта сэрца жанчыны;

«Калеж» — прыцягвае романтичным настроем, юнацкай чысцінёй пачуццяў;

«Адзінокая» — дзве жоўтыя талеркі на стале нема галосцы разам з жанчынай па тым, другім, якога няма за сталом. Карціна быццам сатканая з беларускіх снягоў, туманаў, посілкаў. І вельмі запамінаецца «Аўтапартрэт»: прывабная жаночасць, думы, перажыванні, пераадоленне смутку. І зноў — сняжынкі, трапятанне ў жыццё.

Талент Н. Шчаснай не як асабліва сучасна, новымі гранямі раскрываецца ў графіцы.

Серыя «Папараць-кветка» дзе адчуваецца вялікая любоў да беларускай прыроды, глыбокія па думцы работы «Паэт», «Завіруха» і, нарэшце, «Адуванчык», які кранае душу сваёй безабароннасцю, адухоўленасцю.

Няўрымслівая душа мастака-шукальніка, асабістыя адносіны да кожнай тэмы востра адчуваюцца ў серыі «Вайна».

Вось жанчына плача над забітай птушкай. Але сціснуты кулак жанчыны — сведчанне яе мужнасці і волі да перамогі.

«Марыя Андрэева ў 1944 г.» — партрэт загінуўшай кулямётчыцы. Адкрыты, ясны твар, сур'ёзны, бяспрашны позірк: дзяўчына глядзіць праз фіранку з кулямётных стужак. У гэтай дэталі — свой, глыбокі падтэкст. І разам з мастаком ты адчуваеш востры боль у сэрцы за тых, хто не вярнуўся з вайны...

Касмічная «Рука Сусвету» чымсьці бліжэй да Чурлёнска, але са сваім бачаннем свету.

Паэтычнае, зоркае вока мастака адчуваецца ў афармленні кнігі для дзяцей.

Выходзіш з залы Саюза пісьменнікаў, дзе сабраны работы Н. Шчаснай, з адчуваннем глыбокай удзячнасці да самабытнага мастака, дзівя якога «Ніколі не задаволювацца дасягнутым. Пошук і толькі пошук!»

Эдзі АГНЯЦВЕТ.

Н. ШЧАСНАЯ. Завіруха.

лішчы.

У 1961 г. яна скончыла Ленінградскі мастацкі інстытут імя Рэпіна. І ў інстытуце былі выдатныя педагогі — Арэшнікаў, Мыльнікаў.

Нэла жыла некалькі год у Сярэдняй Азіі. Працуючы мастаком-архітэктарам, яна вывучала жыццё і разбу па дрэве старажытных мастакоў. Жыла далёка ад Беларусі і сэрцам цягнулася да мясцін, дзе нарадзілася, расла, дзе навучылася

чым сваім.

У гэтым сіла мастака. Карціна «Вясёлка» — адвечная мажарыштва. Жанчына прытуліла да сябе дзіця — сваё сонейка, каб ніхто яго не забраў, не пакрыўдзіў. Вясёлка фарбаў, вясёлка пачуццяў.

Па сваёй блізаркасці, я люблю разглядаць карціны зблізка, насуперак

Працуючы ў архіве вядомага савецкага паэта С. М. Гарадзецкага і збіраючы матэрыялы аб яго сувязях з Арменіяй і армянскай культурай, мне ўдалося выявіць цікавыя матэрыялы — рукапісы Янкі Купалы і Якуба Коласа.

З Я. Купалам і Я. Коласам Гарадзецкі пазнаёміўся ў 30-я гады, калі пачаў перакладаць іх паэтычныя творы.

Дзелячыся сваімі творчымі поспехамі, Колас паслаў Сяргею Мітрафанавічу рукапісы вершаў і артыкулаў — яны і зараз захаваліся. Гэта вершы «Салар», «Чымган», «Чую голас», «Камсамольцам», «Савецкім народам», «Жыве між нас геній», а таксама некалькі вершаў, прысвечаных самому Сяргею Мітрафанавічу.

У архіве С. Гарадзецкага захаваліся таксама два артыкулы Коласа, адзін — «Слава табе, Чырвоная Армія» прысвечаны перамозе Чырвонай Арміі пад фашызмам у 1945 г., а другі — М. Горкаму (абодва а'ўляюцца варыянтамі ўжо вядомых артыкулаў). У 1948 годзе Я. Колас паслаў Сяргею Мітрафанавічу ў адным з пісьмаў артыкул пра выдатнага акцёра-трагіка — Міхоэlsa. У архіве С. Гарадзецкага захоўваюцца і цікавыя фатаграфіі Я. Коласа.

СЯРГЕЮ ГАРАДЗЕЦКАМУ

Што ні кажы, а мы сябры;
І ты стары, і ты стары,
І ты адзін, і я адзін —
Куды ні кінь, усюды клін.
Наш лёс — глядзець ужо назад,
Што скажаш новага, мой брат!
Адшумелі вёсны,
Адшумелі песні,

Усе сатканы кросны —
Маладосць не ўскрэсне.

Няхай так, ды носа
Вешаць нам не трэба:
Шлях многогалосы,
Ласкі поўна неба.

Якуб КОЛАС.
24.III.1947 г.

ПАЖАДАННІ ДОКТАРУ-ПАЛЯЎНІЧАМУ

Мой друг, мой доктар чарадзея,
Прымі ты маё слова,
Бо шчырае яно і адмыслова,
Так не кажу яго раей.

То будзь жа лёгкая рука,
Малітва ж радасці ўся поўна!
Няхай Сяргееўца ці Патроўна
Скубе глушца, цецерука.

А мне — хай споўніцца жаданні
Крыніцаю падмацавання.

Якуб КОЛАС.
3.XII.1954 г.

Дык шчырае з удзячнасцю святой
Прымі, прымі яго яшчэ раз:
Няхай ганчак бяжыць праз верас
І гоңць зайца пад стрэл твай.

НАД БЕРЛІНАМ павіснуў дым. Ужо некалькі дзён людзі не бачылі сонца. Яно хавалася ў хмарах. Дым валіў клубамі дзень і ноч. Ноччу ў дадатак над горадам стаяла злавеснае чырвонае зарыва. Малонак гэты быў страшны сам па сабе. Гарэла і шло прахам чалавечае жылло, марна прападаў плён працы мільянаў людзей. Клімёнак глядзеў на ўсе разбурэнні, і ў яго ўвесь час балела душа — за простых людзей, хоць сабе і немцаў. А ішчы раз прачыналася злараднасць: васьмь вам, пакаштуеце і вы таго самага, што рыхтавалі нам. Той самы «тайфун», што вы кіравалі на Маскву, сёння прыйшоў да вас, у Берлін. Той, хто пачынаў гэту гістарычную бойню, і ў сне не спіў, што можа такое адбыцца. Вось няхай цяпер палубеца, хай скажа хоць сам сабе, які ён быў плоскі, нікчэмны, апошні дурань у палітцы, калі лічыў, што такую несправядлівую вайну, як гэтая, немцы могуць выйграць.

Тайфун, страшэннай сілы ўраган, бушаваў у нямецкай сталіцы, выганяючы з самых зайнятых гітлераўцаў дух ваяўнічасці і веры ў мудрасць свайго фіюрэра.

Зямлю наладзілі выбухі цяжкіх бомбаў, дальнабойных снарадаў, якія цяпер ляцелі ў цэнтр. На Сілезскі вакзал прыйшла па чыгунцы наша краснасна артылерыя буйнага калібру і цяпер дзень і ноч вяла артылерыя на ўрадавых кварталах.

Крок за крокам, нявольна ішлі нашы войскі наперад, з кожным днём звужаючы жалезнае кола ля нямецкай сталіцы. Прыгарад Кёпенік ужо застаўся ззаду. Цяпер артылерысты палкоўніка Клімёнака ўступілі ў самае пекла: яны ў «высокіх» кварталах вядуць вулічныя баі. Ідуць побач з пяхотай. Артпалкі разбіты на дывізіёны і прыдадзены пяхотным батальёнам, узмоцнены танкамі. Цяпер яны ідуць разам, поплеч.

Адпаведна з гэтым і штабы пасоўваліся за сваімі часцямі, выбіраючы сабе ўцалелыя дамы і ўладкоўваючыся як найлепей — каб была надзейная сувязь, каб і абарона на выпадак чаго не падвяла, каб і бачыць сёе-тое лёгка было, бо спадзявацца толькі на слых — занадта мала ў такім пекле, як цяпер Берлін.

Клімёнка нечага выклікаючы ў штаб дывізіі. Ужо так і ведаць: калі што важнае, то ніколі па тэлефоне не скажа камдыў Скалаю. Любіць выпрабавваць Клімёнкава царпенне. Добра, калі штабы стаялі побач, а цяпер генерал недзе на Сілезскім вакзале, вунь колькі трэба ісці, аб праездзе на машыне няма чаго і думаць: вуліцы завалены, усюды страляніна, не ведаеш, дзе свае, а дзе чужыя. І гэтага няма на карце горада, той карце, што ляжыць у Клімёнкавым планшэце.

Разам з Клімёнкам ідзе яго верны страж і ахоўнік кухар Мельнік, якога ўсе называюць проста Іван. Пасля магдаўскага «эпапей» Іван нежакі, больш не асмелваўся пускцца на ўсякія авантуры. Паўна ж, не кожны можа зрабіць правільны вывад са сваёй няўдачы, але што датычыць Івана, то ён быў менавіта такі разважлівы чалавек. Цяпер ён ці на крок не адставаў ад свайго начальніка, трымаючы аўтамат напачатку.

Вуліца, па якой яны ішлі, насіла следы нядаўняга бою. Пахла гарам, бітаю, перацёртаю ў паршоку цэглаю. Часам, калі ўніз апускаўся вецер, цягнула трупным пахам. Вуліца была засыпана шклом, напрышанаю пушчэлаю цэглай. Дрэвы, што раслі каля тратуараў, ледзь не ўсе былі спілаваны на абшыўку транспэй ці на перакрыццё сховішчаў, галіны валіліся пад нагамі, патручаныя гусеніцамі танкаў, артылерыйскіх колаў.

— Ну і пакло, — казаў час ад часу Іван і ўсё азірваўся, каб не прагледзець якое небяспека.

Але пекла гэтае, ужо трохі астывае, было нішто ў параўнанні з тым, у якое яны трапілі праз некалькі хвілін ходу. Тут яшчэ ішоў бой. Уся вуліца была задымлена, нібы сюды, у горад, прыйшоў ранішні балотны туман.

Ледзь толькі яны павярнулі за роў новае вуліцы, як да іх падбег невысокі вусаты сержант у запыленай гімнасцёрцы і сказаў хрыплым голасам: — Тут небяспечна! Зараз мы выкурым фрыца, а вы пастойце ў гэтым пад'ездзе...

— А што там такое? — спытаў Клімёнак.

— Ды дзве гарматы закапаны на тратуарах, прыцэляючыся да самых дамоў. Яны разпораз стралялі, пад сілай аддачы адзідкаючы назад метраў на пяць. Артылерысты зноў ставілі іх на месца, падпраўлялі наводку і білі. Нямецкія гарматы адказвалі радзей. Снарад са свістам і вышчём пралятаў па вуліцы і ўразаўся дзе-небудзь у дом злева ці справа, падймаючы цэлыя клубы дыму і цаглянага пылу, ад якога скрыпела на зубах і казытала ў носе. Ветру зусім не было, пыл трымаўся доўга. Ён зусім сляпіў нерухомыя, закапаныя ў зямлю нямецкія гарматы, у той час як нашы артылерысты маглі ў любы час памяняць пазіцыю.

Пакуль там ішла дуэль, Клімёнак у пад'ездзе не траціў марна часу: дастаў з планшэта карту, вызначыў сваё месца на ёй, прыкінуў, колькі яшчэ трэба ісці, каб дабрацца да Сілезскага вакзала: калі васьмь гэтак, з прыпынкамі, то дзевяццацца ісці гадзіны дзве. За гэты час ён, Клімёнак, можа ўжо там і не будзе патрэбны... Але нічога не робіш, трэба царпець.

Страляніна між тым заціхла, пачуліся цяжкія крокі на бруку, зноў паказаўся той самы сержант з вусамі. Ён сказаў, што дарога вольная, яны выехалі разведку, якая хутка вернецца.

— Толькі асцерагайся, бо ў дамах могуць яшчэ сядзець снайперы або фаўстнікі.

Ля гармат на тратуары перавязвалі салдата, параненага ў галаву. Ён сядзеў на станіне, твар увесь пасінеў. Свежы белы бінт пад правым вочкам на ілбе ўвесь час набухаў крывёю, і санітарна з сумнай цераз плячо клала на гэтае месца вату і ўсё разматвала бінт.

— Асколкам, — растлумачыў сержант. — Наш лепшы наводчык...

Вуліца вывела да ракі. Тут нават дыхалася вальней, паветра было чысцейшае, бадзёрку халадок рачное ранішняе свежасці. Яны падыйшлі да грашчанага высокага парапета, нават трохі пастаялі пры вадзе, любуючыся на люстраную роўнядзь ракі, на якой не было жывое душы.

— Ого ж заковалы річку в камень, — сказаў Іван, пацягнуўшы сваім шырокім носам. — Як вона, бідна, шчэ жыве?

Яны пайшлі па набярэжнай. Іван усю дарогу нешта мармытаў сам сабе пад нос: то яму штосці не падабалася, і ён гэта ляў, то хваліў. Раптам над самай вадой праляцелі два нашы штурмавікі, аглушаючы ўсё жывое: здавалася, во раз рассыплюцца дамы пры рацэ.

— Ось швидко ўлупіць фрыцам, — мармытаў Іван, праводзячы позіркам самалёты.

Вуліцы сталі шыроць, даўжэць і выпрамяляцца. На пераходзе праз транспартную магістраль яны ўбачылі нечакана наш танк «Т-34», які праламаў памост і завіснуў. Машына правалілася кармой і цудам засела на слупах-апорах, а ствол гарматы

Ул. ДАМАШЭВІЧ

Урывае з аповесці

АПОШНІЯ ДНІ ВАЙНЫ

пазіраў у самы зеніт, нібы танк збіраўся страляць па самалётах. Экіпажа ўжо не было, пайначай машына засела тут учора ці сёння ноччу.

— Ну трэба ж, лышэнню мое, — узмаліўся Іван, глядзячы на гэты цуд. — І від зэмлі одірваўся, таі нэба не достав...

Каб не Іван, то Клімёнак мог бы і засумаваць у такой дарозе, а так ён і сам часамі дадаваў што-небудзь да простых, але трапных сялянскіх разважанняў.

Клімёнак глянуў на гадзіннік: было чвэрць па сёму, яны ўжо каля гадзіны блукалі па каменным лабірынце.

— Хутчэй, браце Іване, а то спознімся.

І Клімёнак паскорыў крок. Іван сяды-тады надб'ягаў нават трушчому, каб не адстаць. Толькі яны сышлі з перакіднага моста і паглыбіліся ў нейкую новую вуліцу з няроўнымі, рознай велічыні дамамі, як на іх з вузлага пад'езду выстачылі два нямецкія салдаты. Яны былі, можна сказаць «улегцы», не так, як звычайна абвешаныя ўсім рыштунгам — у іх цяпер былі толькі вінтоўкі і на папрукках відзеліся патранташы. Клімёнак нават не паспеў сханіцца за істалец, як Іван тут жа паласнуў па іх з аўтамата. Адзін адразу ўпаў, а другі кінуў вінтоўку, павярнуўся і знік у пад'ездзе.

Вуліца завярнула ўправа, дамы сталі вышэйшыя, некаторыя стаялі нават зусім цэлыя — не кракутыя ні агнём, ні снарадамі. Сярод вуліцы стаяў абгарэлы нямецкі грузавік. Лабавое шкло ўсё было пастралена аўтаматнаю чаргою: відзеліся круглыя дзірачкі з промнямі-трэшчынамі ва ўсё бакі. Здаецца, на сідзеньні нехта ляжаў... Побач на шэрай брусцатцы вялікая чорная пляма, нешта гарэла, мо разліты бензін ці масла...

— От жэ нагнала яго нэчыста сыла, — сказаў сам сабе Іван, і Клімёнак здагадаўся, што чалавек яшчэ не вытраўіў з душы таго немца, якога забіў нядаўна — мо першага за ўсю вайну, ды і той сам паліцеў. Ды што, Іван цяпер пра яго да самай смерці не забудзе...

Яшчэ здалёк Клімёнак заўважыў на вуліцы сідуэт нашага танка. Гэта быў магутны цяжкі «ІС». Ён стаяў на самым тратуары, прыціснуўшыся да дома, як бы чакаючы зручнага моманту, каб кінуцца ў атаку.

«Трэба спытаць у танкістаў, ці ачышчана дарога ад немцаў да Сілезскага вакзала, — узрадаваўся Клімёнак. — Тут ужо не так і далёка, яны павінны ведаць...»

Ён падыйшоў да танка, усе локі ў машыне былі зачынены, і ён пастукаў планшэткай па лабавай вадзіцельскай накрывцы лока.

Раптам нешта як бы прасвістала зусім побач, зямля здрыганулася пад Клімёнкам, уздыблася і стукнула яму па галаве. Краем свядомасці ён улавіў, што ўзарваўся танк, але ад чаго, з якой прычыны — ён ужо не паспеў падумаць: усё пранала. Забыццё, здаецца, было зусім кароткае — ён пачуў, што яго катурхае Іван, стоячы перад ім на наленях. Ён плакаў, як дзіці, без канца паўтараючы:

— Таварыш палкоўнік... Таварыш палкоўнік... Ачніцеся... Ачніцеся... Гэта я, Іван... Ачніцеся...

Клімёнку было лёгка і смешна ад гэтага ўмольнага Іванаваго голасу, а потым усё стала вяртацца да яго свядомасці... Нешта ўзбавалася, ён ляжыць на тратуары, гімнасцёрка мокрая... Але не ад крыві. Здаецца, Іван адліваў яго вадую, бо і твар таксама мокры. Чорт вазьмі! Танк цэлы, дом перад ім метраў за пяцьдзесят ці болей, увесь дыміцца, густы пыл, змешаны з дымам, паволі выпаўзае на вуліцу.

— Што тут такое? — пытае ўрэшце Клімёнак. Голас у яго слабы, ён ледзь хрыпціць.

— О, хвала богу! — закрычаў Іван радасна. — Я думаў — біда! Хвала богу! — І ён пачаў выпіраць рукавом сабе твар. — Та ця ж хваётнік, хай на яго лыхо, хай на ягого...

У Клімёнка яшчэ звінела ў вушах, у вачах лё-

талі чорныя матылі, мітусіліся, як камары на дождж. І цела было такое чужое, цяжкае, што не скрануцца з месца.

Да іх падыйшлі два танкісты ў шлёмах, у чорных камбінезонах. Адзін з іх прысеў на кукішкі перад Клімёнкам, узяў яго за руку, памацаў пульс.

— Поўны парадак, таварыш палкоўнік. — І паказаў белыя зубы. — Нам пашанцавала — і вам, і нам... Фаўстнік прамазаў, а мы яму ўляпілі акурат. — І ён паказаў рукою туды, дзе ўсё яшчэ клубіўся чырвона-буры дым. — Мы паехалі, таварыш палкоўнік, будзьце здаровы. — І ён прыклаў смуглую далонь да шлёма, знік у локу.

Тут жа запрацаваў матор, машына ажыла і, па-стукваючы гусеніцамі на цвёрдых плітах тратуара, танк пасунуўся наперад.

Толькі цяпер Клімёнак успомніў, што не спытаў у танкістаў пра дарогу на Сілезскі вакзал.

Іван між тым знайшоў Клімёнкаву фуражку, якую выбухам адкінула метраў на дзесяць, а планшэтка дык тая зусім апынулася на балконе другога паверха.

— Ах, чорт! Толькі цяпер да Клімёнка дайшло, у які пералёт ён трапіў.

І — галоўнае — як лёгка, як ішчасліва з яго вылытаўся. Не толькі галава, нават шапка цэла.

— Так што будэмо робыць? — спытаў заклапочана Іван, чухаючы патыліцу і збіваючы сваю прапацелую пилотку на самы лоб. — Мо вы тут адын набудзе, а я спокну ў штаб та вазьму машыну? Як вы?

Клімёнак усміхнуўся.

— Дзякую, Іване... Мо пойдзем разам?

Іван падхапіў свайго начальніка пад пахі, памог устаць. Ногі ў Клімёнка яшчэ дрыжалі, былі слабыя, але ў цэле ўжо адчувалася сіла, галаву

перастала вадзіць у бакі, святлела ў вачах. Кантузія праходзіла.

Клімёнак з Іванам паволі выршылі ў дарогу. Іван злёгка падтрымліваў свайго начальніка, а той усё больш адчуваў у сабе сілы і ўжо добра крочыў па тратуары, абмінаючы паваленыя дрэвы, перакуленыя машыны, трупы салдат. Тут, сярод гэтага пекла, сярод разбурэння і смерці, Клімёнак адчуў ясна, як ніколі раней, прывабнасць, характаво жыцця, яго магутную сілу росту, размнажэння, цвіцення... Не, што ні кажы, а жыццё — цудоўная штука, і асабліва яго дарагое тады, калі яго ў цябе адбіраюць...

Чамусьці ўспомніўся Клімёнку той сон, які сніў ён яшчэ ва ўкраінскім этэпе, калі адступаў да Дона. Доўга пасля таго ён помніўся і стаіў у памяці: калі што-якое, калі дыхне смерць у твар, зазірне ў вочы — адразу яго ўспамінаў, а потым патрохі етаў забываць. Ці да сноў, ці да дробных прароцтваў і прымхаў, калі тут такія клопаты, што няма часу падумаць і пра што-небудзь важнейшае?

— Слухай, Іване, ты верыш у сны?

Іван падазрона глянуў на Клімёнка, мо нават падумаў, што той ужо ненармальны.

— Вы сур'эзна, таварыш палкоўнік?

— А як ты думаў? Сур'эзна!

Іван збіў пилотку на патыліцу.

— Як вам сказаты? Як гарны сон, хароны, то я ў яго веру...

— Ой, і хітры ты, Іване! А як такі, не вельмі?

— Тады выкінте яго з галавы. Проста забудзьце... І ўсё будзе ў парадку. — Ён гаварыў то па-руску, то пераходзіў на родную мову. — Гэта Клімёнак заўважаў і раней: калі яны былі ўдавіх, Іван гаварыў па-ўкраінску, а пры чужых людзях, афіцыйна — па-руску, хоць окаў і ўстаўляў што-небудзь сваё.

— А вось, брат, не вылазіць з галавы. Даўно сніў, мы яшчэ адступалі з-пад Харкава.

І Клімёнак расказаў, пакуль яны ішлі, той сон з усімі падрабязнасцямі: як спачатку немец яго лупіў, а ён усё меншаў, як потым сам стаў дубасіць немца, а той рабіўся ўсё меншы і меншы... А потым як нешта пад ім, Клімёнкам, правалілася ці разшлілося і ён паліцеў уніз і пранізаўся на нешта вострае.

Іван, здалося Клімёнку, слухаў няўважліва, увесь час азірваўся — пайначай, баяўся трапіць зноў у якую-небудзь пастку. А калі Клімёнак скончыў, доўга сон носам і нешта маўчаў, падазрона маўчаў.

— Дык што ты скажаш на гэты сон, Іване?

— Што сказаты? Я б вам сказаў, таварыш палкоўнік, та вы не павірыце...

— Як гэта не павіры? Павіры!

— Я вам скажу, што сон цэй дужэ гарны... Дужэ гарны, — паўтарыў Іван і зрабіў паўзу. — Тількі кінець мэні нэ до сподобы... Вы яго выкінте з галавы, так будэ крашчэ, цэ точно...

І да самага вакзала Іван больш не прамовіў і слова.

Клімёнак ажыў душою, калі ўбачыў, што знайшоў штаб. Ён пазнаў яго па мноству машын — штабных і тылавых. Гэта добра, але гэта і кепска — варта толькі заўважыць немцам такое скапленне, як тут жа прыляцць «юнкеры». Цяпер у іх крылле падрэзана, але ўсяго можна спадзявацца. Трэба будзе сказаць генералу... І ўсё ж як добра сярод хаосу чужога пакаленняга, знявечанага горада знайсці сваіх! Цяпер яму здалося — а можа так яно і было? — што сёння, як ніколі дагэтуль, ён быў так далёка ад сваіх, так далёка, што мог і зусім не вярнуцца. Магло б так здарыцца: васьмь быў палкоўнік Клімёнак — і няма яго... Магло здарыцца, і яшчэ як! Па крайняй меры, нейкая адтэрміноўка ў яго ўжо ёсць, ужо ёсць нейкая надзея, што ў такое пекла ён трапіць не хутка... Хоць мо і хутка. Тут не ўгадаеш...

Ён адпусціў Івана на кухню, а сам пайшоў да генерала.

КНІЖКІ СЯБРАВАЦЬ ДАПАМАГАЮЦЬ

З 11 па 23 красавіка ў Беластоку (ПНР) працавала выстаўка беларускай кнігі. Яе агульнымі сіламі наладзілі Беластоцкі «Дом кнігі», Варшаўскае аддзяленне «Міжнароднай кнігі» і Дзяржаўны камітэт па друку Савета Міністраў БССР. Ва ўрачыстым адкрыцці выстаўкі прынялі ўдзел першы сакратар Беластоцкага ваяводскага камітэта ПАРП Э. Куроўскі, старшыня прэзідыума ваяводскай Рады народовай Э. Спрыха, прадстаўнік аддзела прапаганды, прэсы і выданняў ЦК ПАРП Р. Пацяркоўскі, гандлёвы саветнік пасольства СССР у Польшчы П. Рэзкін і інш. Першыя наведвальнікі пазнаёмілі з экспанатамі выстаўкі прадстаўнікі Камітэта па друку Савета Міністраў БССР Л. Саслоўскі.

Выстаўка беларускай кнігі карысталася вялікай цікавасцю, бо паводле слоў «Газеты Беластоцкай», «беларускія кніжкі выдаюцца зсабліва прыгожа і дбайна». Таму наведвальнікі імгненна палюбавацца беларускай кнігай. Аўтобусы дастаўлялі экскурсантаў з гарадоў і пасёлкаў, са школ, дзе вывучаецца беларуская мова.

Сведчаннем захаплення беларускімі выданнямі засталіся запісы ў «Кнізе водгукў» выстаўкі. Вось некаторыя з іх: «Выстаўка — каштоўны ўклад ва ўмацаванне сяброўскага і добрасуседскага супрацоўніцтва Польшчы і БССР. Атмасфера дружэлюбнага супрацоўніцтва, якая спадарожнічала арганізацыі выстаўкі — добры прыклад дружбы, да якой вядзе кніга, найлепшая сяброўка чалавека. Тадэвуш Гуска».

«Выстаўка нам вельмі спадабалася. Беларускія і рускія кнігі карыстаюцца вялікім поспехам сярод польскай моладзі і дарослых. Данута Грыка, Аліна Снарска, Тадэвуш Ваверня».

Агульнае пажаданне — каб такія выстаўкі наладжваліся часцей. Бо кніга, як песня — дапамагае дружбе.

Віктар РУДЧЫК.

Беласток

Старшынствуе Мікалай Іванавіч дванаццаць гадоў...

Адкуль парфумеры браць назвы для сваіх вырабаў? Есць, напрыклад, адэкалон «Вясна», які пахне толькі цырульняй. Вясна ў вёсцы (сапраўдная вясна бывае толькі ў вёсцы, у горадзе — яе сурагат) пахне адталай зямлёй, гаркаватым дымком (недзе паліць лісце) і вішняй.

Для паўнаты вобраза намалюем яшчэ вясковую дарогу і лужыну ля яе, што засталася пэўна ўчарашняга дажджу, жыццярэдаснага пёўня, які прыбег сюды напіцца і зараз на ўсё горла склікае да смачнай вадзіцы лёгкадумных сябровак.

Чую, чую папрок. Маўляў, дзе прыкметы сённяшняй вёскі? А пра іх ніжэй.

...Мікалая Іванавіча Крайко, старшыню калгаса імя Калініна ведаю я шмат гадоў. Ён тутэйшы, сухараўскі. Працаваў некалі брыгадзірам, а вось ужо дванаццаць гадоў старшынствуе.

Мікалай Іванавіч — мужчына высокі, мажны, з рэзкімі рысамі абвешанага твару і хрыплаватым голасам. Гаворыць, як цвікі ўбівае. Калі сказаў, дык сказаў, паўтараць не будзе. Такі ён са сваімі, такі ён з начальствам. Хаця...

У раёне пры выпадку вам абавязкова раскажуць, як у пару «канюшынай вайны» прыехала да Крайко абласное начальства правярыць, ці засталіся ў калгасе шматгадовыя травы. Паехала начальства задаволеннае — нідзе

МІКАЛАЙ КРАЙКО, СТАРШЫНЯ

цікава бавіць час з карэспандэнтамі. І яшчэ я ўлоўліваю за аб'якавым тонам дрэнна схаваны гонар. Што і казаць, здорава сягнула наперад гаспадарка за апошнія гады. Яна ж і раней па ўраджайнасці не сярэд горшых была. Недзе пад вясеннаццаць цэнтнераў збожжа з гектара выходзіла на круг. Уга, на раённых нарадах калінінцам за гэта пляскалі ў далоні. А зараз слухаю і думаю, што ўсё на свеце адносна. Летась сабралі ў калгасе з гектара аж па 38,5 цэнтнера збожжа.

— Цуд, ды толькі... — не магу я ўтрымацца.

— А ты ведаеш, колькі мы далі зямлі? — пытаецца старшыня і пачынае загінаць пальцы. — Тон па 60 арганікі ды па тоне мінеральных угнаенняў. Далей. Усё сеём толькі гатунковым насеннем. Ну і натуральна, у тэрмін пасялі, убралі...

Сёлета калінінцы плану юць выйсці на саракацэнтнерны рубаж па збожжы і на 180 цэнтнераў па бульбе. Мяркуючы па тым, што мы убачылі ў калгасе, прымаўка «папера ўсё сцерпіць...» не для дадзенага выпадку.

най цязе, якія загрузаў экскаватар.

Тэхніка, тэхніка на кожным кроку. У калгасе зараз семдзесят механізатараў — яны амаль усё і вывозяць, фігуральна кажучы, на сваіх плячах. Гаворыць пра гэта становіцца банальным. А ўсё ж не ўцяплю — падкіну ў гэты вясновы рэпартаж пару лічбаў, якія нядаўна вычытаў у цэнтральным друку. Энергетычныя магутнасці калгасаў і саўгасаў краіны за апошняе дзесяцігоддзе ўзраслі з 155,9 мільёна конскіх сіл да 336,4 мільёна. Што і казаць, важкі ўклад у сельскую гаспадарку зрабіла дзяржава.

На прыкладзе калгаса імя Калініна гэта ўвасоблена ў 28 трактарах, 17 грузавых аўтамабілях, 10 збожжавых камбайнах і іншай тэхніцы, пералік якой заняў бы не адзін радок...

Ну, а ў гэтую пяцігодку тэхніка пойдзе на палі яшчэ больш магутным патокам.

...У трэцяй брыгадзе ў той дзень пачалі садзіць бульбу. На ўскраі поля — невялікія скрыні з прарошчанымі клубнямі.

У гэты дзень пачалі садзіць бульбу...

У той дзень пабылі мы і ў калгасным садзе, што раскінуўся больш як на сто гектараў. Сад тут славіцца на ўсю акругу. Штогод калгас збірае мала не чатырыста тон яблык.

Я бачыў гэты сад у пару цвіцення, калі, здавалася, над ім толькі што прайшоў снегапад. Так будзе выглядаць сад тыдні праз тры. А пакуль што тут гаспадарыць тэхніка. Механізатары апрацоўваюць дрэвы хімікатамі.

М. ЗАМСКІ.

Фота Ул. КРУКА. Мінскі раён.

Калгасны сад славіцца на ўсю акругу...

ДЛЯ ЮНЫХ І ДАРОСЛЫХ

КІЕЎСКІ ТЭАТР ЛЯЛЕК У МІНСКУ

Няма больш непасрэднага і шчырага гледача, як юны. Асабліва, калі ён — самы маленькі і прыходзіць у лялечны тэатр. І калі сустракае на сцэне герояў знаёмых казак.

Сёння такія сустрэчы адбываюцца ў дзетвары Мінска з персанажамі Кіеўскага тэатра лялек.

...На сцэне — п'еса С. Абрацова і С. Прэабражэнскага «Вялікі Іван». Вобраз светлых сіл перадаецца ў казцы праз Сокала, цёмных — праз Змяю. Амаль уся зала па ходзе спектакля раз за разам ускокае з месцаў. Значыць, дзеці разумеюць, адчуваюць, дзе — добра, а дзе — зло.

Ярка даносяць акцёры задуму спектакля-казкі. Браты Івана (артысты Д. Пронічава, А. Кісіленка, Н. Буракоўскі, Б. Ганчароў) — усе надойга застаюцца ў памяці гледача. «Лялечны» характар і ў герояў казкі Івана, Сокала, Змяі, хоць глядач бачыць не лялькі, а непасрэдных выканаўцаў гэтых роляў — В. Мізіна, А. Стоцкую, А. Трубяцкую.

Рэжысёрскае (Ю. Сікала) і мастацкае (М. Саложнікаў) вырашэнне спектакля заслугоўвае самай станоўчай ацэнкі. На маю думку, не зусім удала толькі лялька-поп. Хацелася б, каб яна бліжэй была да дзіцячага ўяўлення казачнага сквапнага папа, якое жыве ў нашых дзяцей ужо з пушкінскай «Казкі пра папа і работніка яго Балду». Пажадана, каб і лялька-генерал больш адпавядала вобразу з п'есы.

Вядома, што памірыць сабаку з катом — справа складаная. А вось у п'есе эстонскага драматурга Уно Лейніса «Зацятыя ворагі» яны мірацца. Іх дзеці — шчанё Кікі (арт. Л. Угнявенка) і кацяня Мікі (арт. С. Завішы) разам трапляюць у лес. Колькі незнаёмага, нябачанага сустракаецца ім. Быць мужнымі ў лясных прыгодах зноў дапамагае героям казкі зала. Дзеці бурна падказваюць лялькам, якія грыбы добрыя, якія — паганкі, як уцячы ад злага воўка. І шчыра радуецца, калі вярнуўшыся дамоў, Кікі

Артысты Украінскага тэатра лялек перад пачаткам спектакля.

І Мікі разбураюць плот, што адгароджаў іх домкі, і міраць сваіх бацькоў.

Для дарослых тэатр прывёз «Майскую ноч» М. Крапіўніцкага паводле М. Гогаля. Мы пазнаём у ляльках слаўтых гоголеўскіх Галаву, Ляўка, Галю, Каленіка, Вінакура, Гарпіну, Пісара і застаёмся ўдзячныя тэатру за непадробны гумар, цудоўную песню, хвацкі танец.

...А ў гэты самы час, як мы гасціна прымалі у сябе кіеўскіх лялечнікаў, на Украіне працуе Беларуска тэатр лялек.

Сцяпан МІСКО, кандыдат мастацтвазнаўства.

РАЁННЫ Дом культуры... Тут амаль заўсёды люд- на. Хто ідзе на рэпетыцыю, хто — пачытаць ці выбраць кні- гу ў бібліятэцы; па суботах і нядзелях моладзь штурмуе дзе- ры і касу РДК, каб паглядзець канцэрт ці трапіць на танцы. Мож- на без перабольшання сказаць, што дом культуры — самае прыцягал- нае месца ў раённым цэнтры.

Але лекцыі, канцэрты, гурткі — гэта адзін бок дзейнасці РДК. Дру- гі, не менш важны — гэта мета- дычная дапамога сельскім клубам і дамам культуры.

Метадычны кабінет Талачынска- га раённага дома культуры. Чыс- ціня, Кветкі. На паліцах — кнігі, папкі, Побач картатэка. У некаль- кіх хвілін знойдзеш патрэбны ма- тэрыял — ці па танцах, ці па мас- тацкім чытанні, ці па песні.

Вось «Беларускія танцы мас- тацкай самадзейнасці» выдавецтва «Беларусь», васьмь рэкамендацый- ных спісы твораў народных паэтаў Янкі Купалы і Якуба Коласа — у дапамогу аматарам мастацкага чы- тання і многае іншае. Асабліва многа ў кабінете тэкстаў і нот. Усё, што прысылаюць з метадычных кабінетаў Мінска і Віцебска, сабра- на акуратна, з любоўю. Асобна — «Што пішучы ў газетах аб рабоце нашых клубаў». Многа газетных матэрыялаў метадыста РДК Марыі Мікалаеўны Талочына — гаспады- ні гэтага ўтульнага пакоя. Марыя Мікалаеўна працуе больш за два- дцаць гадоў на ніве культурасвет- рабаты; сама добрая спявачка і аматар самадзейнай сімф. яна часта, два-тры разы ў тыдзень, выязджае ў сельскія клубы. Кан- цэрты ў калгасах імя Энгельса, імя Дзмітравы, у калгасе «Гэ Мал» — яна для іх і праграму дапамагае падабраць, і рэпетыцыю праводзіць, каб паглядзець, павучыліся мала- дыя работнікі. Практычная дапа- мога сельскаму клубу песна звя- зана ў яе рабоце з дапамогай ме- тадычнай.

Тамара Гут, другі метадыст РДК, ездзіць менш ахвотна. Тэк- стыльная фабрыка ў Талачыне ды два-тры калгасы — васьмь пакуль што і ўся сфера яе дзейнасці. Між іншым, у многіх раённых дамах культуры маладзёжнымі аказваюць метадычную дапамогу чамусьці ме- ней, яны болей цягнуцца да сцэны, лепш самі спрабуюць і станцо- ваць, чым навучаць гэтаму; да са- мая апошняга часу на арганізатар- ская здольнасць студэнта ў куль- турна-асветных вучылішчах звяр- талі не так многа ўвагі. І колькі пакутавалі органы культуры са спецыялістамі, якія ўмелі і спя- ваць, і на музычным інструменце іграць, і не ўмелі казаць ад часу

каў, пакуль трактар вывезе яго з небяспечнага ўчастка дарогі. Кіна- перасоўку таксама цягнуў трактар — вечарам, у суботу і нядзелю, ішлі і ніль ў сельскі клуб людзі. А моладзь пасля кіно заставалася на танцы. Кіно і танцы — васьмь і ўсё, што можна знайсці ў клубе, ды і то калі ад яго трэба шукаць па ўсёй вёсцы. А клуб зусім новы, тышавы, і тут больш, чым дзе, па- трэба дапамога, і ў першую чар- гу ў падборы работніка. На ад- крыццё прыязджалі сюды з вы- ступленнем работнікі раённага до- ма культуры, прыязджала і лектар- ска-інфармацыйная група, але зра- білі яны тут толькі палову справы. Пакуль што ў Забеллі клуб не працуе.

У кожнага раённага клуба ёсць, як кажуць, сыны і пасыны. Па- сыныкі — гэта тыя, да каго дабра- ца далей і цяжэй. Але менавіта такія клубы патрабуюць найбольшай увагі.

ГАСПАДА- РЦІ ГОСЦЬ?

Неправамерным было б сцвяр- джаць, што Ільчоўскі сельскі дом культуры не патрабуе дапамогі. Тут усё яшчэ няма баюста, чле- нам драматычнага гуртка яшчэ бракуе майстэрства, умання пера- ўвасабляцца. Але тут ёсць харо- шы, моцны калектыў, ёсць энтузі- ясты самадзейнага мастацтва — М. Кухта, А. Ляхоўская, П. Му- хамова, Д. Леднін і многія іншыя. У Ільчоўскім доме культуры (ён за некалькі кіламетраў ад Бешанко- віч), з ахвотай едуць і метадыст Н. Долгая, і С. Жулега, і В. Пёту- хоў, і М. Капыток. Асабліва Мі- калай Капыток — ён сапраўды вельмі многа і плённа працуе з ільчоўцамі. Ёсць і плакат, які зра- білі работнікі раённага дома куль- туры — плакат «дзе раскажашы аб вопыце работы Ільчоўскага сельскага дома культуры. Але на- сцярожае тое, што за тры меся- цы работнікі раённага дома куль- туры наведлі толькі 12 сельскіх клубаў (калі не лічыць статыстыч- ны ўлік па заданым абласнога ўпраўлення культуры — тады прышлося абездзіць усе клубы). А ў іх у раёне 31.

Многа пры- ходзіцца працаваць над канцэрта- ми; кожны раз мяняць праграму, — гаворыць Віктар Пётухоў.

Правільна, цяжкасцяў у куль- рабе хапае. Але, відаць, і мета- дычнай дапамога — не менш важ- ны ўчастак работы раённага дома культуры.

У Віцебскім райадзеле куль- туры рэгулярна праводзяць семіна- ры для клубных работнікаў і біб- ліятэкараў сельскіх клубаў. Ра- ботнікі аддзела культуры нядаўна бывалі ў Полацку, дзе аглядалі шэраг метадычных кабінетаў, ус- таноў культуры, каб узняць усё леп- шае для арганізацыі свайго мета- дычнага кабінета. Трэба спадзя- вацца, што ў хуткім часе культур- атыкі раёна змогуць паўней і глыбей азнаёміцца з самымі но- вымі сцэнарыймі, метадычнымі распрацоўкамі па клубнай справе, з кнігамі-дапаможнікам і ўвогуле з літаратурай. Але пакуль што пакой, які называецца метадычным кабінетам, брудны і непрыбраны, часопісы і кнігі валюцца на ста- лах і пыльных шафах. І раёны дом культуры метадычным цен- тром раёна назваць няк нельга.

Канечне, метадычная работа не вычэрпаецца толькі наяўнасцю метадычнага кабінета. Але справа ў тым, што і непасрэдная дапамога сельскім дамам культуры здаецца тут хутчэй шчасливой выпадкова- сцю, чым заканамернасцю, прамым абавязкам метадыста. Уладзімір Дзмітравіч Гусялетаў — цяпераш- ні дырэктар раённага дома куль- туры — да нядаўняга часу быў ме- тадыстам. Ён выязджаў і аргані- зоваў драматычныя калектывы ў Яновіцкім доме культуры, у Ся- лютах. А чым жывуць сёння гэ- тыя калектывы, ён не ведае.

Усе добрыя справы, якія робяць у раёне — тут і абагульненне вопыту Кіраўскага сельскага клу- ба, і арганізацыя гуртка самадзей-

насі, і кантроль за іх работай — у аснове работы аддзела куль- туры (загадчык Г. Левін). Але па- прок у адрас раённага дома куль- туры адносіцца і да яго. Раёны дом культуры — гэта апорны пункт усёй работы і раённага ад- дзела культуры, яго, так сказаць, база. І хаця ўсім вядома, што пра- вільна падабраць і расставіць кад- ры — справа надзвычай цяжкая, таму што культурработнікаў увогуле не хапае, і прыезд кожнага вы- пусчніка культурна-асветнага вучы- лішча ў раён — вялікая радасць, усё ж нельга пагадзіцца з тым, што ў раёне, дзе 14 культурработні- каў не маюць сярэдняй адукацыі, метадычная работа знаходзіцца ў такім стане. Праўда, не бывае пра- вільна выключэння: загадчыца Даўжанскага сельскага клуба Зі- наіда Ягораўна Гурко, чалавек з вялікім практычным вопытам, цю- доўнымі арганізатарскімі здоль- насцямі, змагла так паставіць ра- боту ў старэнькім сельскім клубе, што ён пазайздросцяць і спецыя- лісты.

Куды больш частыя прыклады, калі, наадварот, ёсць і адукацыя, і добрыя ўмовы работы — а справа, як кажуць, не ідзе. Ды часам і не толькі культурработнікі вінаваты ў гэтым. З якой ахвотай, напрык- лад, будзе працаваць Клара Кавалёва, калі старшыня калгаса «Сцяг Леніна» Замастоўскага сельсавета, на тэрыторыі якога знаходзіцца клуб, утрымлівае грошы з рахун- ка клуба нават за тое, каб падвез- ці туды сталы? Аб якім выкарыс- танні культурнага фонду калгаса для дапамогі клубу можа ісці гаворка? Палобныя прыклады можна знайсці і ў калгасе «Савецкая Бе- ларусь», і ў калгасе «Расія».

Калі знаёмішся з планамі семі- нараў, што праводзяць раёныя дамы культуры, міжволі звяртаеш увагу на тое, што ўдзельная вага практычных заняткаў у іх значна меншая за тэарэтычныя. І гэта, на мой погляд, недахоп семінараў. Ды і не толькі на мой погляд. Загад- чык Кіраўскага сельскага дома культуры Аляксандр Нахімовіч, які закончыў Магілёўскае культ- асветвучылішча і вучыцца ў Ленін- градскім інстытуце культуры, мае шасцігадовы стаж работы, прычым клуб яго — адзін з лепшых у раё- не. Ён выказвае думку многіх культурработнікаў, што самыя леп- шыя вынікі дае сумеснае абмер- каванне праведзенага вечара, кан- ферэнцыя па кнізе. Сцэнарый, які проста прысылаюць у сельскі клуб, часам здаецца маладому культур- атыку куды больш складаным, чым на самай справе. І практыч- нае ўвасабленне такога сцэнарыя вечара, які да таго ж можна і па- крытыкаваць, і паглядзець на яго збоку, і павучыцца — карысна ўдзя.

Сцэнарый шукаюць. Іх заўсёды чакаюць у сельскіх клубах. І ві- дебскі метадычны кабінет па клуб- ной рабоце пры абласным доме народнай творчасці ў гэтым годзе значна актывізаваў сваю работу. «Непераможная і легендарная» — да 23 лютага. «Даніна любові і па- вагі» да 8 сакавіка — і шэраг ін- шых сцэнарый ужо атрымалі сель- скія клубы. І толькі адно выклі- кае здзіўленне — вельмі мала вы- карыстоўваюцца ў гэтых сцэна- рыях вершы і песні беларускіх паэтаў і кампазітараў.

Вострую патрэбу ў добрым ін- тэрнацыянальным і нацыянальным рэпертуары маюць сельскія клубы. Асабліва многа нараканняў на недахоп драматычных твораў ма- лых форм, якія б маглі выкарыс- тоўваць драматычныя гурткі, ма- ла, вельмі мала сцэнарый, дзе б на поўную моц загучала мастацкае слова... І гэта — задача не толькі клубных работнікаў. Трэба, каб часцей дапамагалі абласным і рэ- спубліканскаму дамам народнай творчасці пісьменнікі.

Кожны дзень у самых далёкіх кутках нашай рэспублікі, у вёсках і пасёлках яе гучаць сотні канцэрт- ных выступленняў. Што слухаюць людзі, якія толькі што адпрацавалі ў полі, на ферме? Вядомыя эс- тэрадыя песенкі, сумнішальныя па- сешкі ці творы вялікай мастацкай вартасці? Нам трэба гэта ведаць. Каб не разводзілі рукамі работнікі раённага дома культуры, калі да іх прыязджаюць з вёскі і просяць дапамагчы падабраць рэпертуар; каб глядзелі на іх не як на гасцей, а як на людзей, якія дапамагаюць у вялікай і важнай справе.

В. ПАТАВА,
спец. нар. «Літаратуры
і мастацтва».

МЫ СЯДЗЕЛІ ў невялікім па- мяшканні газаслужбы — ча- калі верталёта, каб дабра- ца да разведчай свідравіны 52. Кінааператар ужо адправіўся туды на газіку, каб зняць прыямлен- не і выхад фанташчыкаў з верталёта. Але мы шук не маглі вылезці: вер- талёт перад гэтым павёз да свідравіны рабочых і пазніўся. Дыспетчарскай су- вязі тут не было — глядзелі на нізкае, зацягнутае хмарамі неба, прыслухоў- валіся.

Фанташчыкаў ляцела трое: А. Пад- вальнаў, намеснік камандзіра аддзела, і два раёныя інжынеры — Г. Бузі- лаў і А. Станевіч. А ўсяго ва ўпраў- ленні «Рэчыцанафта» фанташчыкаў было чалавек дзесць. Іх атрад назы- ваўся так: «Беларускі ваенізаваны атрад па папярэджанні ўзнікнення і лік- віданні газа-нафтавых фанташаў». Гэ- та быў адзін з лепшых атрадаў Міні- стэрства нафтавай прамысловасці СССР.

Я ведаў біяграфію гэтых людзей.

Падвальнаў прыехаў у Беларусь з Куйбышаўскай вобласці, дзе працаваў у Атрадным (славуце муханавскае месцанараджэнне); калі стаў фарміра- вацца атрад беларускіх ратавальнікаў, упраўленне запрасіла яго сюды. За плячыма гэтага пажылога негаваркага ўкраінца было ваеннае вучылішча, по- тым вайна, якую прайшоў камандзі- рам мінамётнага ўзвода, з сорак сёма- га па пяцьдзесят чацвёрты службы ў войсках МУС, удзельнічаў у ліквіда- цы банд у Заходняй Украіне. Бузілаў таксама прыезды, закончыў у Дра- гобычы нафтавы тэхнікум, працаваў у сейсмчных партыях — на звыш- глыбокіх свідравінах. Бузілаў у адроз- ненне ад Падвальнава прыехаў сюды не як фанташчык, а як свідраваль- шчык. Фанташчыкам ён стаў ужо тут, у Рэчыцы, Станевіч — мясцовы, доўга да нафты не меў ніякіх адносін; закончыў сельскагаспадарчы тэхнікум, працаваў землеўпарадкачыкам.

Думку зняць кінаарыс пра фанташ- чыкаў мне паказала фотанататка аднаго гомельскага журналіста — пра тунэліне фанташа, які гарэў на Асташ- кічэй пашчы: сярод дыму, полы- мя, іблётых струменямі вады, фан- ташчыкі рабілі вялікае ўражанне. Мы, зразумела, не разлічвалі зняць нешта падобнае: фанташа на свідравіне здараецца рэдка, а фанташа, які гар- рыць — ЧП на ўсю краіну. Хацелася паказаць звычайныя рабочы дзень, без ніякіх здарэнняў. Бо, па сутнасці, з такіх звычайных дзён і складваецца чалавечая жыццё, і няма задачы больш важнай, як раскажаць аб гэтым верагодна і цікава. Але ўсё-такі брала сумненне: а ці будзе цікавы расказ пра фанташчыкаў, калі мы не пака- жам фанташа? Гэта ж тэлебачанне, а не газетны нарыс.

Нарэшце прыляцеў верталёт. На- бралі вышыню, унізе быў выразна бачны лес — голы, разбіты на квадра- ты. Было некай дзіўна думань, што тут, у бязлюдных, калісьці забалочаных месцах, якія зрэдку ажыўляліся гуд- ком старэнькага буксіра на Дняпры, адбылася падзея, што прагрымела на ўсю краіну, — адкрыццё беларускай нафты. Здарылася гэта на 8-й свідра- віне ў 1964 годзе.

Г. Калдманка, адзін з першаад- крываўнікаў беларускай нафты, раскажыў мне, што адкрыць яе маглі і раней. Геологі шукалі яе ў пясках, на глыбокіх гарызонтах, а нафта ака- залася ў вапняку, на глыбіні ў 2,5 кі- ламетра. Выявіць яе ўдалося, упершы- ню ўжывшы так званы «пластавыпра- бавальнік у адкрытым ствале», што было звязана з немалой рызыкай. Гэ- тая рызыка была б апраўдана, калі б удалося здабыць хоць бы тону наф- ты. Цяпер яе здабываюць тысячамі тон у суткі...

Прыляцелі. Кінааператар Лёня Броўтман ужо чакаў нас унізе, зняў выхад выратавальнікаў, а потым пад- няўся з пілотам і зрабіў некалькі пла- наў зверху.

ПА ВЫСТАВАЧНЫХ
ЗАЛАХ

ПРИЕМНАЯ,
РАДАСНАЯ
СУСТРЭЧА

брыгадах: звычайна пасля такіх няўдач людзі шукаюць іншую работу. А Студзяткіні не хацеў ад'язджаць з Беларусі. Ён прыехаў сюды з Узбекістана і гадоў пятнаццаць не бачыў снегу.

А што рабілася потым, калі знайшлі нафту! Гэта быў фільм, які мы з Талем глядзелі, але не маглі зняць. Але мы разумелі, што тут быў той пункт адліку, тая галоўная падзея, якая лейтматывам павінна была прайсці праз наш будучы фільм...

Я запытаўся ў свідравальшчыкаў, ці памятаюць яны Студзяткіна або каго-небудзь з брыгады Абілава. Яны адказалі адмоўна. Майстар таксама не мог дапамагчы: ён зусім нядаўна прыехаў з Татары...

Раніцай да гасцініцы падкаціў газік з эмблемай выратавальнай службы. Шафёр, мажыны мужчына гадоў пад сорок пяць, сказаў без злосці, хутчэй з дабрадушнай іроніяй у голасе: «Дачакаліся свайго: аварыя на свідравіне...» Мы даведаліся, што на

н — невядома, як яна прарвалася праз ачапленне, і калі б здарыўся выбух, невядома, што магло адбыцца.

Я падумаў, што перажытая небяспека дзейнічае на гэтых звыклых да рызык людзей асаблівым чынам. Падзея ўсё гэта так, што пачынаеш верыць у тое, што нічога не магло адбыцца. І гэта нават не простая сціпласць. Проста людзям зараз менш за ўсё хацелася думаць аб тым, «што было б...» Бо гэтую работу яны выбралі самі, і наперадзе яшчэ не адзін такі дзень.

Кантора фантанічыкаў знаходзіцца каля ўпраўлення свідравальных работ, ля самага лесу. Маленькі дворык, гараж. Хоць у выратавальнікаў не бывае выхадных, але па ўсім адчуваецца, што сёння нядзея — у двары некалькі чалавек, можна сказаць, марнуюць час: мыюць машыну, разграбаюць лапатамі снег. Вецер разгойдае ля майстэрні шпакуюні на доўгіх жэрджках. У канторы цішыня, яе парушае толькі стук машыны. Потым і яна замаўкае. Кінааператар Лёня Броўтман усталяваў у калідоры святло, умацоўвае на штатыве каме-

Я б не сказаў, што яны выглядалі рамантычна, асабліва маленькі Станевіч, а таксама намеснік начальніка

Тэсе засмяялася, і Алег Тіма... таксама. Станевіч сказаў, што ён зазначаў зусім не ад лішку пацуду, а ад таго, што наглытаўся газу — тады амаль не ўяўляеш, што робіш. Станевіч, як я заўважыў, быў любімцам атрада, і я бачыў па яго твары, што ён зараз таксама разгаворыцца, але тут Лёня Броўтман падаў голас з укрыцця: плёнка скончылася...

Калі выходзілі, Араціоніц раптам сказаў.

— Вось нядаўна мне прыйшла тэлеграма. Запрашаюць закрыць фантан ва Узбекістане — ужо тры гады як гарыць. Падалілі, каб не трыціў паветра... Я калісьці спаць не мог, баяўся, што не запрасіць. Яго ўжо два гады як збіраюцца закрыць...

— Паедзеце? — Паеду. — Ён засмяяўся. — Ад такой камандзіроўкі не адмовішся.

Мне запомнілася гэта размова, і больш за ўсё слова — «камандзіроўка». Бо пасля камандзіроўкі вяртаюцца дамоў. А дом яго тут, у Рэчыцы.

Барыс КАЗАНАУ.

Рэчыца — Мінск.

Нібы на экскурсію, мінчане ў святочныя дні і асабліва напярэдадні Новага года прыязджаюць паглядзець, як упрыгожана тэрыторыя вакол мінскіх заводаў. І ажываюць тады казачныя хацінкі, прыходзяць незабыўныя героі-асілікі, добрыя дзяды Марозы, вясёлыя Снягурачкі, розныя звяры. І тут жа побач — яркая наглядная агітацыя: плакаты, пано, якія расказваюць пра поспехі нашага народа і заводскіх калектываў.

Аказваецца, на заводах сталіцы нямала людзей, улюбёных у мастацтва.

У гэтым мы яшчэ раз пераканаліся на выстаўцы жывапісу, графікі, дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва рабочых, служачых, інжынерна-тэхнічных работнікаў аднаго з мінскіх заводаў, якая была нядаўна ў выставачнай зале Саюза мастакоў БССР.

Што характэрна для гэтай экспазіцыі? Перш за ўсё яе жанравая разнастайнасць, свежасць успрыняцця навакольнага свету, імкненне падгледзець найбольш яркае, хвалюючае ў нашым жыцці.

Інжынер Ю. Няжур паказаў на выстаўцы пейзажы Крыма і Каўказа і акварэлі, якія знаёмуваюць прыгажосць родных мясцін: «Мая Лагойшчына», «Вёска Станькава. Парк», «Мінск. II ЦЭЦ», «Вёска Станькава. Ля возера» і інш.

Жывапісныя кампазіцыі Г. Бегазы «Мацней за смерць», «Сустрэча» перадаюць гераізм народа ў барацьбе з фашысцкімі акупантамі, яго гасцінанасць і добразычлівасць.

Шмат цікавых работ на выстаўцы выкананы каларовымі алоўкамі. Пейзажы «Старыя бярозы», «Вёска Аколіца», «Вецер», «Таполя», «Восень» і іншыя — лірычныя па настроі, шчырыя, хвалюючыя.

Разьбой па дрэве захапляецца слесар М. Урганаў. Цікавыя яго пано «Маё маленства», «Зары насустрэч», «Тачанка». Разам з Ю. Няжурам ім зроблена і вялікае пано «Гусляр».

Не пакідае раўнадуш-

ным чаканка. «Кіжы», «Трубач», «Жар-птушка» А. Тарасова, «Дзючына са збанам» і «Адзісей» В. Хахлова сведчаць аб высокім гусце іх стваральніцкай. Не адну сотню кіламетраў прайшоў інжынер М. Ількевіч, каб адшукаць кэрніні і галінкі, з якіх можна зрабіць такія арыгінальныя сукенніры, як «Змей-Гарыныч», «Удод» і іншыя. Аказва-

ецца, і з адыходаў металу можна стварыць вельмі цікавыя кампазіцыі. Захапляюцца гэтай справай Г. Бегаза і А. Ходзін.

Інжынеры Б. Рожын і С. Скавыш, слесары В. Красоўскі і Е. Лінік зрабілі мадэлі помніка-абеліска на плошчы Перамогі і Кургана славы.

У кнізе водгукаў з'явілася многа запісаў-уражанняў аб выстаўцы.

Д. КУДЗЕЛЬКА.

У ГАДЫ СУРОВЫХ ВЫПРАБАВАННЯЎ

[Заканчэнне. Пачатак на 8-й стар.]

памагаў ваеннай камісіі пісьменнікаў па зборы сродкаў і рэчаў франтавікам, у падпісы на дзяржаўную папку, а таксама ў арганізацыі мітынгаў і выступленняў па радыё.

За час знаходжання ў Печышчах Я. Купала напісаў такія цікавыя артыкулы, як «Кліч да беларускага народа», «Краі мой родны Мой любімы народ», «Беларускаму народу». Акрамя таго, паэт выступіў з прамовай на радыёмітыngu прадстаўнікоў беларускага народа і на сакавічнай сесіі Акадэміі навук БССР з дакладам «Айчынная вайна і беларуская інтэлігенцыя». У гэты ж час з'явіліся такія палымяныя вершы, як «Хлопчык і лётчык на вайне», «Зноў будзем шчасце мець і волю», «Паўстаў народ», «Дзевяць асінавых коллаў», «На Гітлера-звера». Артыкулы, выступленні і вершы-заклікі хвалілі людзей, краналі іх сэрцы. Кожнае слова ў іх біла прама ў цэль, паражало ворага, наносычы яму смяротныя ўдары.

Асабліва цікавіўся Купала пісьмамі, якія дасылалі пісьменнікі-фронтавікі. Ён падтрымліваў сувязь з цэнтральным, фронтавым і партызанскім друкам. Ён дасылаў па пошце і з людзьмі, якія ехалі ў прыфронтавую паласу, свае публіцыстычныя артыкулы і вершы.

У газеце «Савецкая Беларусь» Я. Купала ў студзені 1942 года змясціў палымяны артыкул «Кліч да бе-

ларускага народа». Артыкул быў напісаны пасля таго, як Чырвоная Армія нанесла сакрушальнае паражэнне гітлераўскім полчышчам пад Масквою і, узяўшы ініцыятыву ў свае рукі, перайшла ў наступленне на другіх франтах. Купала пісаў: «Чырвоная Армія перайшла ў рашучае наступленне і забірае ад фашыстаў горад за горадам, усцілаючы дарогі трупамі салдат, кідаючы на дарогах тысячы машын, танкі, гарматы і іншае ўзбраенне, гітлераўцы адступаюць, а шмат на якіх участках бягуць без агляду... Ужо многа савецкай зямлі вызвалена ад гітлераўцаў, і набліжаецца час вызвалення і нашай беларускай зямлі».

18 студзеня 1942 года прадстаўнікі беларускага народа з'ехаліся з усіх канцоў Савецкага Саюза ў Казань, каб прыняць удзел у радыёмітыngu. З вялікім нахвненнем рыхтаваўся да мітыngu і Янка Купала, дзе ён выступіў з прамовай «Узнімайся, народзе мой, на вялікую расплату!» Пясняр горача гаварыў аб цяжкіх выпрабаваннях, якія выпалі на долю беларускага народа, аб мужнасці і непакіснасці яго лепшых сыноў і дачок, якія высока ўзнялі сцяг непакіснасці і гатовы за сваю акрываўленую зямлю, за сваю Радзіму змагацца да поўнай перамогі над бесчалавечным гадам, чужынкам.

У сакавіку 1942 года ў горадзе Казані праходзіла сесія Акадэміі навук БССР. З вялікай цікавасцю ўдзельнікі сесіі праслухалі яркі і змястоўны доклад Я. Купалы «Айчынная вайна і беларуская інтэлігенцыя», падмацаваны канкрэтнымі фактамі і лічбамі.

Абагульняючы факты ваенных падзей і партызанскага руху ў Беларусі, пісьменнік зусім слушна сцвярджаў, што наша савецкая інтэлігенцыя плячо ў плячо з рабочымі і сялянамі вяла гераічную барацьбу з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. «Я, як прадстаўнік Беларускай сацыялістычнай інтэлігенцыі, — заявіў Купала, — ганаруся тым, што мае налегі разам з маім народам не сталі на калені перад гітлераўскімі бандытамі, а разам з усімі народамі Савецкага Саюза б'юць паганую фашысцкую немчуру».

Цвёрда і непакісна верыў Купала ў надыходзячую перамогу, у немінучае вызваленне Беларусі ад нямецка-фашысцкай няволі. «Влізак час, — пісаў ён у артыкуле «Беларускаму народу», — калі зноў мы збярэмся ў пшасці і радасці, вялікай сваёй сям'ёй на роднай зямлі, для вялікай працы, аднаўлення і творчасці». Гэтыя ж думкі, пачуцці і спадзяванні выказаў пясняр у баявых, публіцыстычна-завастаных вершах «Зноў будзем шчасце мець і волю» і «На Гітлера-звєра». У першым з іх паэт пісаў:

Загойм раны, аббудуем
Свае слябы зруйнаваны,
Сваю крэіну маладую
Святлом асвецім нечуваным.

Да апошніх дзён жыцця, нягледзячы на хваробу, не спыняў Купала сваёй плённай дзейнасці паэта-грамадзяніна, барацьбіта, трыбуна. Ён падпарадкоўваў яе задачам абароны сацыялістычнай Радзімы.

18 чэрвеня 1942 года Купала па выкліку ЦК КПБ прыехаў у Маскву і спыніўся ў гасцініцы «Масква». Ён меў на мэце падлячыцца ў Крамлёўскай бальніцы і напісаць цыкл вершаў аб гераічнай барацьбе беларускіх партызан з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Але не суджана было збыцця яго марам. Жыццё абаралася нечакана — 28 чэрвеня 1942 года.

3 МІНУЛАГА

УВАГА... ПАЧЫНАЕМ ГУКАВУЮ ПЕРАДАЧУ

У эпоху радыё і тэлебачання, незвычайнага развіцця службы сувязі, дасягненняў тэхнікі мы прывыклі слухаць у сваім сямейным коле музычныя перадачы, навіны, якія знаёмляць нас з апошнімі падзеямі ва ўсім свеце.

Прынята лічыць, што ўсё гэта дасягненне XX стагоддзя, што з усім гэтым мы пазнаёмліліся ўжо пасля першай сусветнай вайны.

А між тым — «нішто пад месяцам не нова». Інакш кажучы, музычныя перадачы (перадаваліся нават цэлыя оперныя спектаклі) і гукавыя газеты былі вядомыя ішчэ ў часы нашых бабুল і дзядуль.

У мінулым годзе адзначаліся дзве юбілейныя даты: дзевяностагоддзе з дня першай спробы музычнай перадачы на адлегласці і сямідзесяцігоддзе з дня пачатку сістэматычных перадач «апошніх навін» — споесаблівай гунавой газеты.

Цікавыя рэчы можна прачытаць у часопісах і газетах мінулага стагоддзя. Я дазволіў сабе зрабіць выпіскі некаторых матэрыялаў. Як вядома, радыё было вынайдзена рускім вучоным А. С. Палавым у 1895 годзе. Перадача па радыё гукавых праграм была асвоена ў дваццатых гадах нашага стагоддзя.

Аднак ужо ў сямідзесятых гадах мінулага стагоддзя ўзнікла тэлефонная сувязь. Неўзабаве пасля з'яўлення першых тэлефонаў былі зроблены і спробы выкарыстаць іх для... музычных перадач. Першае канкрэтнае ўпамянанне аб такой перадачы адносіцца да 1881 года. На парыжскай выстаўцы «Век электрычнасці» дэманстраваўся тэлефонны прыбор, па якім можна было слухаць, хоць і вельмі неразборліва, музычную перадачу.

ЯК ГЭТА РОБІЦЦА

НА ЗДЫМКАХ ФІЛЬМА «КАПІТАН ЯН»

Наш штотыднёвік паведамляў ужо аб пачатку работы над фільмам «Капітан Ян», які здымаецца беларускімі і славацкімі кінематографістамі. У красавіку здымкі вліліся на тэрыторыю Чэхаславакіі, што вынікала вельмі цікавае прэсы. Прапануем нашаму чытачу інтэрв'ю з дырэктарам фільма Вільямам Чанні, апублікаванае ў славацкай газеце «Праца».

Дырэктар фільма «Капітан Ян» выглядаў стомлена. Не дзіва — ён толькі што вярнуўся з падарожжа больш чым у тысячы кіламетраў — са сталіцы Беларусі Мінска. Аднак не адмовіўся адказаць на некалькі пытанняў пра фільм, які ўзнікае дзякуючы супрацоўніцтву дзвюх братніх кінастудый — «Беларусь-фільм» і «Словацкі фільм».

— Першым чынам — асноўная інфармацыя пра новы фільм?

— Фільм «Капітан Ян» здымаецца паводле сцэнарыя славацкага пісьмевніка Мілаша Круці і славацкага сцэнарыста Анатоля Дзялендзіка. Ён расказаў пра першыя кантакты славацкага афіцэра Яна Налепкі з жыхарамі акупіраванай Беларусі і яго пераход на бок актывіўных змагаючых супраць фашызму. Творцамі фільма з'яўляюцца рэжысёры Аляксандр Карпаў і наш Марцін Цяпак. Аператары — Віктар Свобода і Сяргей Пятроўскі.

— Дзе вліліся здымкі на Беларусь?

— Першыя здымкі мы зрабілі, так сказаць, для «размінкі касцей» — у нас, у Высокіх Татрах. Там мы хацелі акліматызавацца для рускай зімы. Так мы думалі. Але ў параўнанні з рускай зімой нашы татранскія зімы — чыстае аматарства.

У работнікаў кіно жыццё поўнае прырасцей. Гэта вам скажа кожны. Гавораць, калі б мы пачалі вырошчваць карлікаў, у нас бы за адну ноч выраслі з іх волаты. Так і з той рускай зімой. Яна была лютая, аж дых ваіцнала, а снегу — толькі сям-там. А ў фільме павіна была панавец зіма сапраўдная, белая. Не заставаўся нічога іншага, як звярнуцца да выпрабаваных кінацудаў і вырабіць снег штучны. На ішчасце, неўзабаве рускі дзед Мароз узяўся за розум і снегу ў нас стала хоць адбаўляй.

Дзе мы влілі здымкі? Спачатку ў аколках Мінска — партызанскі лагер, спаленую фашыстамі вёску і екаданую аперацыю падрыву фашысцкага эшалона. Больш было знята ў Мазыры і Ельску. Ельск быў месцам побыту і дзеяння ка-

пітана Яна Налепкі ў час яго знаходжання на Беларусі.

У Ельску мы былі сведкамі выпадку, які нас расчуліў. Мы рыхтаваліся да здымак, а ў анібраў была вольная часіна. І яны — Іван Раіняк, Мілан Княжыка, Юрай Сарваш і іншыя — выбраліся наведаць дамоў, у якім некалі жыў Ян Налепка. Яны спаткаліся там з бабуляй, якая вельмі добра памятала славу тага жыхара гэтай хаціны — Героя Савецкага Саюза Яна Налепку. Не абшлось без успамінаў, матчыных абдымкаў і плачу...

— Увогуле, якім бацькам нашага капітана Налепку беларускія людзі?

— Іменна гэта мяне прыемна здзіўля і расчуліла. У краіне, якая дала свету дзесяткі тысяч герояў і прынесла мільёны ахвяр у барацьбе супраць бесчалавечнасці фашызму, наш Ян Налепка і па сёння застаецца шанаваным і любімым героем, імя якога на Беларусі вядома гэтак жа, як імя іншых савецкіх змагаючых-герояў. Неаднойчы здаралася, што нас спыняў чалавек, які ведаў Яна Налепку, з якім разам змагаўся, — ён лічыў за гонар абмяняцца поціскам рукі з яго кінадвойніком. Нягледзячы на ўсе помнікі і ўшанаванні, мы шмат у чым не спліцілі доўгі савецкім людзям, якія аддалі жыццё за нашу свабоду і засталіся спаць вечным сном на чайнай зямлі.

— Якім было супрацоўніцтва з савецкімі калегамі?

— Вельмі добрым, але былі і праблемы. Бацьце, рабіць фільм — ужо само па сабе праблема. Нашы савецкія калегі адзначаюць высокім прафесіянальным узроўнем, працавітасцю, сяброўскімі адносінамі. Есць лічэ тое, чаму мы можам толькі зайдросціць, — вядатна абсталяваная сучасная студыя з усім тым, чаго патрабуе дыпер кінатворчасць.

— І ў заключэнне — калі мы ўбачым фільм «Капітан Ян»?

— Фільм будзе каляровы і шырокаэкранны. Мяркуюцца, што першая копія гатова будзе ў канцы года. Мы хацелі б закончыць фільм як мага хутчэй, каб ён трапіў на экраны кінацэнтраў у час месіца дружбы — як у СССР, так і ў нас. Калі ўсё пойдзе так, як цяпер, гэта павінна ў нас атрымацца.

створана прадпрыемства «Тэатрафон», у якім Марыніловіч Шаўрад ужо не працаваў. Марыніловіч і Шаўрад з Парыжа пераехалі ў Будапешт. Тут іх вынаходніцтвам зацікавіўся журналіст Пускас. Іменна яму прыйшло ў галаву выкарыстаць вынаходніцтва Марыніловіча і Шаўрада для... гукавой газеты.

Першая ў свеце «вешчальчая газета» пачала сваю работу ў маі 1901 года. Папулярны рускі часопіс «Прырода і людзі» адгукнуўся на гэту падзею артыкулам, у якім расказвалася аб рабоце рэдакцыі «Тэлефон-Гірмонда», як называлася газета.

«Пры ўваходзе ў рэдакцыю спачатку не відаць нічога, што выдзяляла б гэту памяшканне з раду звычайных рэдакцый. Супрацоўнікі заняты сваёй нармальнай журналісцкай работай. Пішуць фельетоны, перадавалі артыкулы, хронікі, навуковыя заметкі. Тут жа сартуюцца біржавыя даведкі і палітычныя навіны. Словам, газетная работа ідзе сваім звычайным парадкам. Але ўжо суседняе памяшканне цалкам змяняе малюнак. Тут шэць артыстаў з моцнымі галасамі перадаюць канцэртныя або оперныя п'есы. Іншыя служанкі чытаюць драматычныя творы. Такім чынам «Гірмонда» задавальняе самыя разнастайныя патрабаванні сваіх падпісчыкаў. Чытанне рукапісаў адбываецца перад двума влінімі апаратамі, пастаўленымі адзін супраць другога, і адрозніваюцца яны ад звычайных толькі ў дэталлах. Перадача газеты падпісчыкам праходзіць рэгулярна з 8 гадзін раніцы да 11 гадзін вечара. Калі другой гадзіны дня перадаюцца ўсе ранішнія навіны. Нарэшце, калі здарыцца лям-небудзь асабліва падзея, у кватэры абанента чуюцца сігнал і яму зараз жа паведамляюць аб тым, што адбылося. Падпісчыцкая цана на газету на рускія грошы роўная каля данаго рубля дзесяці капеек у месяц. Выдаткі на ўстаноўку апаратаў і падпісчыка на кватэры прымаўся на кошты газеты. Не дзіва таму, што зрыгнальная газета набывала за кароткі час да дваццаці тысяч падпісчыкаў».

«Гірмонда» выхавалася ў Будапешце некалькі год. У 1905 годзе Марыніловіч вярнуўся ў Расію. Малыя аб стварэнні гукавой газеты ў Пецярбурзе. Аднак у гэты час пад магучымі ўдарамі першай рэвалюцыйнай палісіі асновы царскага ладу. Царскаму міністэрству было не да гукавой газеты. Пра далейшы лёс Марыніловіча нічога не вядома. Неўзабаве пра Марыніловіча забываліся. Буйное развіццё радыётэхнікі вырасціла памяць аб цікавым вынаходніцтве.

Панцеляймон ЮР'ЕУ.

РЭСПУБЛІКАНСКІ ДОМ НАРОДНАЙ ТВОРЧАСЦІ БЕЛАРУСІ, ІНСТЫТУТ МАСТАЦТВА-ЗНАЎСТВА, ЭТНАГРАФІІ І ФАЛЬКЛОРУ АН БССР ПРАВОДЗЯЦЬ КОНКУРС ПА ЗБОРУ БЕЛАРУСКАЙ НАРОДНАЙ ТВОРЧАСЦІ

Конкурс праводзіцца з лютага па снежань 1972 года.

Мэта конкурсу: выяўленне і збіранне лепшых узораў беларускай народнай творчасці ўсіх жанраў — песень, казак, легенд, паданняў частушак, прымавак, анекдотаў, загадак, танцаў, гульніў; апісанняў народных абрадаў; твораў народна-прыкладнага мастацтва і промыслаў.

У конкурсе могуць прыняць удзел шырокія колы аматараў народнай творчасці: рабочыя, калгаснікі, настаўнікі, школьнікі, урачы, работнікі культурна-асветных устаноў, музеяў, ваеннаслужачыя і інш.

Для падавання вынікаў конкурсу створана журы.

У час конкурсу збіраюцца творы сучаснага і традыцыйнага беларускага фальклору (у тым ліку музычнага і харэаграфічнага), народна-прыкладнага мастацтва (разьба па дрэве, ткацтва, вышыўка, вырабы — як сучасныя, так і старадаўнія).

Запісы вусна-паэтычных твораў павінны адлюстроўваць марфалагічныя і фанетычныя асаблівасці, а таксама спецыфічную мясцовую лексіку. Кожны твор павінен быць пашпартызаваны, гэта значыць трэба ўказаць:

1. Звесткі аб асобе, якая запісала твор: прозвішча, імя, імя па бацьку, узрост, адукацыя, прафесія, адрас.

2. Дату запісу.

3. Месца запісу твора: вобласць, раён, вёска, калгас, горад, завод, навуцальная ўстанова.

4. Звесткі аб асобе, ад якой запісаны твор: прозвішча, імя, імя па бацьку, узрост, нацыянальнасць, прафесія, адукацыя, адрас.

5. Ад каго выканаўца пераняў твор, распаўсюджанасць твора, яго сувязь з абрадамі.

З музычных твораў больш высока будуць ацэньвацца тыя, якія будуць мець, апрача слоўных тэкстаў або апісанняў, і нотныя запісы (магчымы магнітафонны запіс).

Лепшыя збіральнікі народнай творчасці будуць узнагароджаны дыпламамі і граматамі, а лепшыя творы, адабраныя журы, будуць набыты за адпаведную плату Рэспубліканскім домам народнай творчасці.

Вусна-паэтычныя, музычныя і харэаграфічныя народныя творы мяркуюцца выдаць у зборніках.

Творы і рэчы на конкурс трэба прадставіць не пазней 15 снежня 1972 г. па адрасе:

Мінск-29,

п.л. Парыжскай камуны, д. 23.

Рэспубліканскі дом народнай творчасці «На конкурс»

Дзяржаўная кансерваторыя імя А. В. Луначарскага аб'яўляе прыём студэнтаў на 1-ы курс навучання з адрывам і без адрыву ад вытворчасці (завочнае навучанне) у 1972 годзе.

Прымаюцца на факультэты: фартэпійны, выканаўчы — па спецыяльнасцях: скрыпка, альт, вялянцэль, кантрабас, флейта, габоі, кларнет, фагот, валторна, труба, трамбон, туба, ударныя інструменты, цымбалы, баян, акардэон (толькі на дзённае навучанне), домра, балалайка, спяванне (толькі на дзённае навучанне), харавое дырыжыраванне; кампазіцыі і музыказнаўства — па спецыяльнасцях: кампазіцыя (толькі на дзённае навучанне) і музыказнаўства.

У кансерваторыю прымаюцца асобы абодвух полаў, якія маюць закончаную сярэднюю адукацыю і праявілі творчыя дараванні, актыўна ўдзельнічаюць у мастацкай самадзейнасці і атрымалі рэкамендацыі з месца працы або вучобы на навучанне з адрывам ад вытворчасці ва ўзросце да 35 гадоў (па спецыяльнасці спявання — да 30 гадоў) і на навучанне без адрыву ад вытворчасці без абмежавання ўзросту, хто паспяхова здаць уступныя экзамены па наступных прадметах:

спецыяльнасці, рускай мове і літаратуры (пісьмова і вусна), гісторыі СССР. Экзамен па спецыяльнасці ўключае раздзелы: выкананне праграмы (для выканаўцаў), выкананне ўласных твораў (для кампазітараў), музычная літаратура (для кампазітараў і музыказнаўцаў), пісьмовая работа (для музыказнаўцаў), сальфеджыю (пісьмова і вусна), гармонія (пісьмова і вусна, апрача вакалістаў), элементарная тэорыя музыкі (пісьмова і вусна, для вакалістаў), фартэпійна (для дырыжораў хору, кампазітараў і музыказнаўцаў), калоквіум.

Заявы аб прыёме падаюцца на імя дырэктара па адзінай форме.

Да заявы прыкладаюцца: дакумент аб сярэдняй адукацыі (у арыгінале), характарыстыка для паступлення ў ВНУ, медыцынская даведка (форма № 286), 4 фотакарткі (здымкі без галаўнога ўбору, памерам 3×4 см).

Асобы, якія маюць стаж практычнай работы не менш двух гадоў і паступаюць на навучанне без адрыву ад вытворчасці, павінны прадставіць завераную кіраўніком установы выписку з працоўнай кніжкі.

Пашпарт, ваенны білет (ваеннаабавязаныя запасы) або прыписное пасведчанне (асобы прызыўнага ўзросту) прад'яўляюць асабіста.

Заявы прымаюцца з 1 чэрвеня па 10 ліпеня па адрасе: 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30.

Уступныя экзамены для паступаючых на дзённае і завочнае навучанне з 11 па 25 ліпеня.

ТЫДЗЕНЬ КНІГІ ЧССР

Учора ў сталічнай кнігарні «Дружба» адкрыўся Тыдзень чэхаславацкай кнігі, які ў гэтым годзе праходзіць у рамках святкавання Міжнароднага года кнігі і пад яго дэвізамі. Пакупнікам прапануюцца шырокі выбар грамадска-палітычнай, мастацкай, навуковай, спартыўна-турысцкай літаратуры. Чытач, які цікавіцца жыццём братняй Чэхаславакіі, зверне ўвагу на зборнікі артыкулаў Г. Гусака, В. Біляка, кнігу Я. Мацейкі пра К. Готвальда, новае падарунковае выданне бес-

смяротнага «Рэпартажа» Ю. Фучыка, творы К. Я. Эрбена, А. Запатоцкага, К. Чапека, І. Ольбрахта, Г. Маліржавай, К. Ф. Седлачака, Д. Шайнера, А. Беднара, М. Фігулі і многіх іншых пісьмевнікаў. Шматлікія альбомы расказваюць пра вядомыя мясціны рэспублікі, пра яе гарады, рэкі.

ІВАН РЫГОРАВІЧ Крупняк дасягнуў той рысы, за якой, натуральна, узнікае пытанне: «Ну, а чым жа я жыву?» У такім узросце пішуча мемуары і дысертацыі, лёгка даюцца артыкулы на маральна-этычныя тэмы, прыводзіцца ў парадак спадчына эпістальнага жанру; як пра нешта рэальнае, вядзецца гомонка пра ўласную кніжку і гэтак далей.

І хоць Крупняк не стаў членам Саюза пісьменнікаў, ён за

рэйках грывеў эшалон...».

— А здрава! Цяпер так не напісаў бы, — з задавальненнем падумаў Крупняк. — Авалязкова ўключы. Праўда, сёбе-тое давядзецца паднавіць... Перагарнуў яшчэ некалькі лістоў. Вось рубрыка «нарыс». «Ружовы дыск сонца садзіўся за зубчастую сцяну лесу. Грукаючы на стыхах, ішоў эшалон. Мабыць, ён вёз малако, якое надаіла...» — з замілаваннем чытаў Іван Рыгоравіч.

Валянцін БЛАКІТ

ІДУЦЬ ЭШАЛОНЫ

сваё немалое жыццё надрукаваў з дзесятак вершаў, нешта накшталт дакументальнай апавесці пад назвай «Ідуць эшалоны», незлічоную колькасць нарысаў і замалёвак. Яны друкаваліся ў іматлікіх выданнях, большасць з якіх даўно канула ў Лету і не ўпамінаецца нават у лекцыях выкладчыкаў факультэта журналістыкі.

— Мабыць, і мне варта выдацца, — падумаў аднойчы Крупняк. — Чым я горшы за другіх...

Іван Рыгоравіч выцягнуў даволі ёмістую скрынку, куды на працягу амаль трыццаці год складваў выразні са сваімі матэрыяламі, і пачаў перабіраць іх. Патыкнула спецыфічным пахам сатледай паперы. Крупняк чытаў: «Ружовы дыск сонца выкаціўся з-за зубчастай сцяны лесу. Пускаючы густыя грывы дыму, па чыгуначных

Наступны нарыс пачынаўся: «Зубчастая сцяна бору нараджала ружовае сонца. Чуліся гудкі эшалона і спеў салаўёў. Перадавая свінарка Ганна Петрыкевіч ішла па роснай сцяжынкы на ферму, якая за пяць год стала для яе другім домам. Мабыць, гэты эшалон вязе тых свіней...».

Крупняк гартаў выразку за выразкай. І ў кожнай з іх «грывелі», «гудзелі», «стагналі», «парушалі цішыню ночы», «стукалі», «набліжаліся», «аддаліся» эшалоны з бульбай, жытам, кукурузай, маляком, мясам, цукровымі буракамі, капустай, часнаком, лёнам, камбікормам, цэглай, сельскагаспадарчай прадукцыяй, проста прадукцыяй і г. д. У залежнасці ад прафесіі героя нарыса Іван Рыгоравіч намагаўся прыгадаць тых людзей, пра якіх колись пісаў. Ды ніводнага жывога твару не

ўспывала ў памяці. Прыгадалася, колькі ганарару плацілі за той ці іншы матэрыял, хто плаціў па-боску, хто проста здэкваўся...

— Э-э-э, — расчулена падумаў Крупняк, — у той час мяне — не без зайздрасці, вядома, — называлі разбойнікам пра.

Іван Рыгоравіч быў сапраўдным майстрам нарыса. У яго сваё творчае лабараторыя, свой метад. Дастаткова было па тэлефоне даведацца пра прозвішча перадавіка, яго вытворчы паказчыкі, узрост, яго вёску, членаў сям'і, пра некалькіх калег па рабоце для фону — і праз гадзіну-другую падвальчык на радкоў дзвесце-трыста клаўся на стол рэдактара. Болдзінская восень не пакідала Крупняка на працягу амаль пятнаццаці год. Пісалася многа і надзвычай лёгка. Словам, столькі, што не хапала шасці актыўных і дзясці пасіўных псеўдацімаў.

К гадам сарака пяці пачалася змрочная паласа. Яна не пакідае Крупняка і зараз. Яго нарысы бязлітасна бракуюцца, у лепшым выпадку робяць з іх 10—15-радковыя нататкі. Праўда, ні ў аднаго рэдактара і на сённяшні дзень не падмаецца рука для замаха на «эшалоны». І яны працягваюць «гудзець», «шумець» на ўсе лады ў крупняковых нататках...

...У птушыным тлуме займалася бадзёрая, юная раница. Іван Рыгоравіч дачытаў сваю інфармацыйную замітку ва ўчарашняй газеце. «Спаганілі, — з горыччу падумаў ён, — такі быў нарыс!».

А над суседнім домам нараджаўся ружовы дыск сонца. Дзесьці за два кварталы трубілі гудкі, з прарэзлівым ляскатам грывелі паражнякі...

ЛЁГКІМ ШТРЫХАМ

Сяброўскія шаржы
З. ПАУЛОўСКАГА.

Міхась ЛЫНЬКОУ.

Аркадзь КУЛЯШОУ.

Сяргей ДЗЯРГАІ.

Анатоль АСТРЭЯКА.

«БЯРУ СЛОВА — ДАЮ СЛОВА...»

Добра быць газетчыкам... Куды хочаш едзеш, з кім хочаш — гаворыш. І з тымі, у каго душа нарочыст, і з тымі, якіх п'яніцамі ды абібокамі называюць... А ўжо ж калі ты з бланкотам у руках спынішся ў вёсцы, то, як кажуць, не губляйся, не будзь дзвіваком-чалавекам: бяры слова — давай слова...

Вось і П. Місько завітаў некай у «Зялёную даліну». Там — моцны калгас, там — цікавыя людзі. Чаго яны толькі не нагаварылі гасцю па шчырасці! Так бы і слухаў іх зранку да вечара. Але ж усіх не пераслухаеш, усе прамовы не занатуюш у бланкоце. І таму, разважыўшы, «даў слова» П. Місько: трактарыстыцы Мар'яне Ячнік, былому брыгадзіру Мірону Яруце, паплаўнічому Ахрэму Дабрыяну, горабудаўніку Юзіку Ваўнянку, калгасніцы Палашцы Ціхун, выпускніку дзясцігодкі Колю Верхаводку, шафёру Тарасу Сербічу, эканамісту Люцы Малах, нарэшце, будучай гараджанцы Алене Дзядзюлі і былой гараджанцы Тэклі Пужаль... І хоць можа падацца, што не заўсёды гэтыя людзі смешна расказваюць (вядома ж, не гумарысты-сатырыкі яны!), але ж на словы не скнутліся...

І міжволі зайздросціш П. Місько, які склаў з гэтых расказаў кніжачку апавяданняў і гумарэсак пад назвай «Дзвівак-чалавек», што выйшла ў «Бібліятэцы «Вожыка»». І міжволі думаеш: гэта ж ён у адной толькі вёсцы пабываў і кніжку напісаў, а калі цэлую вобласць аб'ездзіць? Во будзе!

З французскага гумару

Два паляўнічыя сустрэліся ў Афрыцы.

— Вы даўно палюеце на сланоў?

— Не... я прыехаў лаўіць матылькоў, але ў дарозе разбіў свае акуляры.

— Мая дарагая, што вы думаеце пра Віктора Гюго?

— Як вы гаворыце: Віктор Гю...

— О, я бачу, вы вельмі добра ведаеце Віктора Гюго, таго, які стварыў «Сабор Парыжскай Багамацеры».

— А! Сабор Парыжскай Багамацеры! Так, так... Гэта цудоўны архітэктар.

— Вы абнавачваецеся ў тым, што некалькі разоў паранілі пацяраплага. Навошта вы зрабілі гэта? — спытаў суддзя.

— Ён абазваў мяне гіпапатамам.

— Калі гэта здарылася?

— Каля года назад.

— Як каля года? Ваша справа была пачэта ўсяго два месяцы назад.

— Так, пан суддзя, але два месяцы назад я ўпершыню ўбачыў гіпапатама.

— Пан дырэктар, вось ужо дваццаць пяць гадоў, як я працую ў вас і ніколі не прасіў павышэння.

— Толькі таму вы так доўга заставаліся на сваім месцы.

Пераклаў Віталь АПРЫЗКА.

МІМАХОДЗЬ

На справядчай базе раздзьмулі штаты — яблыку недзе ўпасці.

Бязблагатнае навучанне.

Д. КУМСКІ.

Праца ператварыла малпу ў чалавека. Шчасце гультаёў, што адваротны працэс немагчымы.

Перш чым кінуць слова на вецер, пергканайся, што ён дзьме ў патрэбны бок.

А. ПРАНІШНІКАУ.

Парадоксы шлюбу: мядзвы месяц пачынаецца «з горка», а на дэсерт — пуд солі.

Каб стаць на галаву вышэй, патрэбна як мінімум галава.

Д. ПАЛОНСКІ.

Меліяратары з вялікай ахвотай асушалі... кілішкі.

Флюгер, які выйшаў на пенсію, напісаў у мемуарах: «Я кіраваў напрамакам ветру».

В. ШАУЧЭНКА.

Апошніяе слова тэхнікі — звычайны штамп.

Шыльда: «Аўгіевы стайні не працуюць — санітарны дзень».

М. ШЛЯФЕР.

Па тэхнічных умовах унутраныя восем старонак газеты друкуюцца і выпускаюцца асобна ад васьмі знешніх. Атрымаўшы або набыўшы газету, укладзіце ўнутраныя аркушы ў знешнія.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правалення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела вышляенчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар **Л. Я. ПРОКША.**

Рэдакцыйная калегія: **З. І. АЗГУР, А. Ц. БАЖКО** (намеснік галоўнага рэдактара), **Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, Ю. П. ГРЫГОР'ЕУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ** (адказны сакратар), **Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.**

